שו״ת · אחרונים

תשובת הגאונים (מהרל, והרב יעקב בן הרב יצחק הלוי פולק)

רבי יהודה ליווא [המהר"ל], רבי יעקב הלוי פולאק

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תשובת הגאונים (מהרל, והרב יעקב בן הרב יצחק הלוי פולק)

רבי יהודה ליווא [המהר"ל], רבי יעקב הלוי פולאק

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תשובת-הגאונים-מהרל-והרב-יעקב-בן-הרב-יצחק-הלוי-פולק/
הקובץ נוצר ב־22 בנובמבר 2026 מגרסה 39-202611200317v של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמות המדפיסים 4
פסק עגונה 5
עדות 5
תשובת מהר"ל 9
תשובת ר' יעקב פולק 23
הספד על פטירת חכם 55

(הכותרות נוספו על ידי עורכי אוצריא)

הקדמות המדפיסים

ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל תשובת הגאון מהר"ר יעקב פולאק בר ר' יצחק הלוי ז"ל שהמציא חילוקא דרבנן בגמ"פת שהיה רך ומשוח במלחמה של תורה אברך רך בשנים וזקן בחכמה בתבונה ובדע' היה אחד מתופסי ישיבה במדינת פולניא אשר שם נפשו בכפו בהיותו עוד בחיים להוציא לאור' פסק דין באריכות מחמת אשה עגונה ואומללה אשר בעלה אינו כאשר עינהם תחזנה משרים רב בקיאותיו וחריפותיו בית יעקב לכו ונלכה באור ה' דרך חיים ולמען תהיינה שפתיו דובבות בעולמו וכדי שלא ישכח זכרו שם לעולם אשר לא יכרת ויהי נועם אמרי פיו הישרים לזכרון לעולם עד כי יבא אשר יהיה נשלח לגלות כל נעלם וכן נפשו תהא צרורה בצרור החיים עם כל הצדיקים אשר היו בעולמם לענים והמשכילים כזוהר הרקיע וכוכבי השמים ואחרון חביב דרוש הנחמד אשר דרש הגאון נ"י מופת דורינו ור"מ ודיינא כרב אשי ורבינא מהר"ר ליווא פה ק"ק פראג ביום ב' י"ז אייר שנ"ז לפק ביום הצום שדרש על הגאון מהר"ר עקיבא גינצבוריג מפ"פ דמיין ע"ה בהספדו שנתבקש בישיבה של מעלה והכי הוא בפי כל שהיה גדול הדור ועניו וחסיד ודרשון הגדול מים עד ים ואמרתי להדפיסו וכדי לזכות את הרבים אנשי נדיבים לרחוקים ולקרובים וכדי להזכירו תמיד וזכותו יעמוד לנו והיה אחד מהגדולים שעליהם עומד העולם ולמה גוזר המיתה אדון העולם כאשר עינכם תחזינה משרים מה שדרש ראש הגיבורים שהוא אב לחכמים ונבונים ומעשיו הגונים ה' יאריך לו ימים ויחיו בנעימים:

הקדמה מאת המביא הספר הזה לדפוס פעם שלישית.

הספר הקטן הזה הנהו יקר הערך ויקר המציאות ונדפס פעם ראשונה בק"ק פראג כאשר כתב רבינו בעל תוי"ט בתשובת גאונים בתראי סימן י"ב בי ככר בא בדפום בזמנו יותר מארבעים שנה ונדפס פעם שנית בק"ק פפ"ד בשנת תע"ט כאשר נראה מהסכמת הגאונים בעל שב יעקב ובעל מהרשש"ך והנח הספר נמצא בין אוצר הספרים של אאזמ"ו הגאון מה' דוד דייטש זצ"ל ובא הספר ליד נכד ש"ב הרבני המופלג מה' מיכאל הכהן ני' מק"ק סערדאהעל והוא נתנו לי במתנה והנה להאריך בשבחן של בעלי התשובות האלו הוא שפת יתר כי מי חרש אשר לא שמע גודל קדושתם ותורתם והנה תשובת הגאון מהר"ל מפראג נודעה ומפורסמת שהביאו הגאון בעל בית שמואל סימן י"ז ס"ק ס"ט ובמעט כל רבותינו הגאונים בתשובתיהם אשר כרכרו ופלפלו בדברי הגאון זצ"ל

ומרביתם לא הי' לנגד עיניהם הקדושים דברי הגאון זצ"ל זולתי הגאון מהו' יואב זצ"ל בספרו חן טוב אשר הביא דבריו בתשובה הלזו ומובטחני כי לומדי תורת ה' ישישו וישמחו כי יראו דברי הגאון זצ"ל בעצמו והנה בעל תשובה השני' הוא הגאון מהו' יעקב פאלאק זצ"ל אמנם אם הוא הגאון מ' יעקב פאלאק זצ"ל אשר הביא הרמ"א כאשר כתב בעל סה"ד כאשר הביא את הגאון מהר"י פאלאק אשר נפטר לחיי עולם הבא בשנת ר"ץ כי הוא חיבר תשובה אחת בענין עגונה כבר התעורר על זה בשם הגדולים כי זה אי אפשר והאמת הוא כדבריו כי הד"מ הביא מהר"י פאלאק ז"ל ותשובה הלזו אירע בשנת גש"ס ולבי אומר לי כי היה נגדו של הגאון מהר"י פאלאק אשר נזכר בדברי הרמ"א והנה הגאון בעלי התשובה הזאת נפטר לחיי עולם הבא בקוצר ימים כאשר כתוב בראש הספר מאת אשר הביאו לדפוס פעם ראשונה כי הי' רך בשנים ואב בחכמה והנ אלזהת אשר לא שם לבו לסדר הזמנים דמה כי בעל התשובה היה הרב מהרי"פ הראשון והנה המדפיס פעם ראשונה כתב כי בעל התשובה הזאת הוא היה הממציא חילוקא דרבנן ולאשר כי ראיתי כי חכמי רוח הזמן הפיחו דברים ונשאו לחרפה על שפתם את שם הרב מהרי"פ זכותו יגן עלינו יראה הרואה התהלה והשבח הניתן לו וטובים היו הימים הראשונים שונים אשר לומדי למד בלו ימיהם בלימוד השיטות ולא הלכו חוץ לשיטה ובשרו צדק בדרך דרוש ורבים השיבו מעון ללכת בדרכי ה' ולשמור מצותיו וכעת אשר אומרים לנפשם כי אתכשר דרא והמה הולכים לאורה והלכו ימי האפלה ודרשותם מלא מוסר ויראה מלומדה ומלהיב לבב השומעים ועם כל זאת החנות פתוחה בשבת קדש והאח מבוערה ועליו כל מאכל אשר לא יאכל וכבר נבא החסיד בחובת הלבבות בשער הפרישות פרק ב' עיין בדברים ומוסריו הנעימים ותמצא כמו הדור העני אשר אנחנו בתוכם וה' ירחם על עמו וגם כי נשב בחושך נקוה כי ה' יאיר לנו ויסיר לב האבן מבשרינו וכאשר נגלה לאבותינו בימים הקדושים האלו כן נקוה לראות בתפארת עוזו דברי אלה הבא על החתום ביום שני לימי הגבלה דשנת תרכה לפ"ק:

פה ק"ק אונגוואר יע"א הק'

מנחם בן לא"א מוה' **מאיר א"ש**

פסק עגונה

עדות

רבי שמואל בר נתן העיד שהיה באותו כפר שהיה הרוצח תפוס. והיה הולך אצלו תמיד ושאלו על תואר צורת פני הנהרג. ולא ידע להשיבו. אבל אמר שקומתו היה בקומת

האיש העד אבל יותר עב ושמן ממנו והיה רוכב לבוש סרבל שחור. ואח"כ כשכפתו ידיו להוציאו להריגה בא כמר יוסף וואזינג' ומיהר לבא ואמר בשם הדיינין שיצא לדרוש ולחקור קודם שימות. אולי יודע שלא תתעגן האלמנה, והלך כמר שמואל הנ"ל עם כמר ליב עיזאלש ואמר לילך אל התליין שישאלו אותו על הכובעי' שנמצאו. אם היו בראשו בשעת הריגה וכן אם היו לבוש הזופצא צבע גר"א והסרבל בשעת הריגה והשיב התליין הלא הוא בעצמו שומע מה צריך אני לשואלו. ואמר אל הרוצח הגד. והשיב הרוצח שהיה לבוש כל המלבושים בשעת הריגה כל מלבוש ומלבוש בפרט ע"כ.

שוב העיד רב צדוק שביום א' י"ג תמוז הלך אצל הרוצח מקום אשר היה אסור שם והתחיל לבכות וא"ל אתה בן בליעל למה הרגתה את אחי. והשיב אמת הוא ואמר לגוים אחרים כי היה דומה לזה היהודי. וא"ל רבי צדוק שקר אתה דובר כי היה לו זקן צהוב והיה יותר עב, והשיב אמת שהיה עב קצת יותר והיה זקן צהוב. וא"ל שבא אליו להוליכו ובא אליו ושכרו בעד ג' גדולים עד גא"לין. ובאו אל אמת המים וסבב הוא אמת המים ואמר שירכיב דרך פשוט ואמר טעה ורץ הוא דרך העיר ועמד בדרך לפניו ולא רצה להניחו לרכוב משם והלאה ואמר לו שיש לו לפי ערך מהלכו בשכרו ולא רצה אא"כ ינחנו למקום ששכרו ושלף חרבו היהודי והשליך הוא הקופי' אחריו והכהו בצוארו. ואח"כ מצא העד הנ"ז את גלגלתו ועצמות בלי בשר ונראה לו כט"ע שהוא גולגלתו של הר"ר יחזקאל הי"ד. והעיד שראה את הקלפ"ק וכובע סמוט. את הכובע הביא הפרץ ביום ו' שלפניו לגניזן והכירו שהם שלו. והחגורה והווטשיק מצא והנם טמונים בקרקע במקום שהיו הבגדים והכיר החגורה תיכף.

שוב העיד כמר אברהם בר שלמה שבא אל הכפר. ובא לכפרי אחד והגיד לו שהיהודי בא אליו ורצה לשכרו עד קאשטרין ולא רצה הכפרי מפני שלא היו לו פנאי. ונתן לגוי אחד טפל והראהו בית הרוצח. וראה. שהיהודי רכב על סוס והרוצח היה הולך אצלו. הרוצח הודה שהרגו וגררו אל העיר והשליכו ברקק וכסהו בעצים, ובגניזן הגידו בבית שנתארח שם שביום ו' בהשכמה הלך משם ע"כ.

שוב העיד רבי יעקב בר שניאור ששמע מן הרוצח הדברים הנ"ל וראה הכתונת ובו היו בורטין. והזופצא והפוטר של הזופצא, וכן אמרה אשתו שהיה בורטין בכתונת והזופיצא והפוטר הכיר.

שוב העיד רבי יהודה ליב בר עיזאלש ואמר ששמע גם כן הדברים מרוצח. ושהיה לבוש המלבושים הנ"ל ולקח הכובעים מעל ראשו. והכובעים הם ביד כמר ליב. גם אמר שראה הגלגלות והכיר בט"ע המצח והכיר שהוא מצחו של רבי יחזקאל הי"ד.

במותב תלתא כי דינא בחדא הוונא יתבונן. ואתא לקדמנא רבי יהודא ליב בכמר עיזאל והעיד בת"ע על פי החרם וז"ל בל"א:

איין גוי הייש מאטשי איז איין צימרמאן איז צומיר קומן אפשר ח' ימים קודם דאש דיא שמוע איז מפורסם גיווארן. האט צו מיר גיזאגט מן העט איין יהודי הורג גוועזין לו לעשנב' אוב עש ווער ווער אזו האט ער מיך גיפראגט. דער נאך איז דער פריץ פון לעשנב' קומן לגניזן האט גיפראגט גיט אייך איין יהודי אב אונ' איז דער נאך איין הער לק"ק פוזנא קומן אונ' האנו היא אך גיפראגט גיט אייך איין יהודי אב. בתוך כך בין איך הער קומן האב נאר גיבראכט. איז צו ימיר קומן רבי יונתן איידם האט צו מיר גזאגט האשטו ניט גיהערט רבי שמואל אונ רבי מרדכי האבן מיך גיפרעגט. אוב איך דען פריץ קען דא עש אונטר גישעהן איז. איך האב גיזאגט יוא איך קען אין דא האבן זיא מיר דען צדוק מיט געבן זוא בין איך קומן לעת ערב צו דען פארץ. דא האט מיך דער פאריץ גיבעטין וואש דיך אים כפר ניט אונ מאך קיין צעקה דא האט דער פאריץ גיזאגט קענט איר דיא הויב דיא דער יהודי אויף גיהט מיין שקץ האט זיא גיפונדן אים וואלד אין בוים גישטעקט זיין זיא גווועזין האט צדוק גיזאגט יוא איך ווער זיא קענין. צדוק האט ניט וועלין אב לאזין פון דעם פאריץ האט זיא אים מוזן ווייזן האט ער זיא גיקענט האט צדוק גיזאגט צום פאריץ איך וויל דיר י' זהובים הגריי' שענקין היב דען רוצח אויף האט אונש דער פאריץ היישין גין אין דיא הערבריג צום כפרי האט דער כפרי גיזאגט עש ווער איין יהודי קומן בהשכמה ביום ו' האט ער זיך וועלין עגלה דינגן קיין קאסטרין האט דער כפרי גיזאגט וויא מן העט איין יהודי גיהרגת איין געריטנר האט אים זיין סוס פאר דינגט אום ד' גדולים איין סוס לבן. אונ דער גוי איז גילאפן צו פוס בייא אים אונד דער כפרי איז באלד ווידר קומן צו רייטין. דען אנדרין טאג איז ער גילאפן קען וורעשנה האט זיך גיקויפט איין פרה אונ' איין קובלי האבן דיא כפריים מתמיה גיווועזין וויא ער געלט האט גינומן. ער מח דען יהודי הורג האבן גיווועזין האט צדוק דען בעל גוף גיבעטין ווייש מיר וויא דער רוצח וואונט האט ער גזאגט דאש זעקשטו הויז פון מיר דער פאריץ האט וועלין האבן מיר זאלין אוועק גיין צדוק האט ניט גיוואלט. מיר זיין קומן צו דעם רוצח איז דעם רוצח דאש הערץ אנטפאלין אונ' איז איין וועק גילאפין אין וואלד. דא האט דעד פאריץ שומרים גיהלטן איז דער רוצח קומן צו זיינו ממזרים האט מן אים דער ווישט. דא האט ער אלז פאר מודה גיווועזין בלא עינוי אין איך בין קומן אזו האבן מיר גוים גיזאגט דא איך צום רוצח קומן האט ער גיזאגט דער יהודי האט מיר אויז געבן עש ווער אים זיין חלק איין שעה רעה אן קומן עס ווער איין יהודי קומן בהשכמה יום ו' קודם עלות השחר און

העט אין גידינגען קען קאשטרין דא העט ער אין ניט דען דרך היושר גיפירט העט אין אויף איין שטעג גיפירט דא איז ער קומן אין איין מיטל וועג האט דער יהודי אן גיהובן וויא פירשטו מיך הין. האט ער גיזאגט איך האב דען דרך גיפעלט האלט שטיל איך וויל דען דרך הישר זוכך דא וועך דער יהודי דער שראקין אונ וועך איין וועק גיריטן האט ניט וועלין הרין דא האט אים דער גוי נאך גישריאן האט דער יהודי גישפראכן וויא פירשטו מיך הין העט דער גוי אך גשריאן אונד העט אין גישאלטן האט דען יהודי וועלין פון סוס הראב וועפרין. דא האט דער יהודי גגריפן צום שוועפט דא האט דער גוי גינומן איין האק אונד האט אים זיין מפרקת אב גיהקט וועך דער יהודי הראב גילאפן אונ האט גישריאן דא האט זיך דער יהודי דר מאנט אונד האט צו אים גיזאגט מיך ניט הורג שון מייני קלייני קינדר דראן נעם וואש איך האב. דא העט ער גידאכנו ער וועפט דאך אום דאש חיות קומן וועך איך אין ניט הורג זיין אונד האט אים איין האק געבן אם קאפף מן הצד. דער נאך האט ער אים גינומן דיא פיש אונד האט אים גישלעפט אזו וויט אז ב' פעמים לבית החיים פון הינטן אונד האט דאש שוועפט אב גיגורט אונד האטש גיווארפין אין איין מים אונד האט אין וויטר גישטעפט אונד האט אים דיא בגדים אויס גיצוגן אונד האט זיא ביגראבן אין איין גרוב זיין טלית ותפילין וטעבליין מאטשגיר בריב זיין דינן גיווועזין. אונד וויטר האט ער אין גישלעפט פון דען בגדים אונ האט אין גיליגט אין איין וואשיר אונד האט אין מיט האלץ צו גידעקט. דער רוצח איז גיגאנגין האט דאש אלז גוויזן אונד מן האט דאש אלז גיפונדן. דער פאטר אונד וויב אונ צדוק האבן דאש אלז דערקענט האבן גיזאגט דאש איז דש פוטר פון דער שויפא. אונד דער ראק זיין תפילן אונד זיין געלט בייטל אונד זיין וואטשקי אונד זיין בריב אונ זיין טעבליין האבן דאש אלז דער קענט. דער נאך האבן מיר אין גיזוכט האבן נישט קענן גיפונדן האבן מיר גיפונדן איין קאפא אונ איין הירן שאל אונד דאש מויל. וויא דער רוצח האט גיזאגט וויא ער אים איין האק האט געבן. זוא האט מן עש גיפונדן אן דער הירן שאל. דא האט מן איין פוס אך גיפונדן אונד עצמות. דאש האט מן אלז לק"ק גניזן גיפירט לקבורה אונד דיא שויב אונ' אן די קליידר אונ' דען קאפף אונד הירן שאל אונד מויל אונ עצמות בגראבן. אונד אזו אופט אז מן דען רוצח האט גיפרעגט ווארום זיצשטו אזו האט ער אלז גיזאגט אות באות כהנ"ל. הן ליהודים הן לגוים להבדל. וויא דיא שמוע גנגין איז. אונ דאש זעלביג רגע דא מן דען רוצח גיפירט האט למיתה דא האט צדוק גיפירט מיך אונד אברש אין משה מייקלש ווידר צום רוצח האט ער דיא שמועה גיזאגט אוח באות כהנ"ל. רבי יחזקאל הי"ד האב איך גיהערט דו ער פון גיניזן אנווענק גילופן איז אז אם דאנרשטיג צו

נאכט אזו האב איך גיהערט אונד איין אנדר פויאר גיגן דען רוצח איבר וואונט האט מיר גיזאגט וויא ער ווער ביום ו' כעלות השחר צו אים קומן אונד האט אין וועלין דינגן קאן קאשטרין דא האט ער דען יהודי גיפרעגט וויא קומשטו אזו פריא הער. דא האט דער יהודי גיזאגט איך בין היינט אויף דעם פעלד גילעגן, דער פויאר האט גיזאגט דער יהודי האט גיזאגט ער וועל דרום גין קען קאשטרין. דען עש האט וועגין סחורה דיא גינגן פון פוזנא קאן קאשטרין דא וועלט ער צו אים קומן אונד דער פויאר האט גיזאגט ער העט דעם יהודי גיזאגט איך האב ניט דער ווייל דאש איך דיך פיר איך מוז דען פאריץ מלאכה טון. דער רוצח האט דער ווייל דער זעלביג פויאר האט דען רוצח אויש געבן. וואורום דר פיר האט ער קיין געלט גיט גיהאט איצונדרט קויפט ער איין פרה וסוס. עכ"ל:

עדות זה נגבה כדת ודין היום יום ב' כ"א תמוז גש"ם לפ"ק יוסף בר נתן זצ"ל יהונתן בן מהר"ר מרדכי זלה"ה. יוסף בר משה זלה"ה. העתק אות כאות הגוף העדות:

תשובת מהר"ל

נשאלתי על האשה מק"ק ביימום היושבת עגונה זה כמה שנים ועיינתי בעדות האשה פה ק"ק פוזנא ובודאי מה שהעיד רבי שמואל בר נתן ששאלו את הרוצח בשעה שהיה יוצא להרוג אין זה עדות להתיר האשה כיון שאין נחשב מסיח לפי תומו ואע"ג שמהר"יק ז"ל כתב בתשובה בסי' קכ"א על מעשה כיוצא בזה שהשופט שאל את הרוצח והגיד הרוצח ופסק דיש להתיר משום דלא היה הרוצח מרע' נפשיה לחייב עצמו להריגה אם לא דקושטא קאמר אע"ג שכבר הורה זקן יראה שאין לעשות מעשה על הוראה זאת דלא מצאנו דבר כמו זה בתלמוד וכיון שלא מצאנו זה בתלמוד אין לחדש מעצמינו סברא שלא נמצאת ומ"מ אם נמצא מי שסומך על הוראתו מי יכול למחות דיש לו אילן גדול לתלות בו אבל יראה שאין לעשות מעשה כלל על הך מלתא ולפיכך עדות ר' שמואל בר נתן אינו עדות לסמוך עליו להתיר ומה שכתו' בהגהות מרדכי בסוף יבמות מעשה בגוי שאמר בשעה שדנוה למיתה מעולם לא פשעתי ביהודי רק פעם אחת והתירו אשתו משום מסיח לפי תומו ע"כ בודאי מוכח התם בשעה שדנוה לשריפה אמר זה מעצמו בלא ששאלו אותו כהאי גונא הוי בודאי מסיח לפי תומו אבל על ידי שאלה לא ומה שהעיד העד השני ר' צדוק בר יוסף גם כן לא הוי מסיח לפי תומו בשביל זה וגם מטעמא אחרינה אינו עידות ואינו לדקדק בעידותו כלל ומה שהעיד העד השלישי כמר אברהם בר שלמה שאמר לו כפרי אחד איך שהיהודי היה אצלו ולא רצה ללכת עמו והראה לו אל הרוצח ואף אם דברי הגוי מסיח לפי תומו הלא לא הגיד את שמו כלל או שהיה מכיר את היהודי לומר יהודי הזה בעלה של פלוני היה עד שהעיד על הנהרג בודאי אם

היה הגוי ההוא מכיר היהודי שהוא בעלה היה ראוי להתיר על ידי גוי זה אבל לא נמצא בעדות העד כמר אברהם דבר זה שהרי לא הזכיר את שמו כלל ואולי יהודי אחד הוא ואין להתיר מהא דאמרינן בפרק האשה בתרא מעשה בקולר של בני אדם שהיו מהלכים לאנטוכיא ובא גוי אחר ואמר חבל על קולר של בני אדם שמתו וקברתי' והשיאו את נשותיהם ושוב מעשה בשישים אדם שהיו מהלכים לכרכום ביתר ובא גוי אחר ואמר חבל על שישים בני אדם שהלכו לכרכום ביתר שמתו וקברתי' והשיאו את נשותיהם ע"כ ומזה באת להוכיח רק שאמר הגוי שהיו הולכים למקום הזה וידוע שאותם בני אדם היו הולכים למקום זה וזה הוא כמו סימ' גמור שהם אלו וכאן ג"כ כיון שהגוי אמר שהיהודי בא לכאן ובקש ללכת למקום פלוני שידוע שהיהודי הזה בעלה של אשה זאת רצה ללכת שם ודבר זה הוי הכרה וכך כתב מהר"י קא"רו ז"ל בשם מהר"ר דוד כהן שהרמב"ם ז"ל סבר ג"כ דסימנים מובהקים מתירין עליהם האשה ומה שלא כתב זה הרמב"ם משום דכתב הרמ"בם הנהו עובדא דסוף יבמות בקולר בני אדם אף על גב שהגוי לא היה בקי בהם ובשמותיהם התירו נשותיהן על ידי שהיה אומר הגוי שהיו הולכים למקום פלוני כ"ש גבי סימנים מובהקים וא"כ לפי זה בנדון זה מה שאמר היהודי הזה שרצה ללכת למקו' פלוני נהרג ע"י גוי זה ואנו יודעי' שבעלה של זאת רצה הכפרי ללכת למקום פלוני יש להתיר אותה אבל דבר זה אינו דודאי לא איירי הנך עובדא רק שידוע לנו שהגוי היה הולך עם איתה האנשים שבא להעיד עליהם דומיא דעובדא דלפני זה מעשה בישראל וגוי שהלכו לדרך ובא גוי ואמר חבל על יהודי אחד שהיה עמו בדרך שמת וקברתיו ושם לא הזכיר דרך מיוחד באיזה דרך היו הולכים ובודאי שם איירי שידוע שהגוי היה הולך עם אותו היהודי דאם לא כן במה נדע שהוא אותו היהודי שבא להעיד עליו ובענין זה איירי תרי עובדא דבתר כך או איירי לגמרי שהיה מכיר אותם ואמר שמותם תדע שאלו היה הנך עובדא דלא היה מכיר הגוי היהודי רק שדבר זה הוי סימן מה שאמר כי היו הולכים קולר בני אדם למקום פלוני או שישים בני אדם למקום פלוני הוי לאתוי הנך עובדא אמתניתין דלעיל מיניה אין מעידין רק על כל פרצוף פני' ולאשמעינן טובא מהנך עובדא לפעמים אין צריך הכרה רק בשנדע שהיו הולכים למקום פלוני ואין להקשות א"כ מאי קמשמע לן בהנך עובדא דודאי מסיח לפי תומו נאמן הגוי הרי לדברי הרמב"ם ז"ל קמשמע לן דבעינן וקברתים וכמו שכתוב הרמ"בם ז"ל בפי' ולפי מה שהשבנו אנחנו בתשובה אחרת דלא בעינן וקברתים וכמו שסברו שאר המפרשים והנך עובדא לרבותא קאמר וקברתים דמשמע שבא להחזיק טובה אליו שקבר אותם והוי לן למימר דעדותו הוי להשביח עצמו כמו הך מילתא

דמייתי לפני זה דהיכא דהו' מכוין להשביח עצמו לא הוי מסיח לפי תומו קא משמע לן דהוי שפיר מסיח לפי תומו ועוד דאע"ג שידוע שהיה הולך הגוי עם היהודי בדרך שמא אחר בא אליו בדרך והראשון הלך אשמעינן דלא חיישינן לכך כלל כיון שידוע שהלך עמו והשתא כל הנך עובדי דמייתי הוי רבותא דמעשה הראשון היה יהודי אחד וגוי אחד ובודאי כהאי גונא לא חיישינן שמא הלך מאתו ואחר בא אליו אחר אלא אפי' חבורה של בני אדם דהם הרבה בני אדם ויש לחוש שמא אחר מהם הלך ואחר בא במקומו ויותר מזה דאפי' ס' שהם מספר רב ושמא אחד מהם הלך ואחד בא לא חיישינן כלל ויש להתיר כלם ואיך ס"ד לומר דבהאי מלתא שאמר שהלכו למקום פלוני וידוע כי אלו הם שהלכו למקום פלוני סגי דהא בפרק האשה שלום גבי יצחק ריש גלותא בר אחתי דרב ביבי הוי אזל מקורטב' לאספמיא ושכב וכו' ומבעי' ליה אי חיישינן לתרי יצחק אבל מה שידוע שזה הי' הולך מקורטבא לאספמיא לא הוי מידי וליכא למדחא ולומר דוקא היכי דשכיחי שיירות אז לא אמרינן דזה נהרג אלא אחר היה אבל היכי דלא שכיחי שיירות לא אמרינן דלמא אחר היה וזה שנהרג בכפר דלא שכיח שיירת' אמרינן בודאי זה נהרג ולא אחר ולדמות להא דתני בתוספתא והביאו הרמב"ם אם אמר שיצא אחד מעיר פלוני מחפשין בעיר אם לא יצא אלא הוא תנשא אשתו אשתו וא"כ ה"נ כיון שאין השיירות מצויות שם וידענו כי זה היה דרכו שם אמרינן הוא היה ולא אחר דזה לא דמי כלל דהתם בודאי משום דליכא למתלי כלל שאחר היה שהרי לא יצא משם רק זה אבל במקום שאין השיירות מצויות בודאי יש לחוש שמא ג"כ אחר הלך לשם אע"ג דאינו מצוי מ"מ ניחש שמא אחד היה ועל הא מלתא למסמך לא אשכחן היתר כלל אבל מה שהעיד ר' עקיבא בר שניאר ששמע גם כן הדברים מהרוצח וראה הכתונת והבערטין והזופיצא והפוטיר הכיר כך הגיד בעדותו בודאי דבר זה מסיח לפי תומו שהרי לא שאל את הגוי וכיון שהכיר את השופיצא הוי עדות מעליותא דלשאלה לא חיישינן דתנן בפרק בתרא דיבמות אע"ג שיש סימני' בגופו ובכליו אין מעידין משום דקיימא לן סימנים לאו דאורייתא כדמסיק רבא בפ' אלו מציאות וכמו שכתב הרא"ש ז"ל בפרק אלו מציאות וכן הטור סי' י"ז דקיימא לן סימנים לאו דאורייתא והשתא ע"כ סבירא ליה למ"ד דסימנים לאו דאורייתא דלא חיישינן לשאלה דאי חיישינן לשאלה אדתנן שיש סימנים בכלים לתני רבותא טפי אפילו ט"ע לא הוי מידי דהא סימנים לאו דאורייתא ופשיטא דלא סמכינן עלייהו לתני אפילו מלתא דהוי מדאורייתא שמכיר הכלים בט"ע אפילו הכי לא סמכינן עליה אי אמרינן דחיישינן לשאלה ואין לומר כאן איידי דתנא ברישא סימנין לאשמועינן דלא סמכינן אסימנים בגופו קתני בסיפא נמי סימנין דודאי

אי הוי חדא טעמא דסימנין ודט"ע הוי מצי למימר כך דלא בעי למתני רבותא טפי דאיידי דבעי למתני גבי גופו סימנים קתני נמי סימנים גבו כלים ואין חילוק אבל לומר ה"ה ט"ע משום טעמא אחריני דחיישיינן לשאלה והך טעמא לא שייך גבי סימנים כלל אין לומר כהאי גונא דקתני איידי דמנא ידעינן דאין לסמוך אכלים אפילו מכיר אותם בט"ע משום דחיישינן לשאלה דהא לא תנא הא מלתא הכא כלל ואי סבירא ליה לתנא דחששא דשאלה חששה פשוטא היא א"כ למה צריך למתני ואע"ג דיש סימנים בכלים דמאי מהני סמנים בכלים כיון דחיישינן לשאלה ואין סברא לומר אע"ג דפשיטא דחיישינן לשאלה הא' דסמכינן הכא כיון דאיכא סימנים דגופיה בהדייהו דודאי אי תנא ט"ע הוי רבותא אבל סימנים מאי רבותא איכא דהא בלאו הכי משמע אע"ג שיש עשרה סימנים בגופו לא סמכינן וא"כ מאי שנא שיש עם סמני גופו סימנים בכלים דחדא מלתא הוא ולדחוק לומר דכלים דמתניתין אותם כלים דלא חיישינן בהו לשאלה דזה וזה סתם כלים קתני והוי ליה למתני ואע"ג שחותמו באצבעו דלא מושלי ועוד למה הוצרך למתני כלל דודאי לא עדיף מסימני גופו ולכל התרוצים ניחא דלהך תרוצא דסימנים דאורייתא אשמיעינן גבי כלים לא סמכינן אפילו אסימן דאורייתא משום דחיישינן לשאלה ולתרוצא בתרא לא הוי סי' כלים כמו סימני גופו דסימני גופו ארוך וגוץ וסימני כלים חיורא וסומקא וה"א דזה יותר עדיף מן ארוך וגוץ ואין לומר דסימני כלים אפי' סימנין מובהקים כמו שנפרש וא"כ הא דקתני סימנים בכלים לא הוי למתני אלא בודאי לא חיישינן לשאלה ולדיוקא קתני אסימנין לא סמכינן אבל טביעת עין סמכינן והא ליכא למימר למ"ד דסימנין לאו דאורייתא דאיירי סימני כלים דמתניתין בסימני מובהקים וסמכינן עלייהו והוי כמו ט"ע וכדמוכח בפרק בתרא דיבמות וכמו שכתבו התוספו' ג"כ ושאר מפרשים דסי' מובהק לגמרי סמכינן עליה אפילו למ"ד סימני לאו דאורייתא וקתני מתניתין דאין מעידין משום דחיישינן לשאלה דא"כ אייריי בהנך סימנים מובהקים ג"כ בגופו ואמאי אין מעידין אם יש סימנים מובהקים בגופו אבל לאוקמו סימנין דגופו שלא במובהקים וסימני כלים מובהקים כהאי גונא ליכא למימר כלל דודאי דומיא קתני ועוד דכיון דקתני במתניתין אין מעידין אפי' יש סימנין בגופו ובכל סימנים איירי דאין מעידין א"כ סימנים מובהקים דק"ל דמעידין לא קרא התנא סימן רק הוי סימנין מובהקים בכלל סימנים דמתניתין וא"כ משמע דוקא סימנים בכלים אין מעידין אבל בט"ע מעידין אע"ג דלמ"ד סימנין דאורייתא כי מוקי בתרוצא קמא סימני גופו ארוך וגוץ סימני כלים דחיישינן לשאלה גם כן כא הוי דומה דהא סימני גופו לאו בכל סימני אייריי רק באריך וגוץ ואלו סימני כליו בכל ענין זה לא קשיא דכיון דלא מצי לאקומי כלל סימני כלים באריך וגוץ בודאי בכל סימנים

קאמר אבל לומר דסימנים דגופו בלא סימנים מובהקי' וסימני כלים סימנים מובהקים ולא נאמר דבחדא מלתא איירי מי מגיד דבר זה ולמה לא נוקי מתניתין כפשטיה דדומיא דסימנים גופא קתני ולדיוקא קתני דוקא אסימנים לא סמכינן אבל אטביעת עין סמכינן אלא ע"כ להך סברא דסימנין לאו דאורייתא לא חיישינן לשאלה והא דקאמר בגמרא דחיישינן לשאלה הוא להך סברא דסימנין דאורייתא ומכלים ליכא להקשות וא"ה לא קתני במתניתין אע"ג דמכירין הכלים בט"ע א"ה אין משיאין דכיון דסימנין דאורייתא אין חלוק בין סימנין לט"ע והשתא לא"ד דסימנין לאו דאורייתא לא חיישינן לשאלה ואע"ג דאיכא למימר דהא דקיימא לן סימנין לאו דאורייתא לחומרא הוא דאמרינן הכי שלא לסמוך על סימנין אבל לקולא לא דהא בפרק אלו מציאות לא פשיט בודאי דסימנין לאו דאורייתא ואם כן אפשר דקיימא לן סימנים דאורייתא ואי קיימא לן סימנים דאורייתא צריך לתרץ להך מ"ד דחיישינן לשאלה ולכך אין מעידין על סימנים בכליו דזה אינו כיון דלתרוצא בתרא דקאמר אב"א כליו חיורא וסומקא והשתא להך תירוצי בתרא נמי לא חיישינן לשאלה כמו להך סברא דסימנין לאו דאורייתא יש לנו למתפס תרוצא בתרא דלא חיישינן לשאלה כיון דלהך תרוצא אין צריך לומר דפליגי בהך מלתא אי חיישינן לשאלה ועוד דהוא תרוצא דיותר יש לסמוך עליו דכך הוא המסקנא וכן מוכח מדברי התוספת בהדי שהקשו ואי חיישינן לשאלה מן התורה היכי מפקינין מקרא דמהדרינן חמור בסימנים נחוש לשאלה מן התורה מיהא לפי המסקנא אתא שפיר דלא חיישינן לשאלה ע"כ ומשמע מלשונם דכך היא המסקנא וכן דעת בעל נמקי יוסף שכתב בפרק בתרא דיבמות והרי הלכתא שמעידין בסימן מובהק בין בגופו בין בכליו ומתניתין באריך וגוץ בכלים דחיוורא וסומקא הרי לך דהלכתא כך דלא חיישינן לשאלה ומה שכתוב מהר"י קארו ז"ל על בעל נמוקי יוסף והר"ן שכתבו כך דלאו דסמכי נינהו כיון שהרי"ף והרמב"ן והרא"ש והעיטור חולקים עליהם לא מצאנו בכל דבריהם שהוא כנגד זה ואדרבה מדברי הטור משמע בפי' כך וז"ל אם אין מכירין אותו בט"ע אפילו אם יש סמנים בכליו ובגופו אין סומכין עליהם אם אינם מובהקים עכ"ל ומשמע בהדיא אם יש סימנים מובהקים סומכין עליהן אפילו בכלים דאם לא כן לא הוי למימרינהו בחדא אלא פשיטא דסומכין בסימנין מובהקים אפילו בכלים ומכ"ש בטביעת עין דמה שכתב מהר"י קאר"ו דקאי הא דקאמר אינם מובהקים ומשמע מובהקים מעידים אגופו לא אכלים דבר זה לא יתכן דאפילו במשנ' אין לתרץ כך כ"ש דלא הוי למר לכתוב כך וכן רב אלפס והרא"ש ז"ל לא הביאו רק המשנה כצורתה וכתב רב אלפס עלה דהך מתניתין אמר רבא דכ"ע סימנין דרבנן וכו' והשתא להך לישנא דסימנין דרבנן אי אפשר לומר רק דלא חיישינן לשאלה

כמו שבארנו למעלה וא"כ רב אלפס סבר בהדיא דלא חיישינן לשאלה והרא"ש ז"ל ג"כ כך דבריו שכתב ג"כ לישנא דסיענין דרבנן למ"ד סימנין דרבנן צ"ל דלא חיישינן לשאלה ובאיזה מקום נזכר דחיישינן לשאלה אינו רק להך תרוצא דקאמר סימנין דאורייתא ואי היה חיישי' לשאלה רב אלפס ז"ל והרא"ש ז"ל הרי לכל הפחות בהנך מילי דהיינו ארנקי וטבעת בודאי לא חיישינן לשאלה כלל וא"כ הוי למכתב דהני מילי לא חיישינן בהו לשאלה אלא בודאי ובירור דלא חיישינן לשאלה כלל ומתניתין איירי בסתם סימנים כמו גבי גופו דבודאי איירי מתניתין בסימנין שאינן מובהקים והכי נמי גבי כליו איירי בסימנים שאינם מובהקים דהיא היא לגמרי ולמה היה צריך לרב אלפ' לפרש דהא בודאי כמו דמפרשינן סימני גופו ה"נ מפרשינן סימני דכלים וחדא מלתא הוא אלא בודאי רב אלפס לא סבר כלל דחיישינן לשאלה ומוקי מתניתין בסתם סימנים שאינם מובהקים דהא גבי גופו לא חיישינן לשאלה וצריך לאוקמי בסי' שאינן מובהקים ולפי מה שאמרנו דסימנים מובהקים לא הוי בכלל סימנים אלא ט"ע גמור נחשבו סימנים מובהקים ומלתא דפשיטא דסמכינן עליו כמו שפירשנו למעלה. א"כ בודאי רב אלפס והרא"ש ז"ל דכתבו המשנה בצורתה בודאי דהתם מתניתין איירי שלא בסי' מובהק כלל דסי' מובהק' אינו בכלל סימנים רק הוי ט"ע ולכך כתבו המשנה כפשוטה ועוד נראה דמשום כן לא כתבו דסימנים מובהק' סומכים עליהם משום דסי' מובהק' ג"כ אין לסמוך עליו דלא ידעינן עד כמה הוי סימן מובהק' ומפני שאין אנו יודעים כמה הוה סימן מובהק' לכך לא כתב היכי דהוי סימן מובהק' דסמכינן עליו ולפיכך כתב רב אלפס משנתינו בצורת לא כתב דין סימן מובהק' ומהר"י קאר"ו ז"ל הקשה על רב אלפס והרא"ש והרמב"ם ז"ל דלמה השמיטו דין סימן מובהק' דהא הכל מודים דהוי סימן והוצרך לומר דרב אלפס והרא"ש סמך שכתב ממעשה דתרי ה"ח ומשם יש ללמוד דיש סימן מובהק' והרמב"ם סמך אהא דכת"גבי גט נקב יש בצד אות פלוני וכל זה אינו שיסמכו על דבר זר והוי להו לכתוב כפי' במקומו דסמכינן אסימן מובהק' אבל בודאי סימן מובהק לא ידענו יעד כמה הוי סימן מובהק דהא שומא לר"א הוי סימן מובהק ורבנן אמרי דלא הוי סימן מובהק וא"כ חולקים בסימן מובהק ואין סימן מובהק ידוע עד שלא יהיה שום חלוק בו ולפעמים יחשוב שהוא סימן מובה' עד שאין לספק בו ובהאי גונא בלתי שכיח אבל נקב בצד אות פלוני מוכח בגמרא דהוי סימן מובהק ולפיכך כתבו סימן זה דוקא אבל שאר סימנים לא ידעינן אבל אטביעת עין סמכינן ולא הביא רב אלפס הך שנויא דכ"ע שומא לא הוי סימן מובהק בשביל ללמוד ממנו דסימן מובהק סמכינן עליו אלא ללמוד על סימן שומא דלפי הסברא שומא באצבע פלוני ראוי שיהי' נחשב זה סימן מובהק כמו נקב

בצד אות פלוני הנחשב זה סימן מובהק דזה לא שייך גבי שומא דהוי כמו נקב בצד אות פלוני דנחשב סימן מובהק והא דבכל שומא סימן מובהק הוא ולכך מייתי דלא הוי סימן מובהק והטור שהביא דין סי' מובהק דלפעמים הוא ידוע שהוא סימן מובהק לגמרי ואין לטעות בו כלל ויש להתיר על זה וליכא למימר דאי לא חיישינן לשאלה הוי ליה לרב אלפס לפרש שהרי שאלה חששא גמורה היא דזה בודאי אינו דאדרבה כיון שהמקשה לא הוי סכר ליה עד דמתרץ המתרץ דחיישינן לשאלה ממילא היכא דאין צריך לומר דחיישינן לשאלה כמו לתירוצ' בתרא בודאי לא חיישינן לשאלה ועוד כי למ"ד סימנ' לאו דאוריית' ע"כ לא חייש' כמו שבררנו למעלה א"כ אין זה סברא פשוטה ועוד דתירוצא בתרא לא חייש לשאלה דאי חייש לשאלה לא הוי צרי' לאקומי בחיורא וסומקא הא בכל כלי חיישינן לשאלה כי אם כלי דמפרש שם דלא חיישינן בהו לשאלה א"כ מהיכן נלמד דבר זה דבסתמא חיישינן לשאלה אלא כמו שאמרנו דלא חיישינן לשאלה ועוד דמלתא דהוי ממונא לא חיישינן לשאלה כלל כמו שפרשו התוספות דהא מהדרינן אם מצא פירות בכלי אם נותן סימן בכלי וא"כ שאלה לאו חששא גמורא בודאי ואינו דבר פשוט דאי חששא גמורה אפילו מדרבנן יש למיחש לשאלה אלא בודאי לא חששא גמורה היא וא"כ האיך נאמר מסברת עצמינו דחיישינן לשאלה כיון שלא כתבו בפירוש דחיישינן לשאלה ומה שכתב הטור סימן קל"ב המביא גט ונפל ממנו עם הכלי שהי' מונח בו ויש סי' או טביעת עין בכלי וידוע שלא השאילו לאחר ע"כ משמע אבל אם אין ידוע חיישינן לשאלה בודאי אין זה קשיא דהתם איירי שהוא בעצמו מצא הגט עם הכלי ואם השאיל הכלי לאחר בודאי הרי השאו' לו ואם מסופק אליו אם השאיל או לא השאיל בודאי כיון דמסופק חיישינן לשאלה ועל זה קאמר דידע שלא השאיל ומה שכתוב הרא"ש ז"ל בתשובה מלבושים לא הוי סימן פעמי' אדם משאול מלבושיו לאחרים בודאי הרא"ש ז"ל איירי שהיו מכירים אותם בסימנים כמו דמשמע לישנא מלבושים לא היו סי' ומשמע דהיו מכירים אותם על ידי סימנין והשתא כך י"ל דאי סברת סימני' דאורייתא ולכן אתה רוצה להתיר י"ל דחיישינן לשאלה דלהך תרוצא מסיק דחיישינן לשאלה אפילו נאמר דהרא"ש כתב בתשובה שלו דחיישינן לשאלה כיון דלא כתב מזה בפסקיו שלו אחר פסקיו אנו הולכים שהוא באחרונ' כמו שכתב הטור דמה שכתב בפסקיו היה כותב אחר מה שכתב בתשובותיו וכיון שהר"ן ז"ל ובעל נמקי יוסף כתבו בפירש דלא חיישינן לשאלה ולא נמצא בפוסקים בפירש דחיישינן לשאלה בודאי אין לומר דחיישינן לשאלה והנה יש להתיר האשה העגונה הזאת דלא חיישינן לשאלה כלל ואפילו אם תאמר דחיישינן לשאלה הרי הוגבה ערות פעם שנית והעיד ר' ליב בן כמ"ר עוזיאל איך

קודם שהלך אל הרוצח אמרו אליו הגוים שהגיד הרוצח איך שהרג היהודי א"כ אפי' התחיל היהודי אח"כ לשאול אותו כיון דמתחל' הגידו הגוים היה שפיר מל"ת דכך פסקו כל הפוסקים וכמו שכתב רב אלפוס ז"ל מהא דאיו חברינו ששאלו אותו רק שהתחיל במסיח כפי תומו אף כי אין דבר זה ראיה כי שם התחיל במסיח לפי תומו עם אדם זה ובא אחר ושאלו דהוי הגדה אחרת מ"מ גם עדות כמר ליב בעצמו כאשר בא אל הרוצח הגיד כי בלשון זה אמר הרוצח (דער יהודי האט מיך אויש געבן וכו') ולא היה שאלה בזה ואע"ג דמשמע מתוך עדות של כמר ליב שהיה העד השני ר' צדוק ועדות ר' צדוק לא היה רק על שאלה שאמר הגד הרי הוגבה בעדות כי אצל זה לא היה העד השיני כמר צדוק גם העיד לפני ב"ד שהגוי אמר מעצמו דברי' אלו מבלי שאלה כלל כך העיד לפני ב"ד והרי עוד העיד כמר ליב אוזיאלש שראה הווטשיק שלו והכירו הווטשקי וכיון שהכיר הווטשקי הרי אפילו אי חיישינן לשאלה לא חיישינן בכלים דלא מושלי אנשי והכל מודים בזה דלא חיישינן בהא לשאלה וא"כ הך אתתא שרי לפי דעת הכל ועוד דאע"ג דחיישינן לשאלה כהאי גונא שהכיר הזופיצא דידיה ובודאי ידוע דלא היה עם הנהרג בגדים אחרים רק אלו ואיך ישאל אותם לאחרים וילך ערום ומכ"ש כפי מה שנודע שזה ההרוג יצא מן העיר ביום ה' לעת ערב והמעשה הזה היה ב יום ו' וכי אפשר לומר שעשה אליו בגדים אחרי' בשעה כל דהו ועוד הרי לא שכיח שיירתא במקום שהרג זה ואע"ג דלא סמכינן אשיירת שאינם מצויות כדאמרנן למעלה מ"מ יצטרף הא מלתא לעשות כמו סי' מובהק דמאי שנא סימן מובהק שאם נמצא נקב בצד אות פלוני דסמכינן עליה וע"כ דכהאי גונא לא אמרינן דאתרמוי ואם כן כ"ש בנדון זה דאין לומר דאתרמוי כל הנך מלתא וא"כ אע"ג דחיישינן לשאלה הך מלתא הוי סימן מובהק דסמכינן בכל מקום דלא נוכל לומר אתרמי הוא דאתרמי וכן מוכח בכתבי מהר"אי ז"ל שכתב ושמעתי לפני כמה שנים ממורי מהר"ן שמצא בספר דמשוי סימני כלים לשאר אומדנא ואע"ג דלא הוי זה כהלכתא ע"כ ואיך סמך על זה דלא הוי כהלכתא אלא אף על גב דלשאלה חיישינן מ"מ כאשר יש עמו שאר אומדנא דליכא למימר דכל הנך מלתא אתרמי היא דאתרמי ולכך הוי סימן מובהק דסמכינן עליה כך לדעתו וסברא מעליה הוא אבל לפי מה שאמרנו למעלה דלכך לא כתבו הפוסקים סימן מובהק דלא ידעינן סימן מובהק תיכא הוא ולא כתבו רק סימן מובהק שמצאנו בפי' בתלמוד ומכ"ש דאין לסמוך על זה דלא ידעינן מה שנחשב סי' מובהק ובלאו הכי יש ראיה דאין לסמוך על זה דהא מתניתין קתני אפילו יש סימנים בגופו ומשמע אפילו עשרה סימנים שאינם מובהקים בגופו ואין זה כמו זה שיש לו עשרה שומא אחד ביד ואחד ברגל ואחד בפניו עד עשרה אין סומכין עליהן אע"ג

אע"ג דאין לומר דאתרמי הוא דאתרמי כל הנך סימני' ביחד ודבר זה היה ראוי להיות נחשב כמו סימן מובהק דאפי' הכי לא אמרינן כלל משום דלא נתנו דבריה' לשעור כלל ולפיכך לא סמכינן אסימן שאינו מובהק כלל הן שיהיה אחד הן שיהי' עשרה וה"נ אם חיישינן לשאלה אע"ג דאיכא שאר אומדנא עם זה לא הוי מידי ולפיכך אין לסמוך על זה אבל הדרכים שיש להתיר האשה העגונה הן מפני דלא חיישינן לשאלה הן מפני שהעיד על כלים דלח חיישינן בהו לשאלה ואח"כ מצאתי דברים כתובים כמו מזמור יתומה דלא חתם עליה' מי הוא הפוסק ואמרו אלי כי הם דברי הגאון הגדול מהר"ש שהיה אב"ד בק' פוזנא ותמהתי על הדברים ואמרתי כיון דלא חתם שמו בודאי לא היה דעתו לאסור ואפילו אם היה דעתו לאסור משום עגונה לא שייך לומר חכם שאסור ואזכיר מה שמצאתי שסמך עליו לאסור לפי שאין כאן עדות לפי תומו וכתב כי עדות ר' צדוק הוא ע"י ששאלו את הרוצח ואין זה מסיח לפי תומו וכמר ליב יהודה בן עוזיאל אע"כ דמדברי עדותו משמע שהגיד הרוצח לפי תומו אבל לשון ג"כ משמע הן הן הדברים הנזכרים עכ"ל ור"ל כמו העדות שלפני זה אינו מסיח לפי תומו כך עדותו ג"כ הדברים האלו אין להם הבנה כלל דודאי מה שאמר כמר יהודה ליב ששמע הדברים גם כן מן הרוצח הוא על העדות עצמו ולא על מלתא אחריתי אם היו הדברי' מסיח לפי תומו או היו בשאלה ובודאי על דקדוקים כמו אלו וכיוצא בהן כתב הרמב"ם ז"ל בתשובה שהמרבה לדקדק אין דעת חכמים נוחה הימנו ומכ"ש דבר כמו זה שנפרש מה שאמר לשון גם כן שר"ל באיזה ענין כאמרו דהיינו בשאלה ולא מסיח לפי תומו ועוד כי לפני זה העד ר' אברהם בר שלמה וז"ל היהודי וכו' עד שהרוצח הודה שהרגו וכל זה העיד כמר אברהם בר שלמה ועדות זה לא נמצא בו לשון זה שאמר גם כן שממנו רוצה לדייק דקאי על העדות שלפניו שהרי העיד ר' אברהם בר שלמה שבא אל כפרי אחד והגיד לו היהודי וכו' ואין בעדות זה שום שאלה כלל והרי בעצמו כתב באותו פסק ומה שהעיד כמר אברהם נראה שודאי זה מסיח לפי תומו שהרי הכפרי התחיל להגיד מ"מ לא הגיד מי הוא הנהרג אלא שאמר היהודי ר"ל הידוע שהיו עסוקים בו בני הכפר עכ"ל וכיון שהעיד אחר כך ר' יעקב בר שניאר ששמע הדברים ההם מן הרוצח כנ"ל וקאי בודאי על עדות שלפניו שהעיר ר' אברהם בר שלמה מה ששמע מן הגוי כך שמע ר' יעקב בר שניא' מן הרוצח וכיון דעדות ר' אברהם שהגיד הגוי לפי תומו אף עדות של יעקב בר שניאר ששמע מן הגוי היינו שאמר לפי תומו והכיר היא הזופיצא גם העיד רבי יודא ליב בר עוזיאל ששמע גם כן הדברים מהרוצח וכו' אם כן גם עדותו שהיה מסיח הרוצח לפי תומו ולא על ידי שאלה ואם כן מה שכתוב שלשון ג"כ משמע דאדלעיל קאי ולא הוי מסיח לפי תומו אדרבה

העדות שלפני זה הוא מסיח כפי תומו וכיון שהוסיף אחר כך בעדות שרא' הווטשקי והכירו אותו גם כן הוי עדות מעליא ולא הוי זה חוז' מגיד כלל רק שהוסיף שאם אחד העיד פלוני חייב לפלוני מאה זהובים ואחר כך העיד שעוד חייב מאה זהובים וכי דבר זה נחשב חוזר ומגיד דלא אמר מאה ולא יותר וכאן אע"ג שאמר שראה המלבושים הנ"ל ולא הזכיר שהכירו הווטשיק ואח"כ העיד שגם כן ראה הווטשיק והכירו אותו אין זה רק תוספות שהוסיף הכרת וושיק ובי בשביל זה הוא חוזר ומגיד ולמה יהיה נחשב דבר זה חוזר ומגיד ואפילו אם היה שואל אותו על דבר אחד ואמר לא ידעתי ואחר כך אמר ידעתי ולא נחשב זה חוזר ומגיד כלל כיון שאינו מכחי' עדותו כלל והא דתנן השביעוהו עליו ה' פעמי' כב"ד ואח"כ הודה אינו חייב אלא אחת ומפרש שם הטעם מפני שלא היה יכול לחזור ולהודות ומשמע אחד שכפר ואמר לא ידעתי אינו יכול לחזור התם בודאי כיון דנשבע אמרינן דמתחלה דייק שאין אדם נשבע עד דדייק ובודאי ידע וכפר אבל כפירה בלבד שאומר אין אני יודע עדות יכול להחזיר ולומר נזכרתי ואינו דומה לכופר בפיקדון שפסל לעדות ולא יכול לומר נזכרתי משום דאין דרך לשכח הפיקדון שאצלו אבל דרך לשכוח איך היה המעשה תדע לך דתנן השביעוהו עליו חמשה פעמים אינו חייב אלא אחת והרי קודם זה כפר דתנן שבועות העדות כיצד באו והעדוני שבועה שאין אנו יודעים לך עדות או שאמרו אין אנו יודעים לך עידות משביע אני עליכם חייבים והשתא כיון דכפרו מתחלה אינו יכולים לחזור ולהודות ואמאי חייב הלא אין חיובו אלא אם כן בשעת שבועה ראוי להגיד הקרבן חייבים בשביל השבועה ואין חייבים קרבן על הכפירה אלא דלא נחשב זה חוזר ומגיד כלל ואפילו אם אמרו אין אנו יודעים שום עדות ואין לומר דמתניתין איירי שכפרו ונשבעו תוך כדי דיבור דהא לא קתני הכי כלל דהא סתם קאמר דלמ"ד תוך כדי דיבור כדי שאלת רב לתלמיד לא הוי רק שתי מלות שלום עליך וכאן קתני היכא דלאחר שכפר אמר משביע אני עליך ואפילו למ"ד כדי שאלת תלמוד לרב והוא שלום עליך רבי כדפירש רש"י ז"ל אין זה תוך כד דבור כלל ועוד מצאתי בכתב ההוא ומה שהעיד ר' אברהם בר שלמה נראה שודאי זהו מסיח לפי תומו שהרי הכפרי התחיל להגיד לו שהיהודי בא אליו מ"מ לא הגיד מי הוא הנהרג שהרי לא הזכיר שמו ולא שם עירו וכמר נחום בר צדוק ששמע הדברים מן הרוצח כנ"ל אם ר"ל דברי רוצח שהעיד ר' אברהם בר שלמה הרי לא פירש אם נהרג עכ"ל מה בכך הרי עדותו קאי על עדות ר' יעקב בר שניאר והוא העיד ששמע מן הגוי הרוצח שהודה שהרגו ועל זה העיד העד האחרון ששמע מן הרוצח כנ"ל והוא העיד שהכיר הזופיצא וכיון שהכיר הוא הזופיצא והיה של נהרג זה היה עדות מעליא וכבר אמרנו דלא חיישינן לשאלה

דכך מוכח מסקנא דסוגיא דגמרא דמתרץ ואב"א כליו בחורא וסומקא וכתב באותו פסק דודאי כי קאמר ואב"א כליו בחורא וסומקא ר"ל דאף בכלים דלא מושלי ואיירי בחורא וסומקא ומפרש כך כי היכי דנוקי מתניתין אפילו בכלים דלא מושאלי ולא מצאנו כלים דלא מושלי רק כיס וארנקי וא"כ למה לי לתר' מתניתין כיס וארנקי בדוח' נוקי לה בסת' כלים וגם מוקי לה בחור' וסומקא ולא כסתם סימנים כמו שהיה סבור המקשה מתחלה ודבר כזה לא מצאנו משום דוכתיה דקאמר אב"א ונוקי מתניתין בדוחק דאיירי בכיס וארנקי וגם בסימנים שלא היה רוצה המקשה מתחלה ואין לומר דאיירי גם בכיס וארנקי דלא מושאלו אנשי ובשאר כלים דמושאלי ובחורא וסומקא ובכל סימנים א"כ הרי פירוש המשנה לצדדין ודבר כזה אין לפרש ולמה לו להעמיד מתניתין בכיס וארנקי וכי כיס וארנקי קתני והרי המקשה לא היה רוצה כלל בשאלה כדאמר ואי חיישינן לשאלה אם כן כי אמרו אב"א וחזור מתורץ הראשון היינו דלא חיישינן לשאלה כדאמר ואי חיישינן לשאלה ומכ"ש דלעיל הוכחנו דמ"ד סימנים דרבנן לא חיישינן לשאלה דא"כ לא הוי ליה למתני סמני כלים דלא הוי מידי רק הוי ליה למתני ט"ע לא מהני גם באותו פסק מביא ראי' דחיישינן לשאלה כדאמרינן בפרק אלו מציאת עידי אריגה ועידי נפילה נותנים לעידי נפילה דאמרינן זבוני זבני אם כן ה"נ חיישינן לשאלה דמאי שנא עד כאן ומאי ענין זה לזה התם כיון דעדים ראו שנפל מהאי גברא צריך לחזור למי שנפל ממנו דהא בשעת נפילה היה בידו ולפיכך אמרינן שיחזור לבעל נפילה והא לא אמרינן דהשאיל לו אלא אמרינן מכר לו דהמוציא מחבירו עליו הראיה אבל לחוש שמא השאיל לאחר דבר זה לא חיישינן ועוד הביא ראייה שכתב הטור המביא גם וידוע שלא השאיל הכלים אלמא חיישינן לשאלה דבר זה אינו כלום כמו שאמרנו כיון שהוא בעצמו המוציא צרי' שידע שלא השאיל לאחר שאם השאיל אותו לאחר למ' לא ניחוש ואם הוא מסופק אם השאיל הכלי לאחר בודאי כיון דמסופק חיישינו לשאלה וכל התלמוד לא איירי רק אם חיישינן גבי אחר כמו במתניתין לכך לא הוצרך הרא"ש ז"ל לכתוב דבר זה כלל דאיירי שידוע שלא השאיל לאחר דאם הוא מסופק אם הוא השאיל או לא השאיל כיון דמסופק חיישינן לשאלה כהאי גונא אבל אין לחוש כלל שמא השאיל היכי שיש סימנים מובהקים בכלי או ט"ע עוד הביא ראיה מן התוספות דתנן מצאו בחפיסה ודלוסקמא והקשו התוספות וניחש לשאלה ומזה הוכיח דחיישינן נשאלה דודאי להך תרוצא דחיישינן לשאלה הקשו התוספות ועוד הביא ראיה דמדמייתי רב אלפס ז"ל מתניתין כצורתא ולא קאמר דמתניתין איירי בסימנים שאין מובהקים ש"מ דחיישינן לשאלה אפילו בסימנין מובהקים וסימנין גופו סמך אהא דכתב פלוגתא דר"א ורבנן

בשומא אי הוי סימן מובהק ואם כן מתניתין איירי אפי' בסימן מובהק ועל כרחך משום דחיישינן לשאלה דבר זה אין הבנה לו דכיון דמתניתין גבי סימנים של גופו איירי באינו סימן מובהק אם כן בודאי גבי כלים גם כן שאינו מובהק ולמה היה לו לרב אלפס לפרש דאיך נפרש אעפ"י שיש סימנין בגופו ובכלים לצדדין וגבי גופו נפרש סימן שאינו מובהק דבר זה לא יתכן כלל אלא בודאי בתרווייהו אינו מובהק קאמר ומכ"ש לפי אשר פרשנו למעלה דלכך כתב רב אלפס והרא"ש מתניתין בצורתה משום דלא ידענו סימן מובהק מאי הוא וכל סימנים לא הוי כלום דלא ידענו סימן מובהק מאי הוא ולכך לא הוצרך לפרש ומה שהביא ראיה מתשובת הרא"ש ז"ל שכתב דסימני בגדים לא הוי סימן אין ראיה כלל כמו שאמרנו למעלה ועור כתב ומה שלא כתב הרא"ש ז"ל סימני כים וארנקי משום דסתם כיס וארנקי לא הוי בהו סימן מובהק דבר זה אין הבנה לו כי למה אין בהם סימן מובהק ובודאי כך יש להשיב שהרא"ש ז"ל סבירא ליה כמו שאמרנו למעלה דלא ידעינן סימן מובהק היכי הוא אבל לא מתורץ גם כן דהוי ליה להרא"ש וכן בעל הטורים לכתוב דין ארנקי וכיס וטבעת דלא חיישינן בהו לשאלה היכי דהוי בהו הכיר ט"ע אלא ברירה מלתא דלא חיישינן לשאלה והביא ראיה באותו פסק דאין בארנקי וכיס סימן מובהק מהא דפריך מהא דתנן אפילו יש סימנים בגופו וכו' ורמינהו מצא קשור בכיס ובארנקי וכו' והשתא מה מקשה דילמא שיש בו סימן מובהק ומכ"ש להתוספות שהקשו אמאי דמתרץ רבא דכולה עלמא סימנים דרבנן וא"ת ברייתא דמצאו קשור כמאן תוקמי ומתרצי כמה תרוצים ואינם מתרצים דאיירי שיש בהם סימן מובהק אלא על כרחך שרוב כיסים וארנקי צורה אחת להם ואעפ"י שתרצו גם כן דכיס וארנקי חשיבי סימנים מובהקים הרא"ש לית ליה הך סברא ע"כ הנראה מדבריו שהבין דעת התוספות מה שתרצו בתירץ האחרון דחשיבי כיס וארנקי סימן מובהק היות בכיס וארנקי סימן מובהק וזה אינו רק כי מה שקשור הגט בכיס וארנקי דבר זה נקרא סימן מובהק ומעולם לא עלה זה על דעתם לומר שיש בכיס וארנקי סימן מובהק דלא הזכיר בהן ברייתא שיש כאן סימן כלל רק שהוא קשור בכיס ודבר זה עצמו הוא כסימן ואם איירי בסימן מובהק שיש בכיס אם כן למה הוצרך למתני שקשור הגט בארנקי לתני דהוי סי' מובהק בגט גופיה כמו דיכול להיות סימן מובהק בכיס כך יכול להיות סימן מובהק בגט כמו דאמרינן נקב בצד אות פלוני ולפי' התוספות דתרצו דלפי המסקנא איירי שהוא עצמו מכיר הגט ומכיר הכיס בט"ע אין להקשות דלא לתני כלל שמצאו קשור בכיס רק שמכיר הגט בט"ע שדרך להיות ט"ע בכיס שלו שמורגל בו אבל סימן כמו שיכול להיות שיש לו סימן בכיס כך יכול להיות שיש לו סימן בגט כמו נקב בצד אות פלוני ובודאי לפי

הך תרוצא דמתרץ רבא דכ"ע סימנים דרבנן צריך לומר דהוי כיס וארנקי סימן מובהק כמו שפרשו התוספות אך אין הפי' שיש בכיס סי' מובהק אלא מה שקשור בכיס וארנקי הוי סי' מובהק גם מה שכתב כי הטור שכתב מצא בכיס ובארנקי דהוי סי' מובהק דהא סתם קאמר מצאו קשר בכיס ובארנקי אלא דסבירא ליה כמו שפרשו התוספות דמכיר בט"ע הכיס וארנקי ונאמן לומר שלו במגו שהיה אומר לא אבדתי כלל ועוד כתב ואם אין מכירין אותו בט"ע אפי' יש להם סימנים בגופו ובכליו שאין דרכם להשאיל לא סמכינן אם דרכם להשאיל לא סמכינן אפילו בסימנים מובהקים הנה מעייל פילא בקופ' דמחט' כדי לדחות דברים ברורים והכל בשבי' שאומר דשאל' היא חששא גמורא ודבר זה אינו שהרי המקשה היה סבר דלא חיישינן וא"כ מנ"ל לומר דלפי המסקנא חיישינן לשאלה כי לפי תירץ בתרא אין צריך לומר דחיישינן לשאלה וכמו שפרשו התוספות גם כן ומה לנו לדחוק לפרש הגמרא והפוסקים ולבנות בנין באויר כי הדבר הזה דהיינו דחיישינן בהו לשאלה לא נזכר בכל הפוסקים כלל דלא משתמט חד מהנהו לומר איזו כלים לא חיישינן בהו לשאלה אם נחוש לשאלה ואם נפרש הטור דאירי בכלים דלא חיישינן בהו לשאלה דבר זה מגדל פורח באויר כיון דלא הוזכר בדברי הטור הכלים דלא חיישינן בהו לשאלה ועוד באותו פסק אחר שהביא דברי התוספות שכתבו דבמסקנ' לא חיישינן לשאלה נכנס לפרש דברי התוספו' להוציא אותם לדרך אחרת אשר לא דרכו התוספות מעולם וכן רצה לפרש דברי נמקי יוסף והר"ן ז"ל בדרך רחוקה ובאולי ואולי ולכך לא באתי לכתוב אותן הדברים ועוד כתב אפילו אם היה דעת בעל נמקי יוסף והר"ן ז"ל דלא חיישינן לשאלה בטלים ברוב הנראה מן הפוסקים והנה הוא רואה דבר הבלתי נשמע כי אין גם אחד מן הפוסקים דחיישינן לשאלה וכולהי כתירוצא בתרא סביר' להו כמו שהוכחנו ואלו הי' א' סובר חיישינן לשאלה היה מפרש הכלים דלא חיישינן לשאלה בהו אותם שזכר בתלמוד ומה שכתוב כי דרך הכיסים להיות שוים ומעשה אחד לכולם מה יעשה בטבעת שכל אחד חותם ידו מעיד עליו ועיקר דלא חיישינן לשאלה בטבעת דחייש לזיופי אם כן יש לו חותם מיוחד והוי ליה לאשמיעינן דבהאי גונא הוי סימן ולא תוכל לומר כי מעשה אחד לכלם אמנם מדברי מהרא"י ז"ל משמע דחייש' לשאלה כמו שמבואר שם סי' קס"א ומפני שהדבר הזה הוא ענין עגונה שהקילו בו חכמים ואין להחמיר יותר ממה שיש להחמיר לפי הדין וכתב הרא"ש בתשובה הרי אתה רואה שכמה קולת הקיל חכמים וכו' וכן ראוי לכל מורה לחזור על כל צדדין להתיר עכ"ל וכן הרמב"ם ז"ל בתשובותיו כתב וז"ל כל אלו דברים חוזרים לעיקר אחד והוא שאין מדקדקין בעדות אשה עגונה וכל המחמיר ודורש וחוקר בדברים אלו לא יפה הוא עושה

ואין דעת חכמים נוחה הימנו שעיקר תקנת בעגונה היקילו עכ"ל ואם כן מכ"ש שאין ראוי להחמיר מה שאין נראה לפי הדין כלל אפילו כי נמצא מי שהחמיר כמו מהרא"י ז"ל כיון שנמצא בפי' הר"ן ובעל נמקי יוסף ותוספות שכתבו בפי' דלא חיישינן במסקנא לשאלה אין להחמיר ומכל שכן שבררנו בבירור ובאין ספק כי כל הפוסקים לא חשו לשאל' אף כי נמצא בתשובת הרא"ש לשון משמע דחייש לשאלה הלא לא יקשה כלל כמו שפרשנו ואף אם היה דמתשובותיו משמע דחייש' לשאלה הלא בפסקיו לא נמצא זה כלל ואדרבה מוכח מתוך פסקיו דלא חייש' לשאלה וזה נמצא הרבה שחזר בפסקיו מה שנמצא בתשובתו ומכ"ש דאפילו אם באנו לחוש לשאלה הלא יש על מי שיסמכו כמו שהעיד כמר ליב יהודה בר עזויאש שינית ומה שכתב באותו פסק שהוא חוזר ומגיד אין בזה טעם וסברא כלל כשום צד ומה שכתב שהגוי יצא ממסיח לפי תומו לפי שכבר שאלו אותו הראשונים ויצא כבר ממסיח לפי תומו והביא ראיה מתשובת מיר"ם ז"ל שהשיב לאותן שנסתפקו מאחר שהקרובים הוציאו קול בעיירות דדמי קצת לאיו חברינו והשיב דלא דמי דהתם שיילי ליה בהדיא אבל הכא לא שיילי ליה בהדיא שעל כרחך לא התיר אלא שהגוי לא נשאל כבר אלא שיצא הקול אבל אם נשאל כבר אע"ג שאח"כ מגיד לאחרי' ג"כ אין זה מסיח לפי תומו ודברי' אלו אין בה' ממש כלל שהרי גם זה אינו דומה לאיה חברינו כי איה חבירינו הוא שאלה לגמרי ואם משיב לו אין זה מסיח לפי תומו כלל אבל אם שאל אותו אחד ובא אליו עוד אחד כאשר אינו עוסק בזה הענין הרי זה לא שאלו ובודאי דבר זה מסיח לפי תומו ואדרבה קל וחומר הוא דזה שהיה הקול יוצא והגוי אומר הדברים אינו כל כך מסיח לפי תומו שהיה כבר הקול יוצא כי אלו מחפשין אחר היהודי ודבר זה קצת היה ראוי להיות נחשב כמו שאלה אבל אם שאל אותו אחד והשיב לו וכי נחשב בשביל זה אח"כ כשהגיד הגוי מעצמו שאינו מסיח לפי תומו דבר זה אין שייך כלל וכי לעולם יחשב מכוין להעיד ועוד כי מי הגיד לו כי כבר התחילו לשאול את הרוצח קודם כי העדות הוגבה מן העדים כמו שבאו לפני ב"ד שהעד שבא ראשון הוגבה ראשון וא"כ מי יודע איזה עד היה אצל הגוי ראשון ואם כן למה יתלה עדות העדים שהגידו מה ששמעו מן הרוצח ולא שאלו אותו שדבר זה מפני ששאלו אותו אחרים על ידי כך יצא מדין מסיח לפי תומו כי מניין שהיה לפני זה שאלה מן אחר אין זה רק דברי נבואה לעגן האשה ואפילו אם היה זה ששאלו אותו קודם למה לא יחשב מסיח לפי תומו כאשר מסיח לפי תומו אצל אדם אחר ולפיכך הך איתתא שרי' להנשא על פי דין ודת תורתינו ושלום על ישראל ועל דייניהם:

יהודה ליווא בן לא"א בצלאל ז"ל ה"ה ע"כ פסק מורי

תשובת ר' יעקב פולק

שאול שאלתי את מורי אב"ד דק"ק פראג אודת האשה העגונה דק"ק בייטוס ובאתה תשובתו אלו להתיר זאת האשה מאז נתעוררתי ג"כ בשביל האשה האומללה אשר אין מנחם לה ולהיות מן הנמנין לדבר מצוה להתיר האשה הזאת לברר משפט ודינה מתוך משא ומתן של התלמוד ודברי פוסקים ראשונים ואחרונים ודברי אמת נכרים וברורים והנה מה שהעיד רבי שמואל בר נתן אין עניין בעדותו להתירה דמכח מה באת להתירה. אי משום שהעיד כמר שמואל וז"ל אבל אמר שקומתו היה בקומת איש העד ושהיה עב ושמן ממנו. ובודאי בכלל זה הודה שהרגו שהרי שאלו על תואר צורת פני הנהרג והוא לא ידע להשיבו על זה אבל אמר שקומתו היה בקומת איש העד וכו' ובודאי ה"ק שאותו הנהרג ששאלת עליו היה קומתו כך וכך וא"כ הודאה גמורה הוא דליכא למימר דלאו אכולהו מלתא השיבו. רק על מה ששאלו דהיינו על תואר צורת פני הנהרג. אבל מה שדקדק השואל בלשונו לשאול אותו על תואר צורת פני הנהרג. בזה לא דקדק הרוצח להשיב עליו. ולעולם ההוא גברא שנתן בו הרוצח סימנים כך וכך אינו נהרג ומיהא ליכא למשמע מיניה אם נהרג או לאו. זה אינו דא"כ לא השיבו על שאילתו. דהרי הוא שאלו על תואר צורת פני הנהרג והוא השיבו על מי שאינו נהרג וזה אין סברא כלל ודמיא הא מלתא להא דאמרינן בפרק האשה שנתארמלה אני פלוני כהן לוויתי מנה מפלוני וחתימי סהדי מאי אמנה שבשטר קמסהדי או דילמא אכולהי מלתא קא מסהדי. רב הונא ורב חסדא חד אמר מעלין וחד אמר אין מעלין ע"כ. ועד כאן לא פליגי התם אלא בלישנא דידיה אבל בלישנא דסהדי ודאי אכולהי מלתא קא מסהדי. וכן כתבו הרא"ה והרשב"א ז"ל בהדיא והביאו רבנו ניסים בפרק האשה שנתארמלה. ותדע לך שכן הוא האמת. דאל"כ תקשה לך הא דתנן בפרק גט פשוט גבי תרי יוסף בר שמעון בעיר אחת ואם היה משולשין יכתבו כהן. ומאי מועיל כיון שהעדים חותמין אעפ"י שאין מכירין בו שהוא כהן. אלא ודאי התם בלישנא דסהדא קמיירי וכ"ע לא פליגי דאכולהי מלתא קא מסהדי, ואע"ג דבתוספות דפרק האשה הקשו קושיא זו ותרצו בעניין אחר. וז"ל כיון דהוחזקו שתי יוסף בר שמעון אז צריכין לידע שהוא כהן. והתם ודאי אכולא מלתא קמסהדי ע"כ. ומשמע דלא שנא להו לישנא דסהדי או לישנא דידיה. וכן נראה דעת הרמב"ם ז"ל שהרי הר"ן כתב בשמו דאפילו בלשון עדים נמי מספקא לן וטעמא דמילתא לפי שאפשר שהסופרים סומכים על שמות בני אדם כפי מה שהם מוחזקים בעיר. וכיון דחזו להו דאוכלו בתרומה וקורין אותו כהן אינהו נמי קרו לה הכי עד כאן. וא"כ קשה מתניתין דגט פשוט לדברי הרמב"ם אלא י"ל שהוא מתרץ מתניתין כמו שתרצו התוספות. מ"מ

אין נראה דסברי הכי להלכה. ותדע לך דאם הוא כתירץ התוס' דיש לחלק בן עיר שיש בה אחד ובן עיר שיש בה תרי יוסף בר שמעון לא הוי ליה לרב הונא ולרב חסדא לסתום דבריהם והווי להו לאפלוגי בהדיא בין עיר שיש בה. יב"ש אחד ובין עיר שיש בה שבי יב"ש דמאן יאמר לן חילוק זה. אלא וודאי פשיטא ופשיטא דאין הם בדיניהם ואין חלוק בין עיר שיש בה יב"ש אחד ובין עיר שיש בה שתי יב"ש. ואם כן תקשו לך מתניתין דג"פ אלא וודאי מתניתין דג"פ בלישנא דסהדי קמיירי והתם וודאי אכולא מלתא קא מסהדי. והשתא אין להקשות נמי דהווי להו לאפלוגי בהדיא דמיירי בלישנא דידיה דהא בהדי' קאמרי אני פלוני כהן ועלה קא מפלגי ומשמע וודאי דוקא כי האי לישנא דידיה קא מפלגי אבל דסהדי כ"ע לא פליגי אבל אי איכא לאפלוגי ולחלק כמו שחלקו התוס' הווי להו, לאפליגי בהדיא ואין לומר דאמתניתין דג"פ קסמיך דקתני בהדיא ואם הן משולשין יכתבו כהן. ש"מ דאכולהו מלתא קא מסהדי היכא דהוחזקו תרי יב"ש בעיר אחד ולכך לא צריכי לאפלוגי בהדיא דע"כ הא ליתא חדא דאפילו הכי הווי להו לאפלוגי בהדיא ולפרש דבריהם כי היכי דלא נוקי מתניתין דג"פ בלישנא דסהדי ולאפלוגי בין לישנא דסהדי ללישנא דידיה כמו שמשמע לישנא דתלמוד'. אבל בלישנא דידיה לא שנא יב"ש אחר לא שנא שתי יב"ש. אלא ודאי אין ה"נ דלא שנא יב"ש אחד לא שנא שתי יב"ש. ומתניתין דג"פ בלישנא דסהדי קמשתעי. ועוד דאם איתא דאיכא לאפלוגי בין יב"ש אחר ובין שתי יב"ש הווי ליה לתלמוד' לקבוע פלוגתייהו במסכת בבא בתרא פרק גט פשוט על ההוא מתניתין דשני יב"ש ולאשמועינן דדוקא ביב"ש אחד איכא פלוגתא אבל היכא דאיכא שתי יב"ש כ"ע לא פליגי דאכולהו מילתא קא מסהדי כי מתניתין. מה שאמרנו דלא שנא שתי יב"ש ומתניתין דג"פ בלישנא דסהדי קא משתעי' אין להקשו' נמי דהווי ליה לקבוע פלוגתייהו אמתניתין דג"פ. דלמאי אי לאשמועינן דדוקא בלישנא דידיה קא מפלגי אבל בלישנא דסהדי כ"ע לא פליגי דאכולהו מלתא קא מסהדי. זה ידעינן שפיר בלאו הכי דהא בהדיא אמרי אני פלוני כהן לוויתי מפלוני ועלה קא מפלגי. ומשמע וודאי דדוקא כי הוי לישנא דידיה קא מפלגי אבל בלישנא דסהדי כ"ע ל"פ וא"כ אין צריך לקבוע פלוגתייהו אמתניתין דג"פ אבל אי איכא לאפלוגי בין יב"ש אחד ובין שתי יב"ש היה לו לקבוע פלוגתייהו אמתניתין דג"פ ולאשמועינן דדוקא ביב"ש אחר קא מפלגי אבל בשתי יב"ש כ"ע לא פליגי דאכולה מילתא קא מסהדי במתניתין ועוד קשיא לפי' התוס' מאי טעמא דמאן דאמר אכולא מילתא קא מסהדי. דעד כאן לא תנן דאכולה מילתא קא מסהדי אלא כשהוחזקו ב' יב"ש אבל ביב"ש אחד לא אי אמרת בשלמא דמתניתין דג"פ בלישנא דסהדי מיירי ורב הונא ורב חסדא בלישנא דידיה קא מפלגי

פליגי שפיר. דמר מוקי מתניתין בלישנא דסהדי אבל בלישנא דידיה לאו אכולא מילתא קא מסהדי. ומר מוקי מתניתין אפילו בלישנא דידיה אלא אי אמרת דאיכא לאפלוגי בין יב"ש אחד ובין שתי יב"ש קשיא מ"ט. מאן דאמר אכולה מלתא קא מסהדי. דעד כאן לא תנן במתניתין דאכולה מילתא קא מסהדי אלא בשתי יב"ש דבהכי איירי מתניתין. אבל ביב"ש אחד לא, וליכא למימר דמוקי מתניתין ביב"ש אחד דהא מתניתין ע"כ בהדיא בשתי יב"ש איירי ופשוט אלא וודאי דליכא לאפליגי בין יב"ש אחד אחד ובין שתי יב"ש, וא"כ ע"כ מתניתין דג"פ בלישנא דסהדי משתעי דכה"ג כ"ע מודה דאכולהי מילתא קא מסהדי. וקשיא לן מאי טעמא ומאי סברא היא זו דמ"ש לשון העדים או לשין הלוה כיון דאכולה מלתא שבשטר קא מסהדי. מה לי הם כתבו השטר וחתמו אח"כ. או הלוה כתבו והם חתמו אח"כ. ולמה לא נאמר נמי דאכולה' מלתא שבשטר קא מסהדי. אלא נראה דטעמא דמילתא הכי הוא דאי כתבי העדים וחתימו העדים דכ"מ מעלין אותו. משים דמסתברא למימר דהני עדים החוהמי' אכל מילי ששטר ק"מ כיון דחותמי' בו וכיון דאכולו מילתא ק"מ א"כ מעלין אותו שפיר דוודאי כהן הוא דהא אכ"מ ק"מ אבל היכא דכתב לוה אני פלוני כהן וחתמי' סהדי אין מעלין אותו. דנהי נמי דוודאי אכולה מלתא שבשטר קא מסהדי מ"מ לא מהימנו משים דאפשר דהעדים סמכו אדברי הלוה. דכיון דהוא מחזיק עצמו בכהן סברי דקושט' קאמר וחתימו בשטר הלכך לא מהמני. דאימר האי לוה שקרי קא משקר ולעולם הני סהדי אכולה מילתא ק"מ. שכבר כתבתי דאין סברא לומר דהני סהדי החתומים בשטר לאו אכ"מ ק"מ כיון דחתומים בשטר. והא דאיבעי להו שם בגמרא אני פלוני כהן לוויתי וכו' וחתימי סהדי מאי אמנה שבשטר קא מסהדי א"ד אכולה מלתא ק"מ. לא דמספקא להו אי אמנה שבשטר הן מעידין ולא אכ"מ כלל או אכ"מ ק"מ. דודאי פשיטא דאכולי מלתא ק"מ כמו שמפורש לעיל. אלא ה"פ אמנה שבשטר מדעת עצמן מבלי שיסמכו על הלוה אלא מדעת עצמן שהם ראו ההלואה. אבל לא מסהדי אכ"מ שבשטר מדעת עצמן אלא מדעת הלוה שהחזיק עצמו כהן. וא"כ אין מעלין אותו. או דלמא אכ"מ ק"מ מדעת עצמן מבלי שיסמכו על דברי הלוה אלא שברור להם שהוא כהן. וא"כ מעלין אותו. ומסיק רב הונא ורב חסדא מר אמר מעלין ומר אמר אין מעלין. ודוק' בכה"ג קא מפלגי אי מעלין אותו אם לאו. אבל היכא שהוא כתב יד העדים וחתימ' העדים כ"ע. ל"פ דמעלין אותו דהא ודאי אכ"מ שבשטר הן מעידין. וכיון שהם קראו אותו כהן וחתומים בשטר אכ"מ אדעת עצמן סמכו וא"כ כהן הוא בוודאי ולכך מעלין אותו. ונראה שאף הרמב"ם ז"ל סבר כן. דהא דכתב דאפילו בלשון העדים נמי מספקא לן. היינו דוקא כשהסופרי' כתבו השטר והעדים

חתמו אח"כ. וכן דייקא לישנא דידיה חדא דקאמר וז"ל בלשון העדים נמי וכו' לא קאמר בכתב העדים הוא רבותא טפי. אלא ודאי שהכתב הוא כתב הסופר והלשון הוא לשון העדים כדרך העולם שהסופרים כותבים הטופס ואח"כ חותמין העדים. ועוד שהרי הר"ן כתב אח"כ וז"ל וטעמא דמלתא לפי שהסופרים סומכים וכו' ולא כתב שהעדים סומכין דהוי משמע דבכתב העדים קמיירי והוי רבותא טפי. אלא וודאי דווקא לישנא בדכתב סופר וחתימת ידי העדים משתעי. אבל בחתימת העדים וכתב ידן של העדי' אף הרמב"ם מודה דמהימנו. וכה"ג אוקמוה מתניתין ג"פ וטעמא דמילתא כמו שפרשתי דהיכא דכתב הסופר השטר והם חתמו לא מהימני. דנהי דוודאי אכ"מ ק"מ מ"מ לא מהימנו. דאפשר דעדים סמכו על דברי הסופר שקרא את הלוה כהן. וסברי דוודאי קושטא קאמר דמה לו לשקר ולכך חתמו אינהי בשטרי. אבל וודאי אכ"מ ק"מ ואכ"מ לא מהימני משום דחיישינן דלמא הסופר שקורי משקר כמו גבי לוה עצמו דמ"ש הסופר כתב או הלוה כל זמן שלא כתבו הם עצמן איכא למימר דסמכו כזה אדברי הסופר והיה הסופר מי שיהיה הלוה הוא או אחר. אבל בכתב העדים וחתימת העדים כ"ע מודה דמהמנו משום דאכולי מלתא ק"מ ובכך מתבארים דברי הרמב"ם יפה. וזה פשטן של דברים למדקדק בהן. סוף סוף ש"מ כ"ע סבירה להו דהנהי סהדי החתומים בשטר אכולה מילתא קא מסהדי. ואפילו בלישנא דידיה אכולא מילתא קא מסהדי. דלא פליגי אלא או אדעת עצמו סמכו או אדעת הלוה אבל לעולם אכ"מ ק"מ כמו שפרשתי. וא"כ באת להתירה וע"י זה ובאת לדמות הא מלתא להא מלתא. דכיון ששאלו על תואר צורת פני הנהרג. והוא השיב שקומתו כך וכך א"כ הודה שנהרג. דאם לא כן לא חשיבו ולא אסהיד על דבריו שהרי הוא שאל על תואר צורת פני הנהרג והוא השיב על מי שאינו נהרג ואין זה סברא שאין זה מדרך שאלת ותשובות בני אדם דכמו שאין סברה לומר דהנהו סהדי החתומים בשטר לא אכ"מ שבשטר ק"מ. הכא נמי דאין סברא לומר ששאלו על תואר צורת פני הנהרג והשיב על פני מי שאינו נהרג אלא ודאי על דבריו השיבו וכאלו אמר אותו הנהרג ששאלת עליו הוא הנהרג. וקומתו כך וכך וא"כ אין לך הודאה גדולה מזו. ועוד נראה דאיכא כאן ידים מוכיחו' שעל דבריו השיבו ובכלל זה הודה שהרגו וע"כ לא פליגי אביי ורבא בריש נדרים אלא בידים שאין מוכיחות אבל בידים שמוכיחות כ"ע לא פליגי דהווין ידים וכאן הא איכא ידים מוכיחות ואפילו אי הווי ידים שאין מוכיחות הא קיימא לן דידים שאין מוכיחות הווין ידים דהא תנן בפרק המגרש גופו של גט הרי את מותרת לכל אדם רבי יהודה אמר והן די יהיוי לכי מנאי. ומפורש בגמרא דבידים שאין

מוכיחות קא מפלגי. דרבנן סברי ידים שאין מוכיחות הוויין ידים והלכתא כרבנן לגבי רבי יהודה. ואע"ג דבפרק האשה נקנית משמע הסוגיא דלא הוויין ידים:

דגרסינן התם אמר שמואל בקידושין נתן לה כסף או שוה כסף ואמר לה הרי את מקודשת הרי את מאורסת לי לאנתו הרי זו מקודשת. הריני אשך הריני בעליך הריני ארוסך אין כאן בית מיחוש. וכן בגירושין נתן לה וא"ל הרי את משולחת הרי את מגורשת הרי את מותרת לכל אדם הרי זו מגורשת. איני אישך איני בעלך איני ארוסך אין כאן בית מיחוש. אמר ליה רב פפא לאביי למימרא דסבר שמואל ידים שאין מוכיחות הוויין ידים. והתנן האומר אהא הרי זה נזיר. והוינן בה ודילמא אהא בתענית קאמר. ואמר שמואל והוא שהיה נזיר עובר לפניו. טעמא דנזיר עובר לפניו הא לאו הכי לא. הכא במאי עסקינן דאמר לי. אי הכי מאי קא משמע לן. הני לישנא בתראי קמ"ל. הכא כתוב כי יקח ולא שיקח את עצמו ע"כ. וא"כ ש"מ דמסקנא דמילתא הוא דלא הוויין ידים. הא תירצו התוספות והרא"ש והר"ן. דהתם אי לא דאמר לי לא הוויין ידים כלל דאדם עשוי לקדש אשה לחבירו. ונראה לי ראייה שכן היא. דאם לא כן מאי פריך תלמודא בם בפרק האשה נקנת למימרא דסבר שמואל ידים שאין מוכיחות הוויין ידים והתנן האומר אהא. הרי זה נזיר. והוינן בה ודלמא אהא בתענית קאמר ואמר שמואל והוא דנזיר עובר לפניו. טעמא דנזיר עובר לפניו הא לאו הכי לא. ומשני הכי במאי עסקינן דאמר לי והשתא מאי פריך. ודלמא לעולם הוויין ידים והתם דקאמר אהא. אפילו ידים שאין מוכיחות לא הוי דדילמא אהא בתענית קאמר. אלא ודאי האי דאמר הרי את מקודשת ולא אמר לי אפילו ידים שאין מוכיחות נמי לא הוי. והשתא פריך למימרא דסבר שמואל דידים שאין מוכיחות כלל. כגון הרי את מקו מקודשת ולא אמר לי הוויין ידים, והא התם דקאמר אהא. דהווי נמי ידים שאין מוכיחות כלל וקסבר שמואל דלא הוויין ידים ועל זה מסיק הכא במאי עסקינן דאמר לי. הא אם לא אמר לי לא. משום דלא הווי ידים כלל. אבל היכא דאיכא ידים מוכיחות קצת אפילו שמואל מודה דהוויין ידים. ועל דרך זה מפרש הרא"ש סוגיא דנדרים. ומסתמא נמי איכא לפרש כך אסוגיא דקידושין. ואע"ג דבתוספות הקשו קושיא זו ותרצו וז"ל דטפי משמע אהא לשון נזירות מלשון תענית דאהא משמע מיד ופעמים שאדם אכל ולא מצי למימר אה בתענית. אבל גבי נזירות מיד יכול להתחל נזירות אם ירצה ע"כ דבריהם. ורצונם לומר דהאי דקאמר אהא נמי הווי ידים שמוכיחות קצת כמו הרי את מקודשת ולא אמר לי. וא"ה מסיק הב"ע דאמר לי. אבל בלא לי לא. אע"פ דהווין ידים שמוכיחות קצת. דסבירה ליה לשמואל ידים שמוכיחות קצת לא הוויין ידים. וכן דעת התוספות והוא להיפך כמו שאמרנו ע"כ. האי

תירוצא ליתא לפי האמת. דהא בדיבר של אחד זה כתבו התוספות דהרי את מקודשת בלא לי אפי' ידים שאין מוכיחו' לא הווי וא"כ לא צרי' לתירוצא קמא למימר דהאי דקאמר אהא הוויין ידים שמוכיחות קצת משום דטפי משמע אהא לשון נזירות מלשון תענית. דאפילו את"ל דהאי דקאמר אהא הווי ידים שאין מוכיחות כלל. א"ה פריך שפיר כמו שפרשתי. דהאי דקאמר הרי את מקודשת ולא אמר לי, נמי הוי ידים שאין מוכיחות כלל ועדיפי מניה קא פריך דהשתא כשנאמר דאהא הווי ידים שאין מוכיחות כלל. כמו הרי את מקודשת בלא לי. לפי זה פריך הגמרא בפשיטת אבל אם נאמר דאהא הוי ידיים מוכיחות קצת כמו שפירשו התוס' לא פריך הגמרא אלא מכח כ"ש דהא הכא אם אמר הרי את מקודשת הוי ידיים שאין מוכיחות כלל. כמו שדייקי התוספות בדיבר שאחר זה מסוגי' דנדרים ומגמרא דגיטין. וא"כ ע"כ מכח כ"ש פריך וריהטיה דסוגיא יותר עדיף כמקשה בפשיטות וסברא זו מצאתי בדיבור תוספות בגיטין בפרק מי שאחזו בדיבור המתחיל אמר רב הונא גיטו כמתנתו וכו'. ומסיק שם בסוף הדבור דלפרש"י פריך מכח כל שכן ולפר"ת פריך כפשיטו' ומטין שם דעת התוספות לדעת ר"ת משום דלדידיה פריך בפשוט'. אע"ג דלרש"י פריך ג"כ שפיר מכח כל שכן. משום דריהטא דסוגיא בכל מקום יותר עדיף כשמקשה בפשיטו' משפריך מכח כל שכן. ואם כן כיון דמסקינן בתוספות דהאי דאמר הרי את מקודשת אפילו ידים שאין מוכיחות לא הוי. לא צריכא לתירוצא קמא. ולמימר דהא דקאמר אהא הווי ידים מוכיחות קצת. דאם כן הוי צריכנא למימר דמכח כ"ש פריך. אלא יותר עדיף למימר דהדרי התוספות מתירצא קמא והאי דקאמר אהא. נמי אפי' ידיים שאין מוכיחות לא הווי. כמו הרי מקודשת בלא לי. והשתא פריך בפשטות. ולא תרצו התוספות תירוצא קמא. אלא לפי מאי דס"ד השתא דהרי את מקודשת בלא לי הווי ידיים שמוכיחות קצת. דהא כך הקשו התוספות וז"ל וא"ת ואמאי לא משני לעולם הויין ידיים והתם דאמר אהא אפילו ידיים שאין מוכיחות לא הוין ע"כ ומאי קושיא הא הרי את מקודשת בלא לי נמי אפילו ידים שאין מוכיחות לא הווי. אלא ע"כ דס"ד השתא הרי את מקודשת אפילו בלא לי הווי ידיים שמוכיחות קצת. ולכך הקשו שפיר. אמאי דלא משני דלעולם הויין ידים והתם דקאמר אהא ואפילו ידים שאין מוכיחות לא הווי. ולכן נדחקו לתרץ דגם הא דקאמר אהא. הווי ידים שמוכיחות קצת. אבל לפי מאי דמסיק שם בדבור של אחר זה. דהרי את מקודשת אפילו ידים שאין מוכיחות לא הווי. א"כ לא צריכנא לדוחק שנדחקו לתרץ. דהא דקאמר אהא הווי ידים שמוכיחות קצת. אלא הא דקאמר אהא נמי אפילו ידים שאין מוכיחות לא הווי והשתא פריך בפשיטת' ופשוט הוא כי פשטות של הסוגיא בוודאי כך הוא. ועל ידים כי האי

שאין מוכיחות כלל מסיק שם דלא הווי ידים אבל ידים שמוכיחות קצת. הוויין ידים והא דאוקי לה באומר לי דוקא דהוויין ידים שמוכיחות לגמרי ולא מוקי בעניין דלהוי ידים שמוכיחות קצת. כיין דאמרנו שידים שמוכיחות קצת הוויין ידים קושיא זו הקשו הרא"ש ותירץ. דלא מצי למיקום בענין אחר. וקשה לי דהא יכול לאוקמא בשלא אמר לי. ודיבר עמה קודם לכן תוך כדי דיבור על עסקי קידושין. וההיא וודאי מהני דהא איכא ידים מוכיחות קצת וכן כתב הרא"ש בהדיה באותו פרק. דכי ה"ג הוי ידים שמוכיחות קצת. ואין לתרץ דלכך מוקי ליה בכה"ג. משום דא"כ אפילו שתק נמי מקודשת. י"ל כששתק ונתן לה שוה פרוטה אין ה"נ דהוי מקודשת כשדבר עמה קודם לכן על עסקי קידושין. אלא אפילו כשאמר הרי את מקודשת ולא אמר לי דגרע טפי. דשמא הרי את מקודשת לאחר קאמר כיון דלא אמר לי. קמ"ל דלעצמו קידש. כיון דדבר עמה קודם לכן על עסקי קידושין, וסברא זו נמצא בהדיא שם בגמרא בסמוך. גבי איבעי להו חרופתי מהו וכו'. ומיהא י"ל דבשדבר עמה על עסקי קידושין נחשב כמו לי. דהוי ידים שמוכיחות לגמרי. וכן משמע בדברי הרא"ש שכתב דהוי הוכחה טפי מנזיר עובר לפניו אבל נראה לי דלכך לא מוקי לי שדבר עמה על עסקי קידושין. דאם כן הא דקאמר באותה ברייתא הרי את לי לאינתו הרי זו מקודשת. דמשמע אמר אין. לא אמר לא. ואי ס"ד דכשדבור קודם לכן עמה על עסקי קידושין עסקינן. אפילו בלא אמר נמי מקודשה. וליכא למימר דה"א אם לא אמר דמקודשת והא דקאמר הרי את לי לאינתו רבותא קמ"ל. דס"ד אמינא כיון דאמר גרע טפי. דלמ' ס"ד למימר דגרע טפי. אי משום דה"א דלאחר קידשה ולא לו הא אמר לי לאינתו. אי משום דאמר לאינתו וקמ"ל דלישנא דקידוש' הוא ולא רצה למלאכה קאמר. כמו שתירץ תלמודא על עזרתי צלעתי סגורתי וכו'. דהא ודאי לישנא מעליא הוא דמאי שנא אנתו או אשתי דתני בהדיא שם דמקודשת. אלא ע"כ בשב"ל דיבר עמה על עסקי קידושין קא משתעי. והשתא שפיר דוקא אמר אין. אבל לא אמר לא. דהרי לא דיבר עמה קודם לכן על עסקי קידושין. וליכא למפריך דסוף סוף מאי קמ"ל. דודאי כשאמר הרי את לי לאנתו דמקודשת. דוודאי לישנא מעליא הוא כמו אשתי כדפרשתי די"ל הני לישנא בתרא קמ"ל כמו שמשני תלמודא גבי הרי את מקודשת או הרי את מאורסת. ואין להקשות נמי א"כ מאי פריך שם תלמודא א"ה מאי קמ"ל. מעיקרא נמי דס"ד דמקשן דהרי את מקודשת או הרי את מאורסת בלא לי קאמר. אכתי הא דקתני הרי את לי לאנתו מאי קמ"ל. אי אמרת בשלמא דקא משמע לן דלאנתו לישנא דקידושין הוא שפיר קאמר. דה"ק אי הכי מאי קמ"ל, בשלמא הרי את לי לאנתו. קמ"ל דלישנא דקידושין הוא. אבל הרי את מקודשת או הרי את מאורסת לי. מאי קמ"ל. אבל לפי

מה שאמרנו דהא לא צריכא למימר דודאי לישנא דקידושין הוא. קשה מאי פריך א"ה מאי קמ"ל. מעיקרא נמי תקשי הא דתנן הרי את לאנתו דמקדשת. מאי קמ"ל. אלא ע"כ אתה צריך לומר דקמ"ל דלישנא דקידושין הוא כדפרשנו. וא"כ הדרי קשיין לדוכתיה. אי ס"ד שידים שמוכיחות במקצת הויין ידים כמו שהוכחנו. למה מוקי ליה דאמר לי דהוו ידים מוכיחות לגמרי, ולא מוקי ליה שדבר עמה קודם לכן על עסקי קידושין דהוי ידים שמוכיחות קצת. וא"ה הוויין ידים. ודקא קשה לך הא דקתני הרי את לי לאנתו טעמא דאמר אין. הא לא אמר לא. ואי ס"ד דכשדבר עמה קודם לכן על עסקי קידושין עסקינן. אפילו שתק נמי אין זה קשיה. די"ל דה"ה אם לא אמר דמקדשת. והא דתני הכי רבותא אשמועינן דס"ד אמינא דלמלאכה קאמר ולא לקידושין. קמ"ל דלישנא דקידושין הוא. ומדלא מוקי לה הכי. ש"מ דידים שמוכיחות קצת נמי לא הוה ידים, והוא להיפך כמו שהוכחנו. י"ל לעולם הויין ידים כמו שהוכחנו. והא דלא מוקי ליה הכי. משום דאם כן תקשי לך הא דקתני הרי את לי לאנתו. טעמא דאמר אין. הא לא אמר לא. ואי ס"ד דכשדבור עמה קודם לכן על עסקי קידושין עסקינן. אפילו בלא אמר נמי. ודקאמרת דקמ"ל דלישנא דקידושין הוא. זה אינו דכבר אמרנו דהא לא צריכא דפשיטא דלשני דקידושין הוא. ודקא קשיא לך א"כ למה פריך א"ה מאי קמ"ל. מעיקרא נמי תקשי הא דקתני הרי את לי לאנתו מאי קמ"ל. י"ל דה"א דה"פ מאי קמ"ל א"א בשלמא דלא אמר לי וידים שאין מוכיחות כלל הויין ידים שפיר. דהא דקתני הרי את לי לאנתו. קמ"ל אע"ג דידים שאין מוכיחות כלל הויין ידים א"ה צריך שיאמר הרי את לי לאנתו. וכן מוכח שם הסוגיא בהדיא בלי עיון. דאע"ג דס"ד מעיקרא דלא בעינן לי גבי הרי את מקודשת או מאורסת מ"מ גבי לאנתו בעינן לי. והטעם משום דהתם וודאי אי לאו דאמר לי לא משמע כלל שהוא אשתו. ופשוט הוא ומה לי להאריך בדבר הפשוט בגמרא. דסוף סוף קודם דמוקי ליה תלמודא כשאמר לי ניחא הכל. אבל השתא דמוקמת ליה דאמר לי וידים שאין מוכיחות לא הויין ידיים מאי קמ"ל. וא"כ שמעתא דא סלקא כהוגן בלי ספקא. ומשמע דידים שמוכיחות במקצת הויין ידים לכ"ע. וכן פסקו כל הפוסקים. ואם כן ה"נ לכל הפחות הוי ידים שמוכיחות קצת ובאת להתיר' על ידי זה. אע"ג דהיה זה על דרך שאלה. ולא לפי תומו מ"מ יש כאן דין מסיח לפי תומו. שהרי יש כאן דברים נכרים דאמת קאמר. שהרי על קימתו ועוביו השיבו. ועל תואר צורתו לא השיבו. ואי בעי לשקורי ליה לשקרו כמי בתואר צורתו לימר שצורתו כאיש העד. או בזולתו מבני אדם. ואי משום דמסתפי שמא ימצא שקרן. א"כ כל שכן דאמת קאמר. דאם לא כן למה לא מסתפי נמי שמא ימצא שקרן במה שאמר שקומתו ועוביו כאיש העד. אלא ודאי קושטא קאמר דקומתו

ועביו ושמנו היה כך. ואם כן באת להתירה על ידי זה. ואע"ג דלא האמינו את הגוי אלא במסיח לפי תומו. מכל מקום נראה דלא דווקא מסיח לפי תומו. אלא ה"ה היכא דיש דברים נכרים דקושטא קאמר וזיל בתר טעמא דטעמא מאי האמינו חז"ל כשמס' לפי תומו. משום דקושטא קאמר וכן כתב הר"ן דהא דנאמן גוי במל"ת אינו מדין עדות לגוי. אלא משום דקים לן דקושט' קאמ' כיון דמסי' לפי תומו ועוד נראה לי ראיה מהא דתנן בסוף יבמו' גבי פלוגתא דרבנן ור"ע בעדות אשה. אמר להם לכשתהא כפונדקית נאמנת. ופרש"י והביאו גם כן הר"ן וז"ל. כלומר כשימצא דבר זה אמת שהאמינו הפונדקית. שהרי לא עליה סמכו אלא לפי תומו הסיחה עד כאן. ש"מ בהדיא דלאו תורה עדות נגעה בה. ולא עליה סמכינן אלא כיון דהסיח ל"ת בידוע שקושטא קאמר אם כן ה"ה היכא דנזכר מתוך דבריו דקושטא קאמר. ה"נ דמהימן ואין לך דברים נכרים יותר מזה שכתבתי וכן כתב מהר"ר יעקב ווייל בתשובותיו דהיכא דאיכא דברים נכרים חשוב כמו מסיח לפי תומו. והביא ראיה מאיו חבירינו ועיין בספרו. ואני גם אני אענה חלקי ואביא ראיה. מהא דגרסינן בשלהי האשה בתרא. אמרו לו מעשה בבני לוי שהלכו לצוער עיר התמרים. וחלה אחד מהם והחביאוהו בפונדיק. ובחזרתם אמרו לפונדיקי' איה חבירנו. אמרה להם מת וקברתיו והשיאו את אשתו. ולא תהא כהנת כפונדיק' וכו' הוציא להם מקלו ותרמילו וס"ת שהיה בידו. גמרא מאי גריעותא דפונדיקי' אמר רב כהנא פונדקי' נכרית היתה. ומסיחה לפי תומו היתה זה מקלו וזה תרמילו וזה קבר שקברתיו בו. וכן תני אבא בריה דרב מניומא בר חייא פונדיקי' נכרית היתה ומסיחה לפי תומו היתה זה מקלו וזה תרמלו וזה קבר שקברתיו בו. והא איה חבירנו קאמרי. כיון דחזינתינהו בכיה. אמרו איו חבירנו. אמרה מת וקברתיו ע"כ הסוגיא וקשיא לי מאי בכך סוף סוף לא מסיח לפי תומו היתה. שהרי הם שאלו תחלה ואח"כ אמרו מת וקברתיו. אלא ע"כ כיון דבכיה נכרים הדברים שאמת הוא ואע"ג שהיה מה שאמרה מת וקברתיו ע"י שאלה מ"מ נחשב כמסיח לפי תומו וכן פירשו התוספות בהדיא שלאו מסיח לפי תומו ממש היה:

אלא שעשו אותו כמל"ת ואין לומר ולרחוק דדוקא התם דבכיא מתחלה קודם ששאלנהו דנכרים קודם שאילה. עשאהו כמסיח לפי תומו אבל היכא דאין הוכחה קודם שאילה. אע"פי שנכרים הדברים לאחר שאילה שקושטא קאמר לאו מל"ת הוא. וכן משמע מפר"שי התם. דפריך התם והא איה חבירינו קאמרו לה. ומשני כיון דחזינתהו בכיא אמרו לה איה חבירינו. אמרה מה וקברתיו. ופרש"י כיון דחזיתנהו הווי בכיא והיינו מסיח לפי תומו דקודם ששאלוה התחילה לבכות ע"כ ומשמע דלכך נקרא מל"ת שהתחילה לבכות קודם ששאלוה. וכן משמע מתוך דברי הנ"י שכתב ג"כ וז"ל. והיינו

מל"ת דקודם ששאלוהו התחילה לבכות ע"כ ע"כ. והיינו כלשון רש"י ומיהו אין זה ראיה כמו שנפרש לקמן ועוד משמע כן מדברי הנ"י שכתב וז"ל. וכתבו המפרשים ז"ל דכן נמי יש לנו לומר. דכי היכא דכל שהתחל לומר במסיח לפי תומו. אע"פ ששאלוהו לבסוף והגיד על פי שאלתם נאמן. כן נאמר דכל שאומרים לו איה איש פלוני שהלך עמך או שהנחנו כאן. מה שישיב להם מכאן ואילך אינו נדון כמסיח לפי תומו, וכן הלכתא עכ"ל. ומשמע בהדיא כל מה שישיב אח"כ אינו נידון כמסיח לפי תומו. אפילו דברים נכרים הם עד כאן זה אינו דמה לי כי נכרים דבריו קודם ששאלוהו או ניכר לאחר ששאלוהו. דסוף סוף ניכר ומובן הוא שהאמת קאמר דהא אף אם ניכר קודם ששאלוהו אינו מסיח לפי תומו ממש. שהרי ע"פ שאלתו של אחר כן הגיד. א"כ עשאוהו כמ"לת כיון שניכר שקושטא קאמר. אם כן הכי נמי אם נכרים דבריו לאחר ששאלוהו מהימן. דסוף סוף נכרים דבריו שאמת הוא וסברה ברורה ונכונה היא זו ואין לפקפק בה לדעתי דזיל בתר טעם כמו שפרשתי לעיל והא דפירשו הנ"י ורש"י ז"ל היינו מל"ת דקודם ששאלוהו התחלה לבכות. לאו למידק דאלו בכיה לאחר השאלה כא מהני דודאי מהני כמו שפרשתי. אלא קושטא דמילתא קאמר שבכיה קודם ששאלוהו. דכן מוקי לה תלמודא. ועי"ל כמו שנפרש לקמן. וכן הא דכתבו המפרשים וז"ל כן נאמר דכל שאומרים לו איה פלוני שהלך עמך או שהנחנו כאן מה שישיב להם מכאן ואילך אינו נידון כמל"ת. לאו למימרא דאפילו היה ניכר מתוך דברו שאמת היא אינו נדון כמל"ת. אלא לאשמועינן דכל מה שישב אח"כ אינו נדון כמל"ת אפי' מה שהגיד מעצמו שלא ע"פ שאילת' אינו נדון כמל"ת. כיון שהתחלו לשאו' אותו כל מה שהגיד באותו מעמד אפילו דבר שלא שאלוהו עליו אינו נידון כמל"ת. אבל וודאי כשניכר ומוכח שאמת קאמר בודאי נאמן דאין לך מל"ת גדול מזה. ותדע לך שכן הוא דפריך מאי גריעות דפונדקית. אמר רב כהנא פונדקית גויה היתה ומל"ת היתה זה מקלו וזה תרמלו וזה קבר שקברתיו בו. וכן תנא אבא בריה דרב מניומי בר חייא וכו'. קשיא לך מאי קאמר גוי היתה ומל"ת היתה זה מקלי וכו'. כיון דמל"ת היתה מה צריכא תו למימר זה מקלו וכו'. וא"ל שמעשה היה כך היה. דמ"מ לא היה ליה לרב כהנא למימרא רק שהיתה מל"ת ותו לא כיון דלא צריך ליה. דהא בכיא נמי מעשה שהיה כך היה כונו שנפרש לקמן וא"ה לא אמרו רב כהנא. ועוד תמיה לי מאוד דהוה ליה לרב כהנא וכן לאבא בריה דרב מניומי לפרש מה היה אותן הדברים שהסיחה לפי תומו. ולאשמועינן טובא בהן דבאיזה עניין נקרא מל"ת ואין לומר דסבירא להו שהבכיה דקודם לכן נחשב כמל"ת כמו שמפרש תלמודא דא"כ ק"ו בנו של ק"ו שהיה לו לפרש ולאשמועינן בזה חידש גדול מאוד דאף הבכיה נחשבות

כמל"ת אעפ"י שאין כאן מל"ת ממש עשאוהו כמל"ת. ודבר זה תמיה גדולה בעיני. ואין לומר נמי דהן הן הדברים שהסיחה לפי תומו זה מקלו וכו' קודם ששאלוהו. דא"כ מה שאלו אח"כ איה חבירינו. כיון שהוציאה מקלו ותרמילו והראו להם קברו. ועוד דהא פריך אח"כ עלה והא איו חבירינו קאמרו לה. ומשני כיון דחזיתנהו בכיה אמרו לה איה וכו'. והשתא מאי קושיא כיון שהסיחה לפי תומו קודם שאילה זה מקלו וכו' והבכיה למה לי אלא ודאי ע"כ אחר ששאלוהו איה חבירי' אמרה מת וקברתיו זה מקלו וזה תרמילו וזה קבר שקברתיו בו וכן משמע פשוטה דסוגיה גם הלשון דקאמרה זה מקלו וכו'. דאין זה התחלת הדברים אלא וודאי הכי הווי ששאלוהו מתחילה איו חבירינו אמרה להם מת וקברתיו וזה מקלו וכו'. והשתא פריך שפיר והא איה חבירינו קאמרי לה. והוצרך לשנו' דבכיה תחלה. וא"כ אכתי היה ליה לרב כהנא לפרש מה היה אותן הדברים שהסיחה לפי תומו. אלא ע"כ הן הן הדברים שהסיחה לפי תומו זה מקלו וכו'. אעפ"י שהיה לאחר שאילה ולמה נחשב זה לפי תומו אלא לפי שאמרה סימנים כולי האי זה מקלו וזה וכו'. ניכר מתוך דבריה באמת שקושטא קאמרה. והא דפריך תלמודא אח"כ והא איה חבירינו קאמר לה. לאו משום דלא נחשב ליה לתלמודא כמל"ת אעפ"י שהיו כאן דברים נכרים משום דהוה לאחר שאילה דזה אינו ע"כ כמו שפרשתי למעלה. ועוד דא"כ היה ליה לתלמודא לפרש קושיתו כיון דהיה פשיטא ליה לתלמודא דנקרא זה מל"ת אעפ"י ששאלוהו מתחלה אלא הכי פריך והא איה חבירינו קאמר לה. וכיון שהם שאלוהו תחלה והיא השיבה להם מת וקברתיו לא היה כאן דברים נכרים דכל הסימנים שנתנה לא לאמת דבריה אמרה א דכן משמע הלשון מת וקברתיו זה מקלו. משמע שרוצה להביא ראיה לדבריה. ולאמ' דבריה זה מקלו וזה תרמילו וכו' וא"כ אין דברים נכרים כלל ולכך מוקי לי שבכיה. אבל לעולם אי לאו האי טעמא דאמרה לאמת דבריה היה נחשב כמל"ת אעפ"י שלא בכיה כיון דאיכא כאן דברים נכרים אעפ"י שהיה לאחרי שאילה והא דמוקי ליה שבכיה מתחלה ולא מוקי ליה שבכיה לבסוף. חדא דשמא אף הבכיה לא מהני כאן אח"כ דשמא אף הבכיה היה לאמת דבריה. כיון דניכר מתוך דברי' שלאמת דבריה נתכונה. מהשתא ודאי כל עניינה ומעשיה לאמת דבריה הוא דעבדה כן. וסברא זו סברא מעליא הוא ומסתייע להדין סברה מהא דאמרינן פרק האשה בתרא ההוא גוי דאמר ליה לבר ישראל קטול אספתא ושדי לחיותא ואי לא קטילנא לך כדקטילנא לפלונא בר ישראל דאמרי ליה בשול לי קדירה בשבת ולא בשול וקטליתיה שמעה דביתהו אתאי לקמיה דרבא וכו'. ומסיק דפשטא לה מהא דתנן גוי שהיה מוכר פירות בשוק אמר פירות הללו של ערלה הן של נטע רבעי הן של עזקה הן לא. אמר

כלום שלא נתכוון אלא להשביח מקחו ע"כ הרי לך אעפ"י שיש כאן מסיח לפי תומו. מ"מ אם ניכר שיש רמאות בדבר אינו נאמן הכי נמי אעפ"י שבכיה אין זה סי' דשמא לאמת דבריה עבדה כן וק"ו הדברים ומה התם שאינו ניכר מתוך דבריו שלשבוח מקחו אמר כן א"ה חיישינן ק"ו הכא דחזינן דנתכוונה לאמת ולהשביח דבריה במה שאמרה זה מקלו וכו'. ק"ו שנאמר נמי דהא דבכיה מתכוונת להשביח דבריה ולאמהן ועוד דהוי כמו דבר ששייך שתפאר' הוא לאדם לאמת דבריו וכב' אפסיק הלכת' דדב' ששייך בו אינו נאמן אפילו מל"ת דעבידי לאחזוקי שקרייהו דכתי' אשר פיהם דיבר שוא ולכך מוקי לה שבכיה מתחילה קודם שדברה שום דבר דאין שייך למימר דלאמת דבריה עבדת כן דהא עדיין לא דברה כלום ועוד י"ל דלכך מוקי לה שבכיה מתחלה דמעשה שהיה כך היה וכה"ג משני המרדכי וז"ל על ההיא דאמרי לה איו חבירינו אמרה לה מת וקברתיו וז"ל ואם תאמר אמאי אצטריך למימר מת וקברתיו הא אפילו במלחמה לא צריך למימר הכי אלא גבי רעבון כדאמרינן פרק האשה שלום מעשה שהיה כך היה וקבלה בידם שכן היה הדברים ע"כ ותדע לך דכן הוא דאל"כ למה מוקי ליה בכי האי גוונא שבכיה ולא בעניין אח' ותמיה גדולה מאוד הוא זה אלא ע"כ שמעשה שהיה כך היה דלא אמרה רב כהנא ואבא בריה דרב מניומא בר חייא משום דסבירת להו דלא צריך ליה דהא יש דברים נכרים במה שאמר' זה מקלו וכו' דלא אסתב' להו למימר דלאמת דבריה נתכוון ולכן לא אמרוה אבל תלמודא דסבירה ליה דאין זה דברים נכרים דשמא לאמת דבריהם אמרה כן הוצרכה לפרש שבכיה מתחלה וה"ה לאחר כך אלא שמעשה שהיה כך הי' וא"כ ה"כ בנדון דידן אין לך דברים נכרים גדולים מזה וא"כ באת' להתירה על ידי זה וליכא למיחש נמי שמא בדדמי אמר דהרי כל הני עובדי דהאש' בתרא כגון מאן איכא בי חיואי ומאן איכא בי חסא וכגון ווי לפרשא זריזא וכו' לא אמרי וקברתיו וא"ה השיאו נשותיהן ואע"ג דהרמב"ם מפרש דשאני התם כיון דמיעייל נפשיה לאכרוזי אי לאו דקים ליה דקושטא קאמר לא הוי אמר סברה זו חלישה וקלושה הוא ועוד דאם כן היה לו לתלמודא לפרש בהדיא חילוק כי האי ואע"ג דמייתא שם עובדי דקאמר בהן וקברתי' התם לרבותא קאמר כמו שמפור' מורי הגדול בפסק שלפנינו ועוד י"ל המעשה שהיה כך היה כמו שכתב המרדכי אבל לעולם ה"ה אי לא אמר וקברתים נמי מהימן וכן פסק מורי הגדול בתשובה וכן פסקו כל המפרשים דלא בענין וקברתים ותדע לך שכן הוא ראי ס"ד דבעינן וקברתי' כי קאמר שם אלא מתניתין דקתני ובנכרי אם היה מתכוין אין עדותו עדות היכא משכחת לה במסיח לפי תומו כי ההוא דהווי קאמר ואזיל מאן איכא בי חיווא. וכי' ההוא דהווי קאמר ואזיל ווי לפרשה זריז' וכו' ההוא דהווי קאמר ואזל מאן

איכא ביה חסא וכו' וכל הנך עובדי לא אמר בהו וקברתיו ואח"כ מייתי הנך עובדי דאמר בהו וקברתיו ואי א איתא דאיכא לאפלוגי הוי ליה לתלמודא לפרש ולמימר בתר הנך עובדי קמייתא דנאמן אע"ג דלא אמר וקברתים ה"מ היכא דמעייל נפש לאכרוזי אבל לא מעייל נפשי לאכרוזי בעינן וקברתיו כי הנך עובדי דמייתי אח"כ כי היכא דלא נימא דהא דמייתי תלמודא הנך עובדים דנאמר בהו וקברתים רבותא הוא אשמועינן כמו שפירש מורי בפסקו או שמעשה שהיה כך היה כמו שמשמע הסוגיה וכמו שכתב מרדכי ומדלא פליג תלמודא ש"מ דלא שנא מעייל נפשיה לאכרוזי לא שנא לא מעייל נפשיה למכרוזי מהימן אע"ג דלא אמרו וקברתים ועוד נראה לי ראייה גדולה מדאמר שם ההוא גברא דהווי קאמר ליה לבר ישראל קטיל אספסת ואי לא קטלינן לך כדקטלינן לפלוני בר ישראל דאמר ליה בשול לי קדירה בשבת ולא בשול וקטליתה שמעה דביתהו ואתאי לקמיה דאביי וכו' ולבסוף מסיק שפשטוה מיהא מתניתין נכרי שהיה מוכר פירות בשוק ואמר פירות הללו של נטע רבעי הן של עזקה הן לא אמר כלום לא נתכוין אלא להשביח מקחו ע"כ ור"ל והכא נמי כדי לייראו אמר כן ולא קושטא קאמר ש"מ דאי לאו משום האי טעמא הי' נאמן אע"ג דלא מעייל שם נפשיה לאכרוזי כלל רק מל"ת היה אע"ג דלא אמר נמי וקברתים ש"מ וש"מ דנאמן ולא חיישינן דאמר בדדמי וראיה גדולה וברורה היא זו ואין לפקפק בה כלל וכלל וכן כתב המרדכי בהדיא על ההוא דשאלוה איה חבירינו והבאתי לעיל אמרה להם מת וקברת' וכו' ואע"ג דהרי"ף והרמב"ם פסקו דבעינן וקברת' וכן משמע מדברי הרא"ש הא חולקי עליה' המפרשים ובכללם הראב"ד ז"ל והביא ראייה מן הירושלמי ועוד הביא הראב"ד ראיה מעובדא דחסא ואעפ"י שהרא"ש דוחה ראיה זו מ"מ ראיה שהבאתי אני נ"ל ראיי ברורה ועוד אמר לי לבי שגם הרי"ף והרמב"ם והרא"ש מודים כהאי גונא דטעמא מאי אמרו עד אחד במלחמה אינו נאמן משום דמימא אמר בכל הני דאקטיל הוא פליט וה"מ דשייך למימר הכי היכא דלא ידוע לן בוודאי דהיה העד במלחמה בהדי דאז אמרינן דלא ראה כלל מעולם שנהרג או שמת אלא שאמר כך מכח סברה דנפשיה דבכל הני דאקטיל הוא פליט או אע"ג דידעינן דהיה בהדי' במלחמה אבל היתה מלחמה גדולה דאז מסתפי' לנטיר ולא ראה שנהרג או שמת אלא שמכח סברה אמר כך כמו שפרשתי אבל היכא דידוע לנו שהיה עמו במלחמה קטנה אז בוודאי כ"ע מודה דאמרינן דעיין במלתא שפיר ונטר עד שמת דאי לאו הכי לא הוי אמר הכי ולמה נאמר שאמר בדדמי כיון דידעינן דהיה עמו במלחמה ולא מסתפי וראייה מהא דאמרינן בפרק האשה שלום ת"ש נפלו עלינו נכרים נפלו עלינו לסטים הוא מת ואני נצלתי נאמנ' ומסיק התם כדרב אידי דאמר רב אידי אשה כלי זיינה עלה

ופרש"י כלומר הכא כיון דמלחמה קטנה היא דאיהי הוי בהדיא לא אמרה בדדמי אלא נטרה וחזיה דהתם האשה לא מסתפי מלסטים וא"כ שמעינן דהיכא דלא מסתפי והוי בהדיה במלחמ' אמרינן דקושטא קאמר ה"ה נמי בנדון דידן דהיה העד הרוצח עם הנהרג במלחמה וקט' ולא מסתפי מניה כלל שהרי הרגו א"כ בודאי קושטא קאמר ואדרבה עדיף טפי ממלחמה קטנה דאילו מלחמה קטנה אמרינן דאשה כלי זיינה עליה אבל אי לאו האי טעמא לא היתה מהימן משום דמסתפי וא"ה משום סברה קלושה כזו נאמנות וסברה קלושא הוא זו באמת דהא במלחמה גדולה אינה נאמנת האשה לומר מת בעלי אע"ג דכלי זיינה עליה וא"ה במלחמה קטנה נאמנת ק"ו בנדון דידן שלא מסתפו לגמרי שממי מסתפי וממי מתיירא או מהנרצח שמא יקים ויתגבר עליו זה אינו כלל שהרי גברא קטילה הוא שהרי הודה שהרגו כמו שבררנו למעלה שהודאתו הודאה גמורה הוא רק שבאת לומר שמא בדדמי אמר דמימר אמר ודאי מת ודלמא עבד ליה סמא וחי' וכדומה לאילו מ"מ לא שייך למימר הכי והכא לא מסתפי ממנו שהרי קרוב למות הוה שהרי הרוצח דימה בלבו שמת שכך הודה וא"כ בוודאי לא מסתפי ממנו אדרבה כיון שפצעו והפילו בוודאי שב אליו ככלב אל קיאו וחדד סכינו והרגו לגמרי כתאו מכמר דגוים אלו לאו בני רחמנים ננהו דהא עינך רואות שהרגו לפי דבריו ודברים אלה דברים דמסתבר ננהו שהרי תמצא כן בעדות האחרון של כמר יודא ליב בכמר עיזאלש וליכא למימר נמי דשאני התם גבי אשה דאמרינן נטרה וחזיה ליה דמית משום דרמיא עלה לידע אם אמת אם לאו כדי להנשא אבל מלתא דלא רמית עלה למה ינטר זה אינו דודאי ובודאי יותר ויותר רמיה על ההוא רוצח לרצחו נפשו ולהמיתו עד שלא יותר בו נשמה דשמא יקום ויהיה הוא נדון למיתה אלא וודאי הורגו ורצחו נפש וכה"ג בודאי כ"ע מודה דלא אמר בדדמי וחילוק גדול מזה מחלק הרא"ש בהדיא בפרק האשה שהלכה יעויין שם וכבר ברירנא לך שמעתתא דלא בעינן וקברתיו ועוד מצאתי בתשובות ר' מנחם בר יעקב ורבי אליעזר בר יהודה וה"ה ר' קלונימום בר גרשון וז"ל וסברת הלב היא דלא שייכא אותה בעיה בגוי שאין אומר אלא במל"ת דבשלמא ישראל המתכווין להתיר י"ל דבשעת מלחמה נתן לבו להעיד ולהתיר על הנדמה בדבר ההוא להיות אבל גוי שמספר מעשה לפי תומו ולא שום כונתו לאותו דבר אינו אומר אחר הנדמה כי אם כאשר ראה וסברה נותנ' דלא דפא שייכי בגוי מסל"ת ע"כ דבריה' וקצרתי וכן הסכימו הד"ר נתן בר שמעון ורבינו שמחה בר ישראל ע"כ ואעפ"י שמצאתי תשובה בסוף יבמות המסיימת ועוד מאן לימא לך דגוי מל"ת ואומר שמת דלא צריך לומר קברתיו דאי לא אמר הכי אמרינן בדדמי אמר ואם ראוהו מגויד אמר נהרג ע"כ מ"מ ספוקי מספקא ליה וכיון

דברירנו כל הני ראיות דאין צריך לומר וקברתיו לא אתי ספק ומוציא מידי ודאי ואם באה להתירה על ידי זה מ"מ אל תתירה דאף דאם תאמר שכל הני דברים שכתבנו דברים ברורים הם ודסמכי ננהו מ"מ איכא למחש שמא איש אחר היה ולאו הר"ר יחזקאל ז"ל הי"ד היה דעל מה באת לסמוך אי משום שנתן בו סימנים. סימנים אלו לאו סימנים ננהו דאי משום שאמר שקומתו בקומות איש העד אבל עב ושמן ממנו הא תנן בהדיא בפרק האשה בתרא אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם אעפ"י שיש סימני' בגופו ובכליו ומוקי ליה בגמרא להך לישנא למ"ד סימנים דאורייתא ננהו והא דקתני אעפ"י שיש סימנים בגופו ובכליו גופו דארוך וגוף ש"מ דארוך וגוף לאו סימנים ננהו כלל אפי' למ"ד ס"ד ה"ה נמי בנדון דידן מה שאמר קומתו ועוביו ושמנו הוא ממש ארוך וגוץ או עוביו ושמנו דאטו כי רוכלא לילך וליזל וטעמא מאי אמרו ארוך וגוץ לאו סימנים ננהו משום דכמה בני אדם הם גוצים וארוכים ה"ה הרבה בני אדם הם עבים ושמנים וזה ברור ולהך לישנא מוקי ליה שפיר בגמרה הא דקתני במתניתין אעפ"י שיש סימני' בגופו ובכליו למ"ד סימנים דרבנן להך לישנא משמע דאפילו סימנים טובים יותר מארוך וגוץ נמי לא מהימן דהא בגמרה פריך וז"ל ולהך לישנא דאמר רבא סימנים דאורייתא הא קתני אעפ"י שיש סימנים בגופו בכליו ומשני גופו דארוך וגוץ כליו דחיישינן לשאלה ומשמע דלהך לישנא דסימנים דרבנן לא קשיא מידי דאפילו סימנים חשובים אין סומכין עליה ופשוט הוא למאן דמעיין בשמעתת וא"כ ק"ו שאין לסמוך על הסימנים אלו בנדון דידן שהם כמו ארוך וגוץ או גרוע הרבה וכבר כתב גדול הדור הזקן מורי מהר"ר ליב בפסקו דהלכה כמ"ד סימנים דרבנן ואף אם תאמר דהלכה כמ"ד סימנים דאורייתא מ"מ הא כתבנו דא"ה אין לסמוך על הסימנים אילו ואם כן אין ענין כלל להתירה על זה ואי משום שנתן סימן ואמר שהיה לבוש סרבול שחור זה פשיטא ופשיטא שאין עניין כלל להתירה דהא בכל העדו' לא מצינו מי שהעד שהיה לבש סרבול שחור ושסרבל השחור היה שלו ולא נזכר זה בכל העדות ובר מן דין הא דתנן בהדיא שם במשנה אעפ"י שיש סימנים בגופו ובכליו ומשמע בגמרא לחד לישנא דסימנים דאורייתא הא דתנן אע"פ שיש סימנים בגופו ובכליו גופו דארוך וגוץ וכליו דחיישינן לשאלה ולו אכניס ראש בזה דכבר הורה זקן מורי הגדול מהור"ר ליווא שי"ן נצח' דלא חיישינן לשאלה בלישנא בתרא ומי הקשה אליו וישלם הלא דבריו מתוקים וחמודים כאילו נתנו מסיני אלא מיהא גם ללישנא קמא אין זה סימן דהא מסיק שם ואיבעית אימא כליו בחיורי וסומקא וש"מ דאפילו אי לא חיישינן לשאלה מ"מ סימן מעליא מיהא בעינן וחיור וסומקי לאו סימנים ננהו וא"כ ה"ה שחור דמה לי שחור או לבן או אודם זה לא היה צריך ביאור כלל ולאידך

לישנא דמוקי ליה כמ"ד סימנים לאו דאורייתא ולההוא לישנא אפילו סימנים חשובים לא סמכינן כמו שפרשתי למעלה על הסימנים דגופו ומה לי לחזור ולכפול הדברים המעיין ישכיל ויבין סוף סוף לית נגר ובר נגר להתיר אתתא דא על דברי העד הזה ואם באת להתיר' משום שאמר הרוצח אח"כ בשעה שהוציאו להריגה שהיה לבוש כל המלבושי' בשעת הריגה כל מלבוש ומלבוש בפרט ואע"ג ששאלוהו מתחילה על זה מ"מ נקרא מסיח לפי תומו שהרי מתחלה התחיל פעם אחת להגיד במל"ת וכיון שהתחיל פעם אחד להגיד במל"ת כל מה ששאלוהו אחריו והוא משיב יש לו דין מל"ת וכן משמע בהדיא בדברי הנ"י שכתב וז"ל וכתבו המפורשי' וז"ל דכן נמי יש לנו לומר דכי היכי דכל שהתחי' לומר כמל"ת אעפ"י ששאלוהו לבסוף והגיד על פי שאלתם נאמן כן נאמר וכו' ודייק לישנא דקאמר לבסוף ולא קאמר ששאלוהו אח"כ אלא לאשמועינן אע"פ ששאלוהו לבסוף לאחר זמן באותו עניין א"ה נאמן וכן משמע בהדיא מדברי הרא"ש והרי"ף שכתבו על ההוא דאיו חבירינו וז"ל שמעינן מהא דהיכא דמתחיל הגוי ומסיח לפי תומו אע"ג דהדרינן ומגלינן למלתא מניה שפיר לא נפק מתורת מל"ת אלא נאמן ומשיאן על פיו משמע דאע"ג ששאלוהו אח"כ מהימן בין לאלתר בין לאחר זמן ותדע דאל"כ היה לו לרי"ף ז"ל ולרא"ש ז"ל לחלק בהדיא דחילוק גדול היא זה ומאן יאמר לך חלק זה ועוד מאי בא לאשמועינן הרי"ף והרא"ש במה דכתבו ושמעינן מניה דהיכא דהתחיל וכו' דהיינו גופו כמעשה דאיו חבירינו ממש הכי הוי אלא שבאו לאשמועינן דשמעינן מניה דהיכא דהתחיל פעם אחת להגיד במל"ת אעפ"י ששאלוהו לאחר זמן יום או יומים על אותו עניין לגלות מניה שפיר לא נפק מיתרת מל"ת והשתא חדשו לנו בזה דממעשה דאיו חבירינו לא נפקא לן דהתם שאלוהו תכף לאחר זמן שהגיד במל"ת דכן משמע שם לישנא דגמרא דקאמר כיון דחזיתנהו בכיה אמרו לה איה חבירינו וכו' וקמ"ל הרי"ף והרא"ש דלאו דוקא דה"ה לאחר זמן אלא שמעשה שהיה כך היה ואין סברה כלל לחלק בין ששאלוהו תכף או לאחר זמן כיון דבתרווייהו השאיל' קדמה להן מה לי ששאלוהו השתא או לאחר שעה או שתים כיון דעל עניין אחד שאלוהו ועוד כיון דנתן סימנים כולי האי בודאי קושטא קאמר כמו שבררנו לעיל מהא דאמרו שם מסיח לפי תומו היתה זה מקלו וזה תרמלו וכו' אע"ג דלפי האמת לא קאי הכי כמו שבררנו היינו משום דנראה דלאמת דבריה אמרה כן כמו שהוכחנו למעלה אבל הכא דלא שייך למימר הכי כלל פשיטא דנכרים הדברים דקושטא קאמר וכבר בררנו למעלה דהיכא דנכרים הדברים נאמן דנחשב כמסיח לפי תומו וא"כ באת להתירה על ידי זה מ"מ אל תתירה דאכתי איכא למיחש שמא אחר היה ואי משום שהיה אומר שהיה

לבוש כל המלבושי' כל מלבוש בפרט הא לא נזכר בעדות זו שהיה כאן מי שהכיר אותן למלבושים שאמר הרוצח וכבר אמרנו לעיל דאין סומכין על הסימנים אם לא בסימן מובהק אי בט"ע ואפילו את"ל שהיה כאן מי שהיה מכיר המלבושים בסימן מובהק או בט"ע מ"מ הרוצח שהעיד שהיה לבוש המלבושים בשעת הריגה הרי לא נזכר כלל שנתן בהם סימנים מובהקים או שהכיר המלבושים בט"ע והיה אומר עליהן שהיו על הרוצח בשעת הריגה וא"כ שמא אותן מלבושים שהעיד עליהן הרוצח לאו של הר"ר יחזקאל הי"ד היה אלא של אדם אחר ואותי אדם נהרג אבל הר"ר יחזקאל חיי עודנו דאין לסמוך על זה כיון דאין כאן עדות שהיו אותן הבגדים על הנרצח בשעת הרציחה ושמא הניח הבגדים כאן או שגזלו הרוצח ממנו או שהכהו הרוצח מכות מרדות והפשיטה את בגדיו והוא ערק לעלמא אבל בוודאי אי לא היה אומר הרוצח על כל מלבוש ומלבוש זה אני מכיר בט"ע או בסימן מובהק שהיו על הנרצח בשעת הרוצח ויש כאן אדם שהיה מכיר הבגדים בט"ע או בסימן מובהק שהיו על הר"ר יחזקאל אז בוודאי יש לסמוך עליהם כי בידוע שנהרג הר"ר יחזקיאל שהרי ידוע שהבגדים אילו הם בגדיו ויש כאן עדות שאותן בגדים היו על הנרצח וכבר הורה זקן גם כן שלא חיישינן לשאלה א"כ בהכרח הוא שנהרג ובוודאי היה ראוי להתירה על ידי זה אך שלא מלאני לכי לומר כן כיון שלא נזכר זה בעדות כלל שהכיר הגוי המלבושים בט"ע או בסימן מובהק שהבגדים האלו הם של הר"ר יחזקאל ואעפ"י שמסקינן בסוף יבמות דלא בעי דרישה וחקירה בערות אשה וכן הלכה דכן פסקו הרי"ף והרא"ש ור"ח הא אמרינן בפרק יש בכור על ההיא דהקילו בעדות אשה ה"מ בסופו אבל בגוף עדות לא פירש אחר שנגבה העדות יפה ומפורש וראו הדבר יפה אז מקלינן ולא בעינן דרישה וחקירה אם מכוונים דבריה' באיזו זמן ובאיזו שעה אבל בגוף הערות לא מקלינן כלל דזה אין סברה כלל ותדע לך שכן הוא דאמרינן בסוף האשה בתרא תנו רבנן מעשה באדם אחר שבא להעד על אשה לפני ר' טרפון אמר לו בני האיך אתה יודע בעדות אשה זו אמר אני והוא היינו הולכין בדרך ורדף אחרינו גייס ונתלה ביחור של זית ופשחו והחזיר את הגייס לאחור ואמרתי לו אריה יישר כחך אמר לי מניין אתה יורע שאריה שמי כך קורין אותו בעירי יונתן אריה דמכפר שחיא לימים חלה ומת והשיא ר' טרפון את אשתו ופריך ורבי טרפון לא בעי דרישה וחקירה והתניא מעשה באדם אחד שבא לפני רבי טרפון וכו' כל המעשה כדלעיל עד לימים חלה ומת אמר לו לא כך אמרת לי יוחנן בר יונתן דמכפר שחיא אריה אמר לו לא אלא כך אמרתי לך יוחנן בן יונתן אריה דמכפר שחיא ודקדק עליו שנים או שלשה פעמים וכיון את דבריו והשיא' את אשתו ומשני תנאי היא דתניא אין בודקין עידי נשים

בדרישה ובחקירה דברי ר"ע ר' טרפון אומר בודקין והשתא ע"כ הא דפליגי התם ר"ע ור"ט דווקא אי בעי דרישה וחקירה לבסוף קמפלגי לאי בתחילה א"כ מאי משני תנאי ומביא ראיה מדתניא דילמא ע"כ לא פליגי התם אלא בתחלה אבל בסוף בהנהו עובד' שהבאתי לעיל לא אלא ע"כ בסוף קמפלגי וא"כ יש לנו לומר עד כאן לא קאמר ר"ע התם דאין בודקין אלא בסוף אבל בתחלה לא ותדע לך דא"כ אכתי מאי משני התם תנאי היא ומביא מדתניא ולמה לא מוקי להא דפליגי דווקא בתחלתה אבל בסוף כ"ע לא פליגי אלא ע"כ לכך לא אוק' לה דבתחלה קמפלגי דאי בתחלה אפילו ר"ע מודה דבעינן דרישה וחקירה ולכך מוקי ליה דבסוף דווקא קא מפלגי וש"מ דבתחילה כ"ע לא פליגי דצריך דרישה וחקירה ועוד נראה לי ראייה ברורה מאוד מדאמר שם וקא מפלגי בדרבי חנינא דאמר רבי חנינה דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בעי דרישה וחקירה שנא' ומשפט אחד יהיה לכם ומה טעם אמר דיני ממונות אין צריך דרישה וחקירה שלא לנעול דלת בפני לווין מר סבר כיון דאיכא כתובה למשקל כדיני ממונות דמיא ומר סבר כיון דקא שרינן אשת איש כדיני נפשות דמי וקשה לן קושיא גדולה דמאי טעמא דר"ע דנהי דדמי לדיני ממונות מ"מ דמי נמי לדיני נפשות דהוא קשרינן אשת איש לעלמא והבא על אשת איש בחנק כדפי' רש"י אלא ע"כ לבסוף פליגי והשתא א"ש דסבר ר"ע דאין צריך דרישה וחקירה כיון דנגבה העדות יפה ומפורש כגון ההוא דקאמר יונתן בן יונתן אריה כבר יצאת מחזקת א"א דלמה נחזיקה בא"א כיון דנגבה העדות יפה ומפורש אעפ"י שלא נחקר עדיין מחזקת א"א מיהא יצאה ותו לא הווי בכלל א"א אבל לדיני ממונות מיהא דמיא כיון דאיכא כאן כתובה למשקל אבל אמרו ח"ז דאין צריך דרישה וחקירה שלא תנעל הדלת ובהו מיושבים דברי ר"ע. אבל אי ס"ד דבתחלה פליגי קשיא מ"ט דר"ע דהא דמיא נמי לד"נ וא"כ אתה צריך לומר דכ"ע ל"פ דבעי דרישה וחקירה וא"כ ה"נ בנדון דידן לא ביררו כלל וכלל אם היכר הגוי הבגדים בט"ע ואפילו אם הכירום הערים בט"ע מ"מ אי אפשר להתירה ע"י זה ומה שהעיד כמר צדוק כבר כתב מורי הרא"ש אין לדקדק בעדותו ובוודאי שכן היא שהרי לא נמצא כדבריו דבר שהוא לסמוך עליו מקצת אחדא דהיה ע"פ שאלה ולא היה הדברים נכרים כלל ועוד שנמצא הגוי שקרן בדבריו וכל מה שאמר כפי המדומ' אמר ואם כן איכא למיחש שמא אחר הוא דהא אמר שהוא דומה לאיש העד כמר צדוק והוא שקר כמו שנמצא בעדותן ואפילו אם היו הסימנ' אמת הא לא עדיפי באריך וגוץ או חיור וסומקי וכן האי דראה גלגלות וכמדומה לו בט"ע שהוא גלגלתו של הר"ר יחזקאל הלא הוא נתן אצבע בין שיניו לומר מה שאי אפשר ולא מפיו אנו חיים ועוד שתנן בהדיא אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם ודבר

זה גרוע אפילו מארוך וגוץ ואין צריך ביאור וראייה ואי משום שאמר אח"כ איך שהיה המעשה ביער ויש שם בוודאי דברים נכרים ובאת לסמוך עליהם הא כבר בררנו דאין כאן דברים לסמוך עליהם עד שתדע שהיה כהר"ר יחזקאל ז"ל הי"ד ועוד שהרי בספור אותו מעשה לא נמצא כלל שהרגו רק שהשליך אחריו והכהו בצוארו ושמא חי עודנו ומה שנמצאו בגדיו אין זה ראייה כלל שמא הרוצח גזל בגדיו ממנו והוא אזיל לעלמא סוף דבר כל הדברים חוזרים לעיקר שאמרנו דאין לסמוך על שום עדות כי אם עדות מפורש ומבורר יפה מה שאין כן בעדות של כמר צדוק אבל ודאי מאי שמצאו הקולפק שלו וכובע הסמוט והחגורה והאוטשיק והכירום בט"ע ביודאי על זה היה ראוי לסמוך כמה שנדבר מזה לקמן אבל מ"מ אמרנו שכל הדברים האלו של עדות כמר צדוק היה על פי שאלה וסיפור המעשה שניכר ממנו שהאמת קאמר הא לא אמר הם שהרגו ומת כמו שאמרנו ואפילו את"ל שהרגו מכל מקום לא נזכר שם שהיו עליו אותן הבגדים בשעת הרציחה ושמא השליכה מעליו או גוזלו' הגוי ממנו וא"כ אין כאן עניין להתירה על זה ומה שהעיד כמר אברהם בר שלמה שבא אל הכפר ובא לכפרי אחד והגיד לו וכו' על עדות זה אין ראי' להתיר לדעתי שהרי לא היה כאן מסיח לפי תומו כלל ואילו היה אומר שבא אליו הכפרי והגיד לו היה משמע יותר שהיה מל"ת אבל השתא שאמר ובא לכפרי אחד והגיד לו משמע יותר שלא מל"ת היה ולמה לנו לחשוב מסברת הכיר שהסיח לפי תומו דשמא לאו מל"ת היה אע"ג דאיכא כאן סברה לומר שהמל"ת דאי איתא ששאלו היה מגיד בעידותו ששאלו דלמה ישנה הדבר מכמות שהיה שהרי על פי שאלה היה מ"מ סברה זו חלושה וקלושא ואין לנו לבדות סברות מלבינו כמו שכתב המרדכי בסוף יבמות בתשובות רבי אליעזר מוורדין יעיין משם ועוד הלא בדין תורה אין עדות לעכו"ם אלא הקילו בעדות אשה והאמינוהו כשמסיח לפי תומו משום דוודאי קושטא קאמר וא"כ כל זמן שלא מבורר לנו שהסיח לפי תומו לא נכנס בכלל עדות שהרי אין עדות לגוי רק כשמסיח לפי תומו אז ידעינן דקושטא קאמר ועוד נראה לי ראייה ברורה שהבא להעיד מה ששמע מן הגוי אינו נאמן כי אם שיאמר בפי' שהגוי הסיח לפי תומו דלמה לנו לתלות לקולה ואדרבה יותר עדיף לתלות לחומרא כל היכא דאיכא מקום לתלות והכי מוכח כל הני שמעתת' דריש פרק האשה שלום דקאמר ודילמא דאיכא דעביד ליה סמטרי' וחי ואמרינן כי היכא דלדידך אתרחיש ניסא וכו' ואמרינן נמי אינוש אחרינא אתי לאצולי' ומים שאין להם סוף דלמה נכנס בצד זה ועלה בצד אחר כל הני ראיות הביא בתשובה במרדכי למידק מנייהו דהיכא דאיכא לתלות לחומרא תלינן ועוד ראיות חבילת ונראה לי גם כן ראייה ברורה מהאי עובדיא דההוא גוי דאמר ליה לבד ישראל

קטיל אספסתא וכו' דהתם נמי ישראל העיד מפי גוי מל"ת וכבר הוגבה העדות וא"ה כיון דאיכא מקום לתלות לחומרא ולומר דאמר כן כדי ליראו ולאיים איתו תלינן ה"ה היכא דאיכא מקום גדול לתלות ששאלו או שלא היה שם מל"ת גמורה דבקל ירצה ממסיח לפי תומו כמו שמבואר במרדכי בפלוגתא דר"י ור"ל והביאו מן הירושלמי יעוין שם ואין להקשות אדרבה מההוא עובדא דקטול אספסתא משמעו דתלינן לקולה דהא שהיה עלה תלתא רגלים ופשטוה לבסוף מהא דתנן גוי שמוכר פירות וכו'. ומשמע דאי לאו דפשטה מהא מתניתין דמסתבר למימר דלאיים אמר כן היתה ההוא אתתא מותרת ולא הוי אמרינן מסברת הלב דלאיים אמר כן וש"מ בהדיא דתלינן לקולא אומר אנו דאין זה ראייה כלל דסברה דהתם בוודאי סברה רעועה היא ולכן אי לאו דפשטוהו ממתניתין הווי תלינן לקולא ותדע לך דאם לא כן תקשה לך כל הני עובדי דהבאתי לעיל דמוכח מנייהו דתלינן לחומרא אלא ע"כ סברת רעועא היא וטעמא דמלתא כיון דהיה כאן מל"ת גמורה ואין לפקפק בו וא"כ למה נאמר מסברת הלב דלאיים אמר כן כיון דע"כ העדות נגבה יפה יפה והיה מל"ת שפיר ושפיר רק שאתה בא לבדות סברה מן הצד שלאיים אמר כן בוודאי אי לאו מתניתין דפשטיה אותו ממנו הוי תלינן לקולא ואדרבה משם ראייה דמה התם דסברה רעועה הוא ונגבה העדות יפה ויפה והיה כאן במל"ת גמורה בוודאי וא"ה כיון דאיכא למתליא לחומרא במקצת תלינן ק"ו הכא דלא נודע כלל דהיה במל"ת דלא כבדה מלבינו שהסיח לפי תומו ונראה לי ראייה ברורה דקשיא לן מנא תיתי לן כלל דהמעיד מפי גוי מל"ת דהווי עדות לנשא על פיו שמא דווקא כשבא הגוי לפנינו לפני הב"ד ומל"ת אז הווי עדות מעליא אבל עד מפי עד כי האי מנא תיתא לן ומצאתי בנ"י שכתב סוף פרק האשה וז"ל ואמרו ז"ל מסתברא דעד מפי גוי מל"ת כשר כיון שכשר מפי עבד ואשה וכדאמרינן לעיל אפילו שומע מפי נשים ומפי קטנים דק"ל דקושטא קאמרי ע"כ וקשיא לן דאדרבה מניה וביה אשדי ביה נרגה ההוא מתנית' משמע שאינו נאמן דהא תנן אפילו שומע מן הנשים מת איש פלוני רבי יהודה אומר אפילו שמע מן התנוקות ופרש"י מן הנשים שלא נתכוונו להעיד דיו ויכול לילך ולהעיד ולהשיא את אשתו וא"כ מאי ראיה היא זו שמא דוקא שמע מן הנשים דעדיפו טפי דאלו באו לקמן להעיד נאמנים אפילו אינו מל"ת כמו שתנן בתר הכי ולכן עד ששמע מפי אשה שהסיחה לפי תומו נאמן הא תנן נמי אפילו שמע מן התינוקות הא תנא קמא לית. ליה הא דהא ר"י פליג ואפילו לר"י נמי הא פירשו בגמרא שאמרו כך וכך רבנין הווי התם כך וכך ספדונא הוי התם וא"כ כיון דיהבי סימנים כולי האי בוודאי דברים דקושטא קאמרי וא"ה מל"ת נמי בעי דהא ר"י את"ק קאי ותנא קמא איירי במל"ת אם כן ר"י

בוודאי נמי איירי במל"ת ופשוט הוא ואם כן דווקא התם הוא דיכול להעיד מפיהם דאלו באו לקמן להעיד היו נאמנים אפילו לא היו מל"ת כיון דאיכא כאן דברים נכרים ולכן עד ששמע מפיהם דברים נכרים לפי תומו נאמן דאיכא תרתי דברים נכרים ומל"ת. וכן גבי אשה איכא תרתא חדא דבת עדות הוא לעדות נשים ועוד שהסיחה לפי תומו אבל שמע מן הגוי דאינו בר עדות כלל וגם אין כאן דברים נכרים אף על פי שמסיח לפי תומו אין להעיד מפיו ותדע לך דאם לא כן לאשמועינן רבותא אפילו שמע מן הגוי נאמן קל וחומר בנו של קל וחומר שמע מן הנשים או מן התנוקת לר"י דאיכא תרתי אלא וודאי דווקא כה"ג הוא דיכול להעיד אבל לא מפי הגוי אף על פי שמל"ת ואפילו הכא מנא לך דעד מפי גוי מל"ת נאמן אלא כראה לי דלאו מהא מתניתין שמעינן אלא מכל הנך עובדי דמייתי שם סוף האשה כגון מאן איכא בי חיואי וכו' וכדומה לו כל הני דאמרו התם ובכולן מסתמא משמע דלא בפני ב"ד הסיחו כך אלא בפני איזה בר ישראל וכן משמע בהדיא מההיא עובד' דההוא גוי שאמר ליה לבר ישראל קטל אספתת' דאיתא שם שמעה דביתהו אתאי לקמיה דרבא וכו' משמע דהאשה מפי גוי העידה כך ולא שהעיד הגוי כך בפני הב"ד וא"כ ש"מ דנאמן וקשיא לן דמתניתין דהתם משמע דאינו מעיר מפי הגו מל"ת ואפילו א"ת דמההיא מתניתין שמעינן דמעיד מפי גוי מל"ת כל שכן קשה דהא אדרבה אפכא שמעינן מתניתין דאל"כ לתני' רבו' אלא ע"כ אתה מוכרח לומר לכך לא תני ליה במתניתין משום דהמעיד מפי גוי מל"ת צריך לומר בהדיא ומפורש שהגוי הסיח לפי תומו ולכך תני ליה דהשתא אשמעינן רבותא טפי השומע מפי הנשים או מפי התינוקו' לר"י אפילו אמר סתמא כך שמעתי ולא אמר בהדיא דהסיחו לפי תומו נאמן דאמרינן ודאי הסיחו לפי תומו דאף אם תמצא לומר שלא הסיחו לפי תומו הא מהימן דאתתא כשרה להעיד בעדות אשה וגם התינוקות כיון דניכר דדבריהם אמת לכן כל זמן שלא שמע בוודאי ששאלוהו נאמנים אבל גבי גוי אינה יכול להעיד אלא א"כ שאמר בהדיא שהגוי הסיח. לפי תומו ולכך לא תני ליה ונראה לי שזה ראייה וא"כ אין כאן מל"ת ואפילו אם תמצי לומר שהגוי הזה הסיח לפי תומו אכתי גוי ההוא לא ראה שום דבר רק שאמר ה הרוצח הודה שהרגו וא"כ שמא הודאות הרוצח לא מסיח לפי תומו הי' אלא ע"פ שאלה וכבר ביררנו שצריך לומר בהדיא שהגוי הסיח לפי תומו ואפילו א"ת שהמעיד מפי הגוי מל"ת אין צריך לומר בהדיא שהסיח לפי תומו שאני התם דאיכא סברה מועטת לומר דאי לאו דהגוי הסיח לפי תומו לא היה מעיד דאיכא למימר ישראל ידע שפיר דאין גוי נאמן אלא במל"ת אבל גוי שהעיד מפי גוי אחד ואינו מפרש בהדיא דהסיח לפי תומו אין סברה כלל וכלל לומר שהסיח לפי תומו דלמה לנו

למימר כך ואדרבה משמע יותר דהיה על ידי שאלה דכן משמע לשון הודאה ואפילו אם אמר הגוי הראשון בהדיא שהגוי השני הסיח לפי תומו לא ידעתי אם נאמן והסברה נותנת דאינו נאמן. דמה ידע הגוי איזה נקרא מל"ת אפילו גוי מל"ת. ששמע מן הנשים שהסיחו לפי תומם לא ידעתי אם נאמן דהא סתמה קתני אפילו שמע מן הנשים ומשמע דווקא ישראל ששמע. דבהכי איירי מתניתין אבל לא גוי דאם כן לאשמועינן רבותא טפי ולתני בהדיא גוי ששמע וכו' ואם כן זכינו לומר אפילו אם הגוי הראשון הסיח לפי תומו איך ששמע מן הרוצח שהסיח לפי תומו א"ה אינו נאמן ואם כן אין זה עדות כלל אפילו אם הי' כאן מל"ת בודאי אין ענין כלל להתירה דהא גבי יצחק ריש גלות' בפרק האשה שלום פי הנ"י דהיו כאן עדים שיצא יצחק ריש גלותא מקורטיב' לאספמיא עמהם א"ה חיישינן התם שמא לאו אותו יצחק ריש גלותא היה שדר בקורטיבא אלא יצחק ריש גלותא אחר בא מעלמא לקורטובא והלך עמהם לאספמיא ואפ"ג דאפסי' התם הלכתא דלא חיישינן התם שאני דהיה כאן עדים שיצא עמהם מקורטבא לאספמיא אבל הכא שמא לא היה דרכו של הר"ר יחזקאל אל אותו דרך דמאן יאמר לן דלמא לעלמא אזל ולא בדרך זו ואפילו את"ל דידוע לנו שהיה דרכו על אותו דרך לא דמי שאני התם דלא הוחזקו תרי יצחק ריש גלותא כדפירשו התם וכיון דלא הוחזקו תרי ריש גלותא ליכא למיחש לריש גלות אחריני ואפילו את"ל דהוחזקו שם תרי ריש גלותא ושכיחי שיירות א"ה שאני התם דכיון דאיכא כאן עדי' שיצא עמהם איש שמו יצחק ריש גלותא מקורטבא לאספמיא בוודאי אותו יצחק ריש גלותא היה הדר בקורטבא דלמה נאמר דיצחק ריש גלותא אחר אתא מעלמא לקורטבא והוא יצא עמהם דאטו כמה וכמה יצחק ריש גלותא איכא בשוקא אבל הכא גבי הר"ר יחזקאל וכי זה לבדו יצא מגניזין לאותו דרך כמה חמרי' כמה גמלים כמה בני אדם יוצאים לאות הדרך דהא שכיחי שיירות מ"מ נאמר שמא אדם אחר יצא גם כן ומאן יאמר לן דהר"ר יחזקאל ז"ל היה ולדעתי אין סברה כלל להתיר האתתא על ידי עדות זו וכמו כן אין לסמוך על עדות כמר יעקב בר שניאור דהרי לא היו כאן מל"ת וכבר בארתי שצריך לומר בהדיא שהסיח לפי תומו ועוד דכתב כנ"ל משמע דקאי על עדות כמר אברהם בר שלמה וכבר אמרנו שאין לסמוך על אותו עדות שלא היה כאן מל"ת כלל אבל ודאי אם היה כאן מל"ת כבר הורה זקן מורי הגדול שיש לסמוך על מה שהכירו הבגדים ומי הקשה אליו וישלם וכמו כן אין לסמוך על עדות ליב בר עוזיאל שאין כאן מל"ת כמו שפרשנו דמה לנו לכפול הדברים ולהחזיר לכל הצדדים פעם לזכות ופעם לחובה שורש הדבר שאין בכל העדיות חבר לסמוך עליהם כלל וכלל רק על העדות רבי יודא ליב בכמר עיזיאלש על דא וודאי יש

לסמוך ואע"ג שכבר כתבתי דלא נקרא מסיח לפי תומו רק כשאמר בהדיא שהסיח לפי תומו וכאן לא נזכר זה ועוד דכתיב כאן כנ"ל וכבר כתבתי דאין בעדיות שלפני זה שום מל"ת מ"מ בראה לי להתירה ע"י עדות זו דהא כתב בעדותו וז"ל (דער רוצח איז גיגאנגין האט אלס גיוויזן און מאן האט דאש אלס גיפונדן וכו') הרי שדברים נכרים שקושטא קאמר דאי לאו דקושטא קאמר הוי משקר בחד מינייהו וכיון דאשתכח כל מה שאמר כמו שאמר הרי לך עדות גדול ואין לך עדות גדול מזה דדברים נכרים היא שהרגו וכבר בארנו לעיל דהיכא שיש דברים נכרים נחשב כמל"ת ונראה לעניות דעתי שאין לפקפק בזה דודאי יש כאן דברים נכרים רבים דהא אמר מעשה שהיה איך היה ויבוקש הדבר וימצא כדבריו וכבר הוכחנו שהיכא שיש דברים נכרים נאמן ותדע לך עוד דתניא פרק כל הגט תא שמע שמע מב"ד של ישראל שהיו אומרים איש פלוני מת איש פלוני נהרג ישיאו את אשתו מקונטראמסין של גוים איש פלוני מת איש פלוני נהרג אל ישיאו את אשתו וע"כ הא דתניא שמע מב"ד של ישראל וכו' ר"ל אעפ"י שאינו מסיחן לפי תומו דהא ב"ד של ישראל לא משקרי ובוודאי אעפ"י ששאלוהו עסקינן ואם כן ע"כ ה"נ דקתני אבל שמע מקונטראמסין וכו' פירושו כמי דאינו מסיח לפי תומו דדומיא קתני דהכי דייק שם בגמרה מאי מת מאי נהרג אילימא מת ממש נהרג ממש דכוותיה גבי גוים אמאי אל ישיאו אלא לאו מת יוצא למות נהרג יוצא להרג וכו' והשתא מאי פריך דילמא לעולם מת מת ממש ונהרג נהרג ממש ודקשיא לך דכוותא גבי גוים אמאי אל ישיאו דילמא דהתם וודאי מיירי שיוצא למות או שיוצא ליהרג אלא לאו ע"כ דומיא קתני ואם כן ע"כ צריכה למימר נמי דמיירי שלא הסיחו לפי תומו דאם לא כן לא' הוי דומיא וטעמא דשמע מן קונטרמסין דהם ממונים ליהרג הוא דאל ישיאו אעפ"י שאמרו מת ממש או נהרג ממש שתפארת להם שיתפארו שהרגו כדין ועבידי לאחזוקי שקרייהו אבל אי לאו האי טעמא מהימן ואמאי הא לא מל"ת הוא אלא ע"כ שניכר דבריהם דקושטא קאמרי כגון דאיכא כאן דברים נכרים וא"ה לא מהימנו במקום דעבודי לאחזוקי שקרייהו אבל אי לאו האי טעמא מה מהימנא וש"מ דהיכא דאיכא דברים נכרים מהימן ואע"ג דהתם בגמרא קאמר לעולם מת מת ממש ונהרג ממש דכוותיה גבי גוים אמאי לא הא ק"ל דכל מל"ת הימני מהימני וכו' לאו משום דאיירי במל"ת דהא הוכחנו דאינו כן דאם כן אכתי לא דמי כלל רישא לסיפא אלא משום דהיו כאן דברים נכרים נקרא מל"ת ואדרבה משם ראייה דהא לא הוי אלא דברים נכרים כמו שהוכחתי וא"ה פריך הא ק"ל דכל מל"ת הימני מהימני ש"מ דפשיטא ליה לתלמודא אפילו דברים נכרים חשובים כמו מל"ת ותדע לך דהכי קא קשיא ליה דא"כ מאי קאמר הא ק"ל דכל מל"ת נאמן ולמה נחית

לדייק בלישנא ולמימר דכל מל"ת ולא הוי ליה למימר רק הא ק"ל דמל"ת הימוני מהימני ודייק אמיתי הוא זה אלא ע"כ הכי קא קשיא ליה הא ק"ל דכל מל"ת אעפ"י שאינו מל"ת ממש רק דהיו דברים נכרים נחשב כמו מל"ת והשתא מדויק הלשון שפיר וא"כ ש"מ דברים נכרים נחשבים כמו מל"ת ואין להקשות דהשתא נמי לא הוי סיפא דומי' דרישא דהא הסיפא מיירי דאיכא כאן דברים נכרים אין זה קשיא דאטו מאי דקאמרי ב"ד של ישראל לאו דברים נכרים הוא פשיטא דכל דבריהם הם דברים נכרים שוודאי קושטא קאמרי וא"כ הוי רישא דומיא לסיפא לגמרי וכיון דאיכא כאן בנדון דידן דברים נכרים יש לסמוך עליהם ואפילו אם תאמר דברים נכרים אין לסמוך עליהם ודברים נכרים לאו מלתא הוא מ"מ יש להתירה דהא כתב בעדות וז"ל (דער נאך האבן מיר גיזוכט האבן נישט קענן ג'פינדן. דא האבן מיר גיפונדן איין קאפא אונד דאש מויל וויא דער רוצח גיזאגט האט וויא ער אים איין האק האט געבן זוא האט מאן עש גיפונדן אין דער הירן שאל.) ודייק לשון שנמצאו אותו החבורות והפצעים מכוון במקום שאמר הרוצח ולא שינה כחוט השערה ואין לך סימן גדול יותר מזה ועדיף זה מנקב בצד אות פלוני ועל כזה וכיוצא בזה וודאי יש לסמוך וראיה ברורה מהא דתניא בפרק האשה אין מעידין על השומא ר"א בן מהבאי אומר מעידין ומוקי ליה בגמרא למ"ד סימנין דאורייתא בתרי לישנא בחד לישנא מוקי ליה דבשומא מצויה בכן גילו קא מפלגי ובאידך לישנא מוקי לה דבעשויה להשתנות לאחר מיתה קא מפלגי ולמ"ד סימנים דרבנן מוקי ליה דפליגי או היוי שומא סי' מובהק וש"מ בין למ"ד סימנים דאורייתא בין למ"ד סימנים דרבנן בין לת"ק בין לר"א בן מהבאי אי הווי סימן מובהק וטוב פשיטא דסמכינן עליו ועוד ראייה מהא דאמרינן פרק האש"ה שלום ההוא גברא דאפקד שומשמי גבי חבריה אמר ליה הב לי שומשמי אמר ליה שקילתינהו הא כן וכן הוואי ובחביתא רמיין ואמר ליה דידך שקלתינהו והני אחריני ננהו סבר רב חסדא למימר היינו שני ת"ח ולא אמרינן הנך אזלו לעלמא והני אחרינהו ננהו אמר ליה רבא מי דמי התם קאמרינן סימנים הכא שומשמי מאי סימנים איתי' להו ודקאמר כן וכן הויין אימר אתרומי אתרומי ופי' רש"י וז"ל היינו שני ת"ח דתניא לעיל והשיא ר' את נשותיהן על פי נשים ותרצינא דאמרו סימנים ולא אמרינן אחרינא ננהו וסימנים הכי אתרמי חישבנא איכא למימר דמתרמי וא"כ ש"מ דסמכינן אסימנים בהדיא ולא אמרינן כלל אתרמי וא"כ הכי נמי הוי סי' מובהק ואין לך סימן מובהק גדול מזה פשיטא שמהימן וא"כ ש"א דקושטא קאמרי וא"כ כל דבריו אמת ואמתי' דהא הוכחנו כמה ראיות דקושטא קאמר וכיון שאמר שלקח ממנו הווטשיק והם הכרוהו הווטשיק בט"ע שהוא של הר"ר יחזקאל א"כ בוודאי נהרג

דכבר אסיק בסוף האשה כיס וארניקי מנחשי אינשי וש"מ דלא מושלי דברים כאלו וא"כ בודאי נהרג הר"ר יחזקאל דהא כבר אמרנו שודאי כל דבריו אמת שהרי נמצא הכל קבור הווטשיק ושאר הבגדי' כמו שאמר הרוצח שהרי הרוצח אמר שקבר הכל הווטשיק והכתבים וכן נמצא הכל כמו שהראה הוא בעצמו ואם כן תראה בעצמך שכל דבריו אמת ואמתיי' ועוד כיון דנמצא דקושטא קאמר ברור מדבריו בוודאי כל דבריו אמת כמו דאילו נמצא שקרן בדבריו אמרינן דכל דבריו שקר כמו שהוכחנו למעלה ה"ה אם נמצאו אמת בדבריו בראייה ברור בוודאי כל דבריו אמת ועוד ראייה ברורה מהא דאמרינן שם גבי איה חבירינו והא איו חבירינו קאמר ומשני כיון דחזינתנהו בכיה אמרו לה איו חבירינו אמרו להם מת וקברתיו ופרש"י והיינו מסיח לפי תומו דקודם ששאלוהו התחלה לבכות וקשיא לי מה בכך הא סוף סוף ששאלוהו ודילמא הא דקאמרה ע"פ שאלה שקורי משקר אלא ע"כ פשיטא ופשיטא כיון דנמצאו אחד מדבריה אמת והוא ראייה ופשוט הוא זה ואין צריך ביאר וראייה כלל כל שכן הכא דניכר דכל דבריו אמת דיש לסמוך עליהם וכיון דקושטא קאמר בוודאי הר"ר יחזקאל היה שהרי העדים הכירו הכלים שנמצאו בט"ע שהיה של הר"ר יחזקאל ז"ל הי"ד וכבר אמר הגאון הגדול מהר"ר ליב ש"ן נצח בראיות דלא חיישינן ואפי' את"ל דחיישינן לשאלה הא איתא הכא הווטשיק דודאי לא חיישינן לשאלה וכבר מבואר בדברי העד הראשון כמר שמואל בר נתן שהרוצח הודה שהרג אדם אחד כמו שבארנו שבכלל דבריו הודה שהרגו אי משום דמסתמא על כל דבריו השיבו כמו שהוכחו ממסכת בבא בתרא פרק גט פשוט וממסכת כתובת בפר' האשה שנתארמר' והסכימו לזה התוספות והרמב"ם או משום דהווי ידיים שמוכיחות קצת כמו שהוכחנו ממסכת גיטין וממסכתא דנדרי' וממסכת קידושין פרק האשה נקנת והסכימו לזה הרי"ף והרא"ש והר"ן ובארנו שלא אמר רדרמי כמו שהוכחנו בכמה ראיות והוכחות חבילות במסכת יבמות פרק האשה שלום והאשה בתרא והסכמנו לזה כל הפוסקים בראיות ובהוכחות ובישוב הדעת וגם בארנו שכל דבריו אלה נחשבים נחשבים כמל"ת אעפ"י שהיה על ידי שאלה כמו שהוכחנו בתחילת דברינו מכמה ראיות ברורות ומשלהו מסכת יבמות ולבסוף דברינו הביאנו עוד ראייה ברורה ממסכת גיטין בפרק כל הגט והסכימו על זה מורי והר"ן ותשובת מהר"ר יעקב ווייל ואחר אשר תחזיר על כל הדברים שכתבנו נמצא שבוודאי זה הרוצח הרג אדם אחר ומת ואם מה שלא נודע עדיין מעדות הראשון אי היה אותו הנהרג מ"מ אחר העיון ומעט התבונות נבין ונשכיל שאותו ההרג היה הר"ר יחזקאל הי"ד שהוא היה הבעל המלבושים כעדות האחרון כמר ליב בכמר עוזיאל כמו שמבואר וכמו שביארנו וכבר אמר הרוצח באותו עדות בביאר ובדברים

נכרים איך שהיו אותן הלבושים כולם על הנהרג בשעת הריגה כמו שביררנו וכבר כתבנו ג"כ דלא חיישינן לשאלה אי משום דלא חיישינן לשאלה כלל כמו שכתב מורי בפסק שלו וכמו שאבי' ראייה גם אני אי משום דהיה מכירין הווטשיק דלא חיישינן לשאלה וא"כ זכינו בהכרח שאותו בעל המלבושים שאמר עליו הרוצח שהוא הר"ר יחזקאל היה והשתא אפילו את"ל דלא נשמע מזה העדות האחרון שנהרג הר"ר יחזקאל הי"ד אלא שהרוצח הכהו מכות מרדות והפשיט את בגדיו ממנו. או שדומה כאלו הרגו ואמר בדרמי מכל מקום נצטרף לזה הראשון שזכינו ממנו שאדם אחד נהרג בוודאי ובודאי הר"ר יחזקאל הי"ד היה שהוא בעל המלבושים הנזכרים בעדות האחרון דאם לא כן היה משמע מדבריו שהרג שני בני אדם לפי העדות הראשון מבורר שהרג אדם אחד ובערות האחרון משרע נמי לפי דבריו שהרג אדם אחר ואי ס"ד דכל אחד מהני עדיות על אדם מיוחד בפני עצמו נאמר אם כן בהכרח שהרג שני אנשים לפי דבריו ולא משמע כן שהרי כתב בעדות האחרון. (וז"ל דא איך צום רוצח קומן בין האט ער גיזאגט דער יהודי האט מיך אויז געבן עז ווער אים זיין חלק שעה רעה אן קומן עז ווער איין יהודי קומן וכו') הרי לך שאמר כמתנצל שמעול' לא פשע רק שעתה אורעו' חלקו שעה רעה ואי סלקא דעתא דהרג אדם אחד כבר אין זה התנצלות כמה שאמר איך שאירעהו חלקו שעה רעה דהא מוחזק ומלומד הוא בכך לפי דבריו אלא ודאי ה"ק מעולם לא פשעתי בשום אדם רק בזה היהודי על ידי שעה רעה שאירע לו והוי התנצלות אמתי ואע"ג דאין זה נאמן בזה כיון דנמשך לו תועלת בדיבורו כי אמר בלבו שלא ידונו אותו למיתה כלל כיון שלא פשע בשום אדם רק ביהודי זה במקרה ולפחות ידונו אותו למיתה קלה והוי כמו דבר ששייך בו וגרע מהא דתנן שמע מקונטרמסין של גוים איש פלוני מת איש פלוני נהרג משיאין את אשתו ומפרש בגמרא משום דעבידי ולאחזוקי שקרייהו ופרש"י שתפארת להם לומר שהרגו אדם בדין ומה התם דלא נמשך לו תועלת באמת רק התפארת א"ה עבידי לאחזוקי שקרייהו הכא דלהציל נפשו אמר כן ועור בעד עור וכל אשר לאדם יתן בעד נפשו ואף דבר הקל ק"ו שאין לסמוך עליו כיון דנמשך לו מזה תועלת גדול ומ"ש מההוא עובדא דקטול אספסתא וכל הנך עובדא דכדומ' ליה דמפקינן מניה דכל היכא דלמירמה אימתה קא מתכוין או לקבל הנאה על ידי זה דאינו נאמן כי האי שהוא הצלות נפשו לגמרי או במקצתו לכל הפחות קל וחומר שאינו נאמן מכל מקום נודע דהאי אדם שנהרג כמבואר בדברי העדות הראשון הוא היה המוזכר בעדות האחרון דאפילו את"ל דהרג אדם אחר כבר מכל מקום לא היה הוא עצמו מפרסם שהרי תראה שבא להתנצלות ולהציל נפשו ואיך יגלה הוא סודו ויגרום מיתתו ואדרבה ק"ו הדברים שהרי בדברי קל

שנמשך להם תועלת או בדבר שמובן ממנו שבא למרמי אימתה או דבר ששייך עבורו לאחזוקי שקרייהו קל וחומר שלא יגרום נזק לעצמו וק"ו הכא שבא לעמוד על נפשו ולהתנצל דמדאמר שאירעהו שעה רעה ש"מ דכוונתו לומר דלא הרג שום אדם זולת אותו אדם המוזכר בעדות האחרון וכיון שכבר הוכחנו שמעדות הראשון מוכח מדבריו שהרג אדם אחר ומת א"כ בהכרח הוא הוא המוזכר בעדות האחרון ועל אדם אחד נתכוין וא"כ ע"כ הר"ר יחזקאל הוא וק"ל.

ואף על גב דעדות שמיוחדת הוא וק"ל דבדיני נפשות עדות מיוחדת פסולה ואין מצטרפין דגרסינן במסכת מכות בפ"ק אמר רב זוטרא בר טוביא אמר רב מנין לעדות מיוחדת שהיא פסולה שנאמר לא יומת ע"פ עד אחד מאי אחד אילימא עד אחד ממש מריש' שמעינן ליה ע"פ שנים עדים אלא מאי אחד אחד אחד תנ"ה לא יומת ע"פ עד אחד להביא שנים שרואים אותו אחד מחלון זה ואחד מחלון זה ואין רואין זה את זה שאין מצטרפו' ולא עוד אלא אפילו בזה אחר זה מחלון אחד אין מצטרפין אמר ליה רב פפא לאביי השתא מה אחד מחלון זה ואחד מחלון זה דהאי קא חזי כולי מעשה והאי קא חזי כולי מעשה אמרת לא מצטרפי בזה אחר זה דהאי חזא פלגי דמעשה והא קא חזי פלגי דמעשה מבעיא אמר ליה לא נצרכה אלא לבועל את הערוה ע"כ הסוגיה וש"מ דעדות מיוחדת פסולה וזה גרע אפילו מאחר בחלון זה ואחד בחלון זה דאילו התם כל אחד חזא כולי מעשה כדמפרש בגמרה א"ה לא מצטרפי בנדון דידן דכל אחד לא חזא ולא אמר רק פלגא דמעשה מבעיא דאין מצטרפין הא מסקינן התם אמר רב נחמן עדות מיוחדת כשירה בדיני ממונת דכתיב לא ימות ע"פ עד אחד בדיני נפשות הוא דאין כשרה אבל בדיני ממונת כשרה ואע"ג דקאי באתקפת דרב זוטרא הא פסק הרי"ף הלכתא כרב נחמן ועוד דהא מלתא דרב נחמן שייך לגבי הא דרבי יהושיע בן קרחה דפרק זה בורר כמו שכתב הר"ן בפרק קמא דמכות וכבר פסק תלמוד' בפרק זה בורר הלכתא כר"י בן קרחה וכן פסק הרי"ף בשני מקומת בפרק זה בורר ובפרק האשה שנתארמלה ואין לומר הא דכשר בדיני ממונת הייני דווקא כגון שאחד רואה מחלון זה ואחר רואה מחלון זה ואינו רואין זה את זה דכל אחד מנייהו כולי מעשה חזא אבל בזה אחר זה בחלון אחד דכל אחד לא חזא רק פלגי מעשה אפילו בדיני ממונת אינו עדות ע"כ זה אינו דא"כ כי פריך שם בגמרא רב פפא לאביי השתא ומה אחד מחלון זה ואחד מחלון זה דהאי חזא כולי מעשה והאי חזאי כולי מעשה אמרת לא מצטרפי בזה אחד זה דהאי חזא פלגא מעשה והאי חזא פלגי מעשה מיבעי לפי מאי דסבר רב פפא דלאו בבועל ערוה עסקינן קשה דבלאו האי טעמא דשמעינן ליה מרישא מק"ו הוי ליה להקשות על ההיא בבא דזה אחר

זה צריכא למימר הא אפילו בדיני ממונת לא מצטרפין כיון דלא חזא אלא פלגי מעשה אלא וודאי ע"כ שמעינן מזה דבדיני ממונת אפילו בה"ג נמי כשר וצריכא למימר דבדיני נפשות אין מצטרפין ולכן לא מקשה אלא דמרישא שמעינן לה מכ"ש ואין לדחוק כלל דאין ה"נ דקודם דמוקי ליה תלמודא דבבועל ערוה עסיקנן היה סובר רב פפא דבדיני ממונת אפילו בה"ג נמי מצטרפין משום דאל"כ הוה קשה למימר הא צריכה אפילו בדיני ממונת נמי לא מצטרפין אלא ע"כ קמ"ל דאע"ג דבדיני ממונת מצטרפין בדיני נפשות אין מצטרפין אבל השתא דמוקי ליה דבבועל ערוה עסקינין הדרא למלתא קמייתא דאפילו בדיני ממונת נמי לא מצטרפי דאי ס"ד דכה"ג אפילו בדיני ממונת נמי לא מצטרפי למה ס"ד דרב פפא דבדיני ממונת אפילו כה"ג נמי מצטרפין אי משום דקשיא ליה דאם כן מאי צריכא למימר הרי השתא נמי דאמרת דבדיני נפשות אפילו כה"ג לא מצטרפי אכתי קשיא צריכא למימר דהא מרישא שמעינן וא"כ למה ס"ד דרב פפא דבדיני ממונת אפילו כה"ג מצטרפין אי לאו משום דדיני הכא הוא וא סברה כלל למימר ג"כ דרב פפא ספוקי מספקא ליה ועוד אי ס"ד דספוקי מספקי ליה לרב פפא א"כ הוא ליה לרב נחמן לפרש ולומר בהדיא דבה"ג אפי' בדיני ממונת נמי לא מצטרפין ולאפוקי מספיקותי' דרב פפא ועוד דהא אמוראי הוה ואמורא צריך לפרש דבריו אלא ע"כ דדיני הכא הוי דאפילו כה"ג נמי כשרה בדיני ממונה ותדע לך עוד דע"כ האי קרא דעד אחד דמפקינן מיני' עדות מיוחדת דפסולה בדיני נפשות אשתעי בכל גווני בין בבת אחת בין בזה אחר זה דאי ס"ד דבבת אחת משתעי קרא קשה לן א"כ בזה אחד זה בבועל את הערוה מנין דפסול דדילמא דווקא בב' חלונות הוא דפסול אבל בחלון אחר ובזה אחר זה וכל אחר חזא כולי מעשה כגון בבועל את הערוה דעדיף טפי כמו שמשמע לשנא דברייתא דקתני ולא עוד אפילו בחלון אחד וכו' מנלן דפסול אלא ע"כ קרא בזה אחר זה נמי משתעי ודייקינן דיני נפשות אין אבל ד"מ לא וש"מ דאפילו בזה אחד זה נמי מצטרפין בד"מ ואין לומר דדוקא דומיא דזה אחר זה בבועל את הערוה דייקינן דכל אחד חזא כולו מעשה ובה"ג דייקינן דבדיני ממונת מצטרפין אבל בזה אחר זה דלא חזא כל אחד רק פלגי מעשה אפילו בדיני ממונת נמי לא מצטרפין ע"כ זה אינו דאם כן אכתי קשה בזה אחר זה ולא חזא כל אחד רק פלגי מעשה מנלן דפסול בדיני נפשות ואם תאמר אין הכי נמי הא כל דכן הוא ואין להקשות אי כל שכן א"כ לא צריך קרא אחרינהו זה אינו אינו דאס כן בבת אחד מנלן דפסול דלמא קרא בזה אחד זה דדוקא משתעי ובבת אחת מנלן אלא ע"כ קרא בכל גווני משתעי בין בבת אחת בין בזה אחר זה בין דחזא כל אחד כולי מעשה בין דחזא כל א' פלגי משמע ודייקינן דיני נפשו' אין דיני ממונ' לא וש"מ דבדיני ממונת

בכל עניין מצטרפין ואין להקשות מהא דאמרינן במסכת סנהדרין בפרק זה בורר לעולם אין עדותן מצטרפין עד שיראו שניהן כאחד רבי יהושיע בן קרחה אומר אפילו בזה אחר זה ומפרש בגמרא במאי קא מפלגי איבעית ואימא קרא ואיבעית אימא סברה איבעית אימא סברה אמנה דקא מסהי' האי לא קמסהי' האי ואמנה דקא מסהי' האי לא קא מסהי' האי ואידך אמנה בעלמא תרווייהו קמסהדי ואיבעית אימא קרא דכתב והוא עד או ראה או ידע ותני במשמע שנאמר לא יקום עד אני יודע שהוא אחד מה אחר זה בנה אב בכל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפר לך הכתוב אחר ואפקי' רחמנא בלשון חד למימר עד דהוא תרווייהו בחד ואידך והוא עד או ראה או ידע בכל מקום עד כאן הסוגיא וש"מ ע"כ לא פליגי אלא אי משלם ליה מנה או לאו אבל מאתיי' לכ"ע לא משלם והא הכא בזה אחר זה וכל אחד לא חזא רק פלגא מעשה דהיינו מנה ולא מצטרפין ש"מ דכה"ג אפילו בדיני ממונת נמי לא מצנו פי אין זה קשי' כלל דודאי כה"ג לא מצטרפי ולא משלם אלא מנה אבל מאתיים לא משלם דנהי דודאי כל אחד אמנה בפני עצמו קמסהי' מכל מקום אין כאן בכל מנה ומנה אלא עד אחד ואין מוציאין ממון ע"פ עד אחד אבל מיהו מנה משלם דאמנה בעלמא תרווייהו קא מסהדי וכי אמרנו לך אנחנו דמצטרפין לא בכה"ג אמרנו לך דוודאי לא מצטרפין כה"ג אלא כי קאמינא לך כגון ראובן הורג את שמעון ושני עדות רואין מחלון אחד בזה אחר זה אף על גב דאין נאמנים בד"נ להחזיק את ראובן כרוצח מכל מקום בר"מ נאמני' ומגבינן לאשת שמעון הנרצח כתובת מנכסי בעלה אף על גב דהוי בזה אחר זה וכל אחד לא חזא רק פלגי מעשה א"ה מצטרפין להעי' בהריגת שמעון להגבות כתובה לאשתו וכן משמע מאותו סוגיא דזה בורר לשנא דמוקי לה בגמרא דבסברה קא מפלגי דסבירה ליה לרבי יהושוע בן קרחה דמצטרפין משום דאמנה בעלמא קא מסהדי אבל מאתיים לא משלם משום דאמנה דקא מסהיד זה לא מסהיד זה וכן אפכא וא"כ אין כאן אלא עד אחד לכל מנה ואין מוציאין ממון ע"פ עד אחר דמשמע הא אי לאו האי טעמא דאמרינן אמנה דקא מסהיד זה לא קא מסהי' זה מגבין אותו מאתיים אף על גב דזה אחר זה הוא וכל אחר לא חזה רק פלגא מעשה וש"מ דאפילו בכה"ג נמי מצטרפין כל היכא דליכא למחש ומימר דאמנ' דקא מסהד זה לא קא מסהיד זה ולאידך לישנא דמוקי ליה בקרא קא מפלגי וסבירה ליה לר' יהושע בן קרחה והוא עד או ראה או ידע מכל מקום מדאמר מכל מקום ש"מ דאין חילוק אלא בכל עניין מצטרפין כל הני דליכא למיחש למימר דאמנה דקא מסהיד זה לא קא מסהיד זה התם וודאי לא מצטרפין דאין מוציאין ממון על פי עד אחד אבל היכא דלכא למיחש לזה בוודאי מצטרפין בכל עניין לר"י בן קרחה וק"ל הילכת' כר"י

בן קרחא ואפילו ת"ק נמי לא פליג אלא משום דסבירה ליה דאמנה דקא מסהדי זה לא מסהדי זה ואפילו אמנה בעלמא לא קא מסהדי ואפילו אין כאן ב' עדים ואפילו אמנה בעלמא רק עד אחד ואין מוציאין ממון ע"פ עד אחר אבל אי לאו האי טעמא אפילו ת"ק מודה דמצטרפין וש"מ בהדיא דבדיני ממונת לכ"ע מצטרפין לעדות אפילו בזה אחר זה ולא ראה כל אחד רק פלגי דמעשה ואפילו את"ל דאין מצטרפין מכל מקום יש לומר גבי ד"מ שאני דהרי עדים בעינן וכיון דלא חזו כל חד מנייהו רק פלגי מעשה אין כאן אלא עד אחר שהרי אין אחד מהם ראה כל המעשה רק פלגי וע"י צירוף שניהם הוא דראו כל המעשה וא"ה אין כאן אלא עד אחר לכן אין מצטרפין להוציי ממון על פיהם דאין מוציאין ממון ע"פ עד אחד אבל הכא בעדו' אשה דבעד אחד סגי ומשיאן על פיו ומצטרפין דאף על גב דלא ראה כלאחר מהם רק פלגי מעשי מכל מקום עד אחר מיהו הוי ולכן מצטרפין ואפי' את"ל דכל זה אינו ואין מצטרפ' א"ה א"ה כה"ג וודאי מצטרפין דעדים אילו לא העידי שום דבר על עיקר מעשה רק מה ששמע הגוי והגוי אשר ממנו יצא גוף העדות ראה כל המעשה מתחלה ועד סופי וא"כ מה לי שמע כל אחר כל מעשה או כל אחר שמע פלגא מעשה ע"י צרופה נעשה עדות שלם ודבר דמסתברי הוא דהרי לאו מדין עדות נגע בה אלא משום דגוי מל"ת בוודאי קושטא קאמר כמו שכתבנו מזה לעיל באריכ' וא"כ מה לי שמע אחד מן הגוי או מאשה כיון דדבריו עכ"פ אמת וקושטא סוף דבר כשתעיין כל העדות שני עדים אילו ששמעו מפי הגוי מצטרפין לעד ואף על גב דדמי לדיני נפשות שהרי הבא על אשת איש בחנק ועדות מיוחדת פסולה בר"נ הא כבר אמרנו לך דבנדון דידן פשיטא דמצטרפין דלא מדין עדות נגעו בה ובר מן דין אין זה כלום שהרי סבר רבי עקיבא שלהי יבמות כיון דאיכא כתיבה למישקל כד"מ דמי ופליג אדרבי טרפון וק"ל הלכה כרבי עקיבא מחבירו והרי לך דמצטרפין לעדו' שכבר אמרנו לך דעל ידי צירוף שני עדות אלו ידעינן שהר"ר יחזקאל הי"ד נהרג ומת ואינו וא"כ אתתא דא מותרו' לכ"ע אף אם היה נצרך לכך לומר סברות יותר דחוקת אבל באמת לא צריכא לכל זה ולא כתבנו זה אלא לבטל כל הדיעות כי עדות זה האחרון לבד מספקת לשריותא דההיא אתתא דכולה ביה דון מינה ומינה ואוקי באתרא ומינה לא תזוע ובה תהווי שהרי בארנו מכמה ראיות ברורות שכל אותן דברים אמת וקישט' כי נמצא הגלגולת ובה פצעים וחבורת מכוון הטיב במקום שאמר הרוצח ומי שיש לו עניים לראות ימשש בצהרים ויזרח לו השמש שהר"ר יחזקאל זה נהרג שהרי הגוי אמר גם כן באמת וכדברים נכרים שהיו כל המלבושים על אותו בעל הגלגול' בשדה שנהרג ודבר נתברר דאותן הבגדים שהיו של הר"ר יחזקאל וא"כ בהכרח הר"ר יחזקאל ז"ל היא שנהרג וא"ת דלמא

חיישינן לשאלה כבר פסק מורי בראיו' ברורת דלא חיישינן לשאלה ושפתים ישק משיב דברים נכוחים ואפילו את"ל דחיישינן לשאלה הוא נמצא הווטשיק שלו דלא חיישינן לשאלה כלל דגרסינן במסבת בבא מציעא בפרק אלו מציא' ת"ש אין מעידן על פרצוף פנים עם החוטם אף על פי שיש סימנין בגופו ובכליו ש"מ סימנים לאו דאורייתא ומשני בגופו דארוך וגוץ כליו דחיישינן לשאלה אי חיישינן לשאלה חמו' בסימנים אוכף היכי מהדרינן אמרי אוכף לא משאלה אנשי אוכפא משום דמסתקב לחמרה איבעי' אימא כליו בחיורי וסמוקא אלא הא דתניא מצאו קשו בכיס או בארנקי ובטבעת או שמצאו בין כליו אפילו לזמן מרובה כשר ואי' ס"ד דחיישינן לשאל' כי מצאו קשור בכיס אמאי כשר ניחוש לשאלה אמרי כיס וארנקי וטבעת לא משאלי אנשי כים וארנקי משום דאסמני וטבעת משום דמזייף ע"כ הסוגיא וע"כ אתה צריך לומר כי משני איבעית אימא כלי בחוורי וסומקי הדר משנוי קמא לגמרי דאי ס"ד דלא הדר אלא חיישי' לשאלה מה צריך לתירוצא בתר' ולמוקי בחוורי וסומ' ולמה לא לא מוקי ליה בכל גווני וא"ת אין מעידין משום דחיישי' לשאלה דהא ע"כ אינו יוצא מחשש דשאלה כיון דסבירא ליה בכל אופן דחיישינן לשאלה ואין לומר דלעולם דחיישינין לשאלה והא דמוקי ליה בחוורי וסימקי משום דבעי לאוקמי מתניתין אפילו בכלים דלא חיישינן בהוא לשאלה כגון כיס וארנקי דא"כ זה אינו דאל"כ לא הוו כלים דומיא דגופו דגבי גופו ליכא פלוגת' בין גוף וכלים חד טעמא אית להו וגבי כלים איכא פלוגתא דכלים דחיישינן בהוא לשאלה אין מעידין עליהן אפילו בסימנים מובהקין וגבי כלים דלא חיישינן נן בהוא לשאלה בסי' מובהק מעידין עליהן ובחוורי וסומקי אין מעידין עליהן וזה אינו סברה כלל וכלל ועוד דאי איכא לפלוגי בין כלי' לכלי' הוו לה למתני בהדיא דמאן יאמר לך איזה כלים דחיישינן בהו לשאלה ואיזה כלים דלא חיישינן בהו לשאלה דהרי המקשן לא ידע דלא חיישינן לשאלה גבי אוכף וכיס וארנקי עד שמישב לו התרצן וא"כ היה לו לפרש אלא ע"כ כי מוקי ליה בחוורי וסומקי לא חיישינן לשאלה כלל והדר משנוי קמא מסתמ' הלכה כלשנא בתרא ועוד ראיה דהדר משנוי קמא והלכה כלשנא בתרא מדמקש' שם אלא הא דתנן מצאו קשור בכיס או בארנקי או בטבעת או שמצאו בין כליו אפילו לזמן מרובה כשר ואי ס"ד דחיישינן לשאלה וכו' וכך הווי ליה למימר ואי חיישינן לשאלה כי מצאו קשור בכיס אמאי כשר וכו' כמו שמקשה לעיל וז"ל אי חיישינן לשאלה כי מצאו חמור בסימני אוכף היכי מהדרינן אלא וודאי כי משני וא"א, כליו כחורי וסומקי הדר משנוי קמא לגמרי וסבירה ליה כלשנא בתרא להלכה ולכך אי לאו דמקשי ליה כזה הלשון ואי ס"ד וכו' לא הוה מקשה מידי דהא הדר משנויא קמא וסבירה ליה בשניו' בתרא

דלא חיישינן לשאלה אלא הכי פריך דאי ס"ד למימר בתחלה דחיישינן לשאלה אם כן תקשי לך הא מתניתין ומשני דא"ה אסיק אדעתיה שפיר דחיישינן לשאלה אבל לפי האמת כ"ע מודה דלא חיישינן לשאלה ותדע לך עוד דע"כ ואי בעית אימה שינויא בתרא עיקר והלכה כמותו דקשיא לן באותו סוגיא דבתר דמסיק ואי בעית אימא כליו בחיוורי וסומקי הדר להקשות אשינוי קמא וסוגיא זו לא מצאתי אני שפל בשום מקום דהוי ליה לתלמודא לקבוע קושיא זו קודם המסקנא בתר קושיא דחמור בסימני אוכף וכו' ואח"כ הוי ליה למסיק ואי בעית אימא ועוד דסוגיא זו הפוכא מסוגיא דהאשה בתרא דאילו התם במסקנא דמלתא מסיק וא"א מה שאין כן סוגיא דאילו מציאת וסוגיות הפוכות כזו לא מצאתי אלא ע"כ כי אקשי ליה לעיל מהא דמהדרינן חמור בסימני אוכף ותירץ לו דלא מושל אנשי אוכפי' משום דמסתקב ליה לחמר' הרגיש התרצ' בעצמו חולשות התירוץ דלא מספיק דהמקשן הכי קא קשיא לן כיון דאמרת חיישינן לשאלה ע"כ צריך אתה לומר דמאורייתא חיישינן לשאלה דאי לא לא גזרו למיחש דהא בעיגונה הקילו ואדרבה אפכא משמע בפרק האשה רבה דהא מסיק שם דאין עד אחד נאמן באיסורין וא"ה מסיק שם ר' דבעדות אשה עד אחד נאמן להוציאה מחזקת אשת איש החמור דמשום עיגונה הקילו ואם כן ש"מ מיני' דאפי' בדבר שהחמירה התורה הקילו חכמים משום עיגונה ק"ו בדבר שקיל מדאורייתא דלא החמור אז והבו דלא לוסף עלה אלא ע"כ אתה צריך לומר דמאורייתא חיישׁ' לשאלה ואם כן קשיא למה הדרינן אדאורייתא חמור בסימן אוכף כיון דחיישינן לשאלה מדאורייתא והשתא אין לומר דאוכף לא מושלי אנשי דמסתקב לחמרא דזה סברה חלושה וקלושה למסמך עלה כיון דשאלה חששה גדולה היא דהא מדאורייתא חיישינן לה אם כן דהיה שייך למימר דחששא דשאלה חששא דרבנן היא שפיר דהם אמרו והם אמרו הם אמרו דחיישינן לשאלה והם אמרו דכה"ג לא חיישינן אבל אי שאלה חששא דאורייתא הוא אין סברא למימר דמשום סברה חלושה נהדר חמור בסימני אוכף אלא ע"כ לא חיישינן מדאורייתא ומדרבנן חיישינן הא אין זה סברה כלל כמו שבארנו ואם כן הדרא קשין לדוכתא דלמה אין מעידין עליו אעפ"י שיש סימנים בגופו ובכליו אלא ע"כ משום דסימנים דרבנן ננהו ועל זה הוצרך לשנות דלעולם סימנים דאורייתא והא דאין מעידין ה"ק גופא אריך וגוץ כליו בחוורי וסומקי והשתא א"ש דקבע התלמוד האי תירוצא דא"א משום דתירוצא קמא אינו מספיק להתרת הקושיא הוצרך לתרץ וא"א ואח"כ הדר להקשות על שינוי קמא לומר דאיך סברא למימר דחיישינן לשאלה דאם כן תקשי לך הא מתניתין דמצאו קשור וכו' ומשני דמהא מתניתין לא איירה ולעולם סליק אדעתיה שפיר דחיישינן לשאלה אבל לפי אמת

וודאי לא חיישינן דא"כ הדר קשיא לדוכתא דמהדרינן חמור בסימני אוכף וליכא לשנות דאוכפי לא משולי אנשי וכו' כמו שמשני תלמודא דהא כבר בררנו דשנוי לא מספיק להתרת הקושיא עד שמרגיש התרצין בעצמו ומשני וא"א ושם לא חיושינן לשאלה כלל והא דלא קבעו הכא סוגיא דהאשה בתרא משום דכיון דהודה לך תלמודא בבבא מציעה דלא חיישינן לשאלה תו לא צריך לשנות הסוגיא מסוגיא דעלמא דסוגיא דתלמודא בכל מקום לאו הכי הוא והא דעבידא כן בבכא מציעא להורות כהלכתא דלא חיישינן לשאלה וכבר פסק מורי הדבר רבי מובהק הגאון הגדול בישראל דלא חיישינן לשאלה ואין צריך העד לדבריו כי תורתו תורה שלמה כאלו נתנו מסיני ואני לא כתבתי ראייה זו אלא על דרך משא ומתן ע"ד ולחדודי עצמו אני בעי וא"כ שמע מיני דלא חיישינן לשאלה ואם כן ע"כ הר"ר יחזקאל ז"ל הי"ד הוא שנהרג והוא הוא שמת ואינו כי לקח אותו אלהים ואתתא דא שרי' לאנסובי לכ"ע ע"פ שיקול הדמת וראיות ברורת מעומקי של הלכה באין ספק ואני מבקש לכל הקורא פסק זה שאל יחשדוני שאני מן המתייהרי' ח"ו ומן השוגים בהוראה חלילה לי שידוע לכל כי לא יגעתי להוראה וידעתי נאמנה שכל הבנינים שבנותי יש לבנות עליהם סוללה ולאו דסמכה נינהו ולא כתבתי דברי זה אלא על דרך קרב לגבי דהינא ואירהן ולהיות סניף לרבותא ובאולי ואולי אם יתירו אתתא דא להינשא יהיה חלקי גביהם גם אני כי הפכתי בזכות העגונה העלובה ואחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו ולא כתבתי דברי אלה להיות ממש בדברי חלילה כי כבר יצא הוראה זו מפי אריה דבי עילאי ויתר רבבתא ולולי שכבר יצא מפיהם חלילה לי שכתבתי שום דבר אבל עתה שכבר נפסוק ונזרוק מפי החבורה הקדושה ע"כ באתי אחריה ללקוט שבלי' אחר הקוצרי' והיתי כטוען אחר מעשה ב"ד:

והטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום ושלום על ישראל ודיינהם:

יעקב בר יצחק הלוי זצ"ל

הספד על פטירת חכם

אמר דוד המלך ע"ה בספר תהלים מי גבר יחיה ולא יראה מות ימלט נפשו משאול סלה ויש לשאול למה הוצרך דוד לומר זה וכי אין הכל יודעים שאין האדם ניצל מן המיתה ובמדרש מי גבר יחיה ולא יראה מות א"ר תנחום מי גבר כאברהם שירד לכבשן האש והצילו הקב"ה ואח"כ ויגוע וימת אברהם מי גבר כיצחק שפשט נפשו על גבי המזבח ואח"כ הנה נא זקנתי לא ידעתי יום מותי מי גבר כיעקב שנתפגש עם המלאך ואח"כ ויקרבו ימי ישראל למות מי גבר כמשה שדבר עם השכינה פנים אל פנים ואח"כ הן

קרבו ימיך למות ע"כ וקשה בשלמא כולהי בודאי ראוי שיקרא גבר כאשר ירד לכבשן האש ונצל וכן יעקב שפגש עם המלאך וכן משה שדבר עם השם פנים אל פנים והרי ישראל אמרו דבר אתה עמנו פן נמות כי צריך לזה כח גדול לדבר עם הגבורה אבל מה גבורה הוא זה שפשט נפשו על גבי המזבח ופי' זה כי בא לומר שאל יחשוב האדם כי בשביל חולשת וחסרון כח האדם הוא מקבל המיתה שאינו כך שאם היה כך הרי כל אלו היו גבורים וכל אחד היה לו גבורה יותר כי מה שפשט יצחק נפשו על גבי המזבח היה גבורה עם יצרו שהיה גובר על יצרו ומסר נפשו לשחיטה וכמו שאמרו רבינו ז"ל איזה גבור הכובש את יצרו וזהו גבורה ביותר מכל והתחיל באברהם שירד לכבשן האש ונצל והאש הוא דבר טבעי והוא בתחתוני' והיה אברהם גובר עליו וזהו גבורה ואחר כך אמר מי גבר כיצחק שהיה גובר על האדם שיש בו יצר הרע ומסר נפשו אל השחיטה והוא יותר מן האש שהוא דבר טבעי בלבד והוסיף עוד לומר מי גבר כיעקב שהיה גובר על המלאך שנאמר עליו כי שרית עש אלקים והמלאך יותר מן האדם יש בו גבורה ואח"כ א' מי גבר כמשה שהיה מדבר עם הש"י פנים אל פנים עד שהיה מתחבר עם השכינה פנים אל פנים ואל זה צריך כח גדול מאוד ועם כל זה ראה מות והדברים כזכרו דרך מעלות תחלה אברהם שהיה גובר על האש שהאש הוא מן התחתונים והוא דבר טבעי בלבד ואח"כ יותר מזה הוא יצחק שהיה נקר' גבור והיה גובר על האד' אשר בו היצר והאד' הוא נברא מן התחתונים ומן העליונים זהו יותר מן האש ויותר מזה מי גבר כיעקב שהיה גובר על המלאך שהוא לגמרי מן עליונים ודבר זה יותר ויותר מזה מי גבר כמשה שהיה מתחבר עם השכינה פנים אל פנים ואין למעלה מזה וגם זה לא נמלט מן המיתה הרי כי כל אחת יותר מן הראשון שמזה יש ללמוד כי אין המיתה מחמת חסרון כח רק המיתה לאדם הוא מצד אחר כמו שנבאר ועוד יש לפרש כי מה שהזכיר אלו ארבע אברהם יצחק יעקב משה מפני כי יש לחשוב ולעלות על הדעת כי המיתה היא מצד אלו דברים האחד כי האדם מתי בטבע ואין כח הטבע שיהיה חי האדם עוד השני כי כך ראוי לאדם המיתה כי הש"י הוא חי וקים לעולם ואין ראוי שיהיה לאדם דבר זה שאם כן יחזיק עצמו אלקות ובאשר יראה האדם מיתתו אז ידע שהוא אדם בעל רימה ותולע ובזה מקבל היראה מן הש"י השלישי כי מתחלת הבריאה מוכן היתה לאדם כי ברא הש"י המלאך המות שממונה על המיתה ואם לא היה המיתה בעולם היה בריאתו של המלאך המות לבטלה. הרביעי כי המיתה הוא בשביל זה כי קודם זה הוא בשר ודם ובמיתתו מסתלק מן הגוף ונעשה רוחני ועל זה אמר כי המיתה שהוא מצד הטבע הרי אברהם הושלך בכבשן האש ולפי הטבע היה נשרף גם כן והיה גובר על הטבע כאשר היה גובר

על האש ואין לדבר יותר כח טבעי מן האש ואפילו הכי הגיע לאברהם המיתה וכנגד מה שהמיתה הוא מצד שכך ראוי לאדם בעל רימה ותולעה כי בשביל זה מקבל יראת הש"י על פניו ולא יחשוב שהוא אלוה ומצד הזה לא היה ראוי שימות יצחק שהוא היה מקריב עצמו אל הש"י על המזבח ואם כן אין לחשוב שיהיה המיתה אצלו בשביל שלא יחשוב עצמו אלקים כאשר מסר נפשו אל הש"י והשלישי אם מצד המלאך המות שהוא ממונה על זה הרי יעקב היה פוגש ומשתורר עם המלאך וא"כ מזה הצד לא הגיע לו המיתה ואם בשביל כי על ידי המיתה האדם מסתלק מן הגוף הרי משה היה מדבר עם השכינה אף באשר היה עם גופו ולא היה מעכב על גופו הדבור עם השכינה פנים אל פנים וא"כ למה הגיע לו המיתה אם נאמר כי המיתה בשביל זה שיהיה האדם מסולק מן הגוף ואם כן אי אפשר לומר רק כי המיתה היא מצד אחר מן הדברים אלו ואם כן יש להקשות דכל שכן קשה כי למה שולט המיתה בצדיק אבל טעם זה כי לא נחשב המיתה פחיתות לצדיק אבל נחשב לצדיק עליו כאשר הצדיק נלקח למעלה כי לפני זה היה למטה בארץ במקום שהוא פחות ושפל מאוד ועתה נלקח למעלה ואף כי משה רבינו ע"ה אף כאשר היה בחיים היה מדבר עם השכינה מכל מקום לא היה במחיצת עליונה לגמרי וראוי לצדיק שיקנה מעלה זאת ואין מגיע האדם לדבר זה רק כאשר נלקח מן העולם ודבר זה נרמז במלת אדם כי נקרא בשם אדם מפני כי האדם כאשר נולד ויצא לאויה העולם תחילה כאשר נולד אין לו התפשטות כלל כי הוא קטון מאוד עד אח"כ מתפשט כחו יותר יותר בעולם ולכ' מתחלה הוא הא' כי האלף אין לה התפשטות כלל כי הוא אחד ואין לאחד התפשטות ואח"כ ח"ד כי מן ה"א שאין לה התפשטות בארבע רוחות העולם שכאשר האדם גדל מתפשט כוחו בארץ לד' רוחות ובאשר עוד מוסיף בנים הוא בא מן הד' שהוא ארבע עד שהוא ארבעי' והיא ג"כ ארבע במספר קטון כי האדם מתפשט לד' רוחות ועוד מתפשט כוחו יותר עד כי תתפשטות שלו מגיע עד המיתה שנרמז במ"ם הזאת היא מ"ם סתומה מורה על מיתה סתומה כי המ"ם הוא מיתה וכדאמרינן בפרק היה היה קורא א"ר יוחנן ר"מ כי הוי מסיים ספרא דאיוב אמר סוף האדם למות וסוף בהמה לשחיטה והכל למיתה הם עומדים אשרי אדם שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו וגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם ועליו א' שלמה בחכמתו טוב שם משמן טוב ור"ל כאשר היה מסיים ספר איוב והוא מדבר מן הדברי' אשר הם מגיעים אל האדם בחייו ולכך אמר כי סוף שלו הוא למיתה וסוף בהמה לשחיטה ושניהם נרמז בשמם כי אצל האדם סוף שמו הוא המ"מ הסתומה והוא מיתה שהיא סתומה ואצל הבהמה ה בסוף השם היא מ"ם פתוחה כי הה"א בשם בהמה אינה מן הש"ס כי הה"א

משמש לנקיבה ומור' המ"ם על סוף הבהמה שהיא נבראת לשחיטה כי השחיטה היא מפורעה ונגלה כי לכך יש לא בסוף התיבה מ"ם פתיחה וזה מורה מיתה פתוחה לפי שהבהמה נבראת לצורך האדם והאדם שוחט ופורע השחיטה ומפני כי הבהמה נבראת בשביל האדם ולצורך האדם ולכך כל אותיות בהמה סמוכים לאותיות אדם כי הא' בשם האדם תחלה ובשם בהמה בית תחלה והבית סמוכה לאלף ואח"כ הד' בשם אדם ובשם בהמה הה"א ובשם אדם המ"ם הסתומה ובשם בהמה מ"ם פתוחה ואותיות אדם קודמים לאותיות בהמה מפני כי האדם בודאי קודם לבהמה חוץ מן המ"ם כי בשם אד"ם סתומה ובשם בהמה מ"ם פתוחה והיא קודמת וזה מאחר כי המ"ם מורה מיתה אין להקדים מיתת האדם קודם מיתת הבהמה שהרי אין הבהמה רק בשביל האדם ואם אין אדם אין כאן בהמה ולכך המ"ם פתוחה קודם בשם בהמה ירמז בשם אדם דוקא ה"א וה"ד כי האדם כאשר נולד אין לו הדבור ומכל שכן החכמה שאין בו רק החיות בלבד ואין החיות נחשב שיש לו התפשטות ואין זה רק התחלה והאדם אשר גדר שלו חי מדבר בתחלת לידתו היא חי אבל אין בו הדבור רק שהוא בכח אל הדבור ואינו בפעל וכאשר עבר עליו ג' שנים והוא בשנת הד' אז יש בו הדבור בפועל ואז נקרא חי מדבר כמו שהוא גדר האדם ואז הוא אדם בפעל וזהו בשנת הד' וכך אמרו במדרש וערלתם את ערלתו את פריו וגו' מדבר בתנוך שלש שנים יהיה לכם ערלים שאינו יכול לא להשיח ולא לדבר ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קודש שאביו מקדשו לתורה הלולים שמהלל להקב"ה ובשנה החמישית תאכלו את פריו משעה שהוא מתחיל לקרות בתורה להוסיף לכם תבואתו מכאן שנו רבותינו בן חמש למקרא בעולם הזה אדם מלמד תורה ומשכחה אבל לעתיד לבא הקב"ה מלמדו שנאמר וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך ע"כ ור"ל כי עד ג' שנים של תנוק שייך וערלתם את ערלתו שאין התנוק יכיל לדבר לכך נקרא ערל כי מי שאינו יכול לדבר הוא נקרא ערל שפתים אבל בשנה הרביעי יהיה כל פריו קודש שאביו מקדשו ומכין אותו לתורה כי כאשר מתחיל לדבר אז האב יחשוב עליו להכין לו מלמד שיהיה מלמדו תורה וכל זמן שלא התחיל לדבר אין צריך שיהיה מלמדו תורה וכל זמן שלא התחיל לדבר אין צריך שיהיה כינתו עליו שילמד בנו תורה כיון שאינו עומד ואמר קודש הלולים שמהלל להקב"ה וזה שלמדו לענות אמן יהא שמיה רבה וכן ברוך ה' המבורך וזהו הלולים להקב"ה ובשנת החמשית תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו כלומר כאשר האדם מכוין שילמד את בנו תורה לשם שמים ואז תאכלו את פריו שיהיה לכם שכר על הזה והשכר הזה כי יוסיף הש"י לו חכמה ודעת וזהו להוסיף לכם תבואתו ואמר בעולם הזה מלמד אדם לבנו תורה ומשכחה כלומר כי לכך מדמה מה שמלמד אדם לבנו

תורה לעץ מאכל ללמד האדם שאף על גב שבנו לומד תורה ומשכחה וא"כ יאמר מה מועיל ללמד התורה לבני כיון שמשכחה לכך מדמה אותו לעץ כי אף שהוא כמו עץ מאכל שמגדל פירות ולבסוף נושרים הפירות כל שנה ואינם עומדים באילן תמיד ואף אם בנו כך ילמד אותו תורה מ"מ ויש לו השכר בזה ומפני שאמר הכתוב ונטעתם כל עץ מאכל ולא הוי צריך למכתב רק כל עץ מאכל יהיה לכם ערלים שלש שנים אלא שבא לומר כי כאשר אתם נוטעים את עץ מאכל יהיה לכם ערלים שלש שנים אלא שבא לומר כי כאשר אתם נוטעים את עץ מאכל יהיה לכם דבר זה שהוא שוכח ויחזור וילמד לבנו תורה אבל לעתיד הש"י יהיה נוטע התורה ודבר זה לא יהיה סר כלל ומ"מ למדנו כי בשנה הד' נעשה האדם חי מדבר כאשר הוא האדם חי מדבר ושם הזה לא יוסר מן האדם כל ימי חיו ואף אם נעשה אדם גדול בתורה ובחכמה שם חי מדבר שהוא גדרו של אדם יש עליו עד סוף חיו ואז יגיע אל המיתה שנרמז במ"ם הסתומה כמו שאמרנו וכל זה נרמז בשם אדם וסוף השם מ"ם סתומה כמו שאמרנו ובשם בהמה מ"ם פתוחה ומלמדך כי האדם שוחט הבהמה ופורע בית השחיטה ולפיכך הבהמה סוף שלה לשחיטה אבל האדם סוף שלו הוא המיתה שהיא סתומה שכך מורה המם הסתומה שהיא בסוף השם ואמר מאחר כי הסוף שלו המיתה שהוא הסלוק מן העולם הזה לכך יהיה נזהר לעשות דברים שהם עומדים אף אחר מותו וזה שאמר אשרי מי שגדל בתורה ועמל בתורה כי התורה אין לו בטול והפסד כלל ואם האדם מצד שהוא בשר ודם יש לו מיתה ובטול אבל התורה אין בטול לה וכמו שאמרנו שאין למדין לאדם רק תורה ומעשים טובים שאין בטול להם ולכך אמר ג"כ ועושה נחת רוח ליוצרו והם מעשים טובים כי מפני שעושה נחת ליוצרו והם מעשים טובים ואז נשמתו צרורה בצרור החיים עם הש"י ויש לו מנוחה ונחת רוח אחר מיתתו כאשר בחייו עשה נחת רוח ליוצרו ואמ' וגדל בשם טוב כי השם טוב שקנה אדם הוא דבר קיים אף אחר מיתה ומי שיש לו שם טוב קיים זה מורה שיש לו החיים של עולם הבא ומ"ש שגדל בתורה ועמלו בתורה ר"ל שיהיה אצלו התורה בשלימו' ולא בחסרון וזה כאשר גדל ימיו בתורה ולא שיהיה למודו בתורה אבל לא היה עמל בה מאוד שזה אין לו התורה בשלימות רק היה גדל בתורה ועמל בה וזה שיש לו התורה בשלימות כי התורה יש בה השלימות הגמורה ומפני שיש בה השלימות הגמור' לכך צריך שתהיה אצלו בשלימות וכן שם טוב הוא השלימות הגמור על הכל כי כתר שם טוב על הכל ולפיכך גם בזה אמר שגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם הזה ובזה יש לו מעלת שם טוב בשלימות ולא כאשר היה קצת ימיו בשם טוב שאז אין לו מעלה זאת בשלימות וכאשר נפטר בשם בשביל זה יש לו המעלה הזאת אף אחר מותו

וכל דבר כמו זה נותן לו שלימות אחר מותו ועושה נחת רוח ליוצרו אמר נגד המעשה שכאשר עושה מצות בזה הוא נחת רוח ליוצרו ובשביל כך ראוי ג"כ שיהיה לו נחת רוח לאחר מותו וכל אלו דברים אמר כי אף שסוף האדם הוא המיתה ע"י אלו דברים יש לו השלימות אחר מותו ובזה מה שרמז המיתה לאדם במ"ם מן שם אדם מורה כי המיתה לצדיק הוא מעלה עליו כי בשם אדם רמז הכתו' כי זה האדם הוא תמיד מוסיף והולך ומתחלה כאשר נולד היה כחו מתפשט בעולם והוא כמו הא' ואח"כ כוחו מתפשט לכל ד' רוחות ומגיע עד הד' שהיא כנגד ד' רוחות ועוד מגיע יותר עד המ"ם שהיא ארבעי' והיא התפשטו' לד' רוחות יותר וסופו ואחריתו היא המיתה הסתומה ומאחר שרמז כאן שהאדם תמיד מוסיף והולך א"כ המיתה שנרמז ג"כ כאן שהיא סוף האדם הוא עלוי כאשר הוא צדיק כי הוא עלוי יותר ממה שהיה בחייו וכמו שאמר שלמה ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר עודנם הם חיים ואמרו בפרק במה מדליקין כשחטאו ישראל במדבר עמד משה והתפלל לפני הקב"ה ולא נענה וכיון שאמ' זכור לאברה' ליצחק וליעק' מיד נענה ולא יפה אמר שלמה ושבח אני את המתים ע"כ. ולכך בסוף השם של אדם שהשם מורה על העלוי המ"ם הסתומה היא באחרונה כי האדם הצדיק המיתה מעלה לו כי הצדיק מתבקש להיות בישיבה של מעלה ואין דבר יותר עלוי אל הצדיק מדבר זה ובודאי על זה אמר שלמה ושבח אני את המתים שכבר מתו אך יש לשאול כי אם נאמר כי המיתה אל האדם אין זה פחיתות וחסרון מעלה רק שבח היא לצדיק א"כ למה המת מטמא וצוה בכהנים הקדושים שלא יטמא למת אלא בודאי כי יש במת פחיתות ולכך הנוגע בו מטמא וכדי להתיר שאלה זאת לכך בפרשה הזא' היא פרשת אמור שבא להזהיר על טומאת המת כתיב לנפש לא יטמא כי אצל השרצים כתיב כל הנוגע בנבלתם יטמא וכך הוי ליה למכתב בנפש לא יטמא אבל הכתוב בא לפרש כי לא מחמת החסרון שיש במת הוא מטמא אבל הטומאה הוא למת כי הנפש שיצאה מן המת הוא נבדל מן החיים ואין החיים עם המתו' במחיצה אחת וכל אשר קרב אל הדבר שהוא נבדל ומרוחק מן העולם הוא מקבל טומאה ונעשה מרוחק מן הבריות כמו שהוא עשה שקרב אל הדבר שהוא רחוק ונבדל מן העולם ולכך הוא מתרחק ג"כ כי אותם שמתו נסתלקו מן העולם לכך הם נבדלים מן העולם והקרב להם טמא שאין הטומאה רק מצד שהוא מרוחק ולפעמים הוא פחיתות של הדבר שהוא מתרחק ממנו ולפעמים אף אם הוא דבר שיש לו מעלה מכל מקום מפני שהוא קרב אל הדבר שהוא מרוחק ולכך מקבל טומאה ונעשה מרוחק ומצד הזה המת מטמא ואין זה חסרון כלל וזה ההפרש שיש בין טומאת מצורע לטומאת מת או שאר טומאת כי טומאת מצורע ג"כ

מטמא אבל הוא בשביל כי המצורע הוא מובדל ומרוחק שהרי התורה אמרה עליו מחוץ למחנה מושבו וזה מורה שהוא מרוחק מן הכלל וזה הוא בשביל פחיתתו וחסרונו אבל המת הוא מטמא אבל אין זה משום פחיתות המת רק שהמת נבדל מן החיים ומרוחק מהם ולכך הנוגע במת טמא ונעשה מרוחק וכך אמרו במסכת ידיים דתנן התם אומרים צדוקים קבלוני עליכם פרושים שאתם אומרים כתבי הקדש מטמאין את הידיים ספרי המינים אינם מטמאין את הידיים א"ר יוחנן בן זכאי וכי אין לנו על הפרושים אלא זו בלבד והרי הם אומרי' עצמות חמור טהורים ועצמות יוחנן כהן גדול טמאים אמרו לו לפי חיבתן היא טומאתן שלא יעשה אדם עצמות אביו ואמו תרוודת אמר להם אף כתבי הקדש לפי חיבתן היא טומאתן ספרי המינם שאינם חביבין אין מטמאין את הידים ופי' זה כי הצדוקים היו סוברים כי הטומאה היא בשביל כי אותו דבר שמטמא יש בו פחיתות וחסרון כמו המצורע והזב והזבה שמטמאין בשביל זה ולפיכך אמרו איך אתם אומרים ספרי קדש מטמאין את הידים וספרי מירס שהם ספרי מינם אין מטמאין כאלו ח"ו יש בספרי קדש חסרון יותר מבספרי מינם ועל זה השיב רבי יהושיע קבלוני עליכ' צדוקים שאיך אתם אומרי' כי עצמות המת מטמאין ואלו עצמות חמור אין מטמאין וא"כ על כרחך אתה צריך לומר לא בשביל שיש חסרון במת הוא מטמא רק בשביל שהמתי' והחיים אין להם חבור יחד והחיי' נבדלי' מן המתים ולכך כאשר הוא מתחבר לדבר שהוא רחוק ובדל ממנו יש כן הרחקה ממנו וזהו הטומאה ומטומאה שלא יעשה עצמות אדם תרוודין ר"ל כי הטומאה הזאת היא מפני שהמת נבדל מן החיים ולפעמים כאשר אחד נבדל מאחד ואין מתחבר לו הוא נחשב עלוי שאל"כ יעשה עצמות המת כפות ולכך אל יהיה לו חבור אל דבר שהוא נבדל ממנו אבל החמור מטמא ג"כ כאשר הוא מת ודבר זה הוא מצד פחיתות שלו שהוא בשר נבילה אבל עצמות החמור שהוא עצם ואין בו בשר נבילה אינו מטמא ובזה תראה כי עצמות המת מטמאין ואין זה בשביל פחיתות רק מפני כי המתים נבדלים מן החיים וכל אחד מתקרב אל דבר המרוחק ממנו שיש בזה טומאה ולפיכך אמר כי זה הטעם ג"כ מה שספרי הקדש מטמאין אין זה מפני פחיתות ח"ו רק בשביל כי האדם מובדל מן ספרי קדש שיש בספרי קדש החכמה האלקית והאדם מובדל ומפורש מזה לכך כאשר מתקרב ונגע בספרי קדש יש בהם טומאה כאשר אמרנו כי כאשר יש שני דברים אשר אינם במחיצה אחת והם רחוקים זה מזה כאשר קרב לדבר כמו זה יש כאן טומאה שמקבל הרחקת כי הטומאה הוא הרחוק בעצמו כמו שאמרנו ולכך גזרו טומאה על ספרי קודש שהגיע בהם מקבל טומאה ורחוק מפני שהאדם מרוחק מהם ולפיכך אמרו במסכת ברכות האוחז ס"ת ערום נקבר ערום ומקשה ערום ס"ד אלא

ערום בלא אותה מצוה וקשה אם עשה חטא מה שאחז ס"ת ערום יהיה נפרע על חטאו מכל מקום יהיה לו שכר על אותה מצוה אבל הטעם הוא כמו שאמרנו כי אין לאדם שום חבור אל ס"ת שבה השכל האלקי העליון וכאשר התחבר אל התורה לקרות בס"ת ואחז אותו ערום בלא מטפחת והרי אין לו חבור ודביקת אל התורה כ"כ ולכך אין לו שכר על אותה מצוה כאשר אחז אותה ערום רק כאשר יש לו חבור לס"ת ע"י מטפחת ואינו אוחז אותה ערום בלא מטפחת ואין לו חבור וקרוב אל התורה ועל ידי המטפחת יש לו קרוב ומזה הטעם אמרו ספרי קדש מטמאין הידיים כאשר ספרי קדש הם מפורשים מן האדם ולפעמים הקרוב מביא לידי חסרון שיניח הס"ת אצל מאכל ויבאו עכברים ויפסידו ספרי קדש ולכך הם מטמאן שיהיה האדם מרוחק מהם כמו שהם מרוחקים מן האדם ולא יניח אותה אצל מאכלו וכן הוא אצל המת ולכך כתיב לנפש לא יטמא כלומר שלא יתחבר לנפש אשר הוא נבדל ממנו ואף באוהל הוא מטמא ואלו כתיב בנפש מת לא יטמא היה משמע זה גרוע וכן כתוב בפסח שני ויהיו אנשים טמאים לנפש האדם וכך שייך לומר כאשר הטומאה הוא בשביל הקרוב לדבר שאין לו קרוב ולכך המת מטמא באוכל בשביל שאין טומאת המת בשביל שיש חסרון במת עצמו רק הקירוב בלבד אצל המת הוא הטומאה וכאשר הוא באוהל המת הרי יש כאן הקירוב ומפני שכאן מדבר מן הכהנים שלא יטמאו והיה משמע זה גנאי למת שהכהנים אל יטמאו לו ולכך כתיב לנפש לא יטמא כלומר הקירוב שגורם הטומאה לפי שקרב אל דבר שנבדל ממנו אבל אצל שאר טומאת שהם מטמאין מפני שנגע בהם לא כתיב כך והתבאר התשובה כי אין נחשב הטומאה חסרון ובפרק השוכר את הפועלים אמר רב כהנא אשתעי לי רב חמא בר ברתיה דאמא רבה בר נחמני אגב שמדא נח נפשיה אכלו ביה קורצא ביה מלכא אמרי איכא חד גברא דיהודאי דקא מבטל תריסר אלפ' גברא מישראל ירחא בקייטא וירחא בסותא מכרגע דמלכא שדרו פריסתקא דמלכא אבתריה ולא אשכחיה עריק ואזיל מעקר' לאגמ' ומאגמ' לשחין ומשחין לצריכא ומצריכא לעיני דמיא ומעינא דמיא לפומבדייתא ומפומבדיתא אשכחיה איקלע פריסתקא דמלכא להההוא אושפיזא קרובו תכא קמיה ואשקוה חדי כסי ודליוה לתכא מקמיה הדר פרצופי' לאחוריה אמרו ליה מאי נעבד ליה גברא דמלכא הוא אמר להוא קריבו תכא לקמיה ואשקוה חד כסא ודליוה לתכא מקמיה ואיתסי עבו' ליה הכי ואתסי אמר מידע ידענא דגברא דקא בעינא הכא הוא רחיש אבתריה ואשכחיה אמר אזילנא מהא אי מקטל קטליה להההוא גברא לא מגלינא ואי כגודא מנגדא ליה מגלינא אתויה מקמיה עיילה לאדרונא וטרקו לבבא באנפיה בעיה רחמיה פרק אשיתא ערק ואזיל לאגמה הוי יתיב אגורדא דדקולא ולא גרים קא

מפלגי במתיבתא דרקיע אם בהרת קודמת לשער לבן טמא ואם שער לבן קידם לבהרת טהור ספק הקב"ה אומר טהור וכולהי מתיבתא דרקיע אמרי טמא מאן נוכח רבה בר נחמני דאמר רבה בר נחמני אני יחיד בנגעים אני יחיד באהלת שדרוה שליח בתריה לא הוי מצי מלאך המות למקרב ליה מדלא הוי קא פסק פומא מגרסא אדהכי נשיב זיקא ואושיביני קני סבר גונדא דפרשא הוי אומר תינח נפשיה דההוא גברא ולא ימסור בידא דמלכותא כי הוי קם נח נפשיה אמר טהור טהור יצאת בת קול ואמרה אשריך רבה בר נחמני שגופך טהור ויצאת נשמתך בטהור נפל פתקא מרקיע בפומבדיתא רבה בר נחמני נתבקש בישיבה של מעלה נפקו אבייי וכולהו רבנן לעסוקי ביה לא הוי ידעיה דוכתא אזליה לאגמא חזי צפרי דמטללי וקיימי אמריה שמע מינה התם הוא ספדוה תלתא יומא ותלתא לילתא נפל פתקא מרקיע כל הפורש יהא בנדוי ספדוה שבעה יומ' נפל פתקא לכו לבתיכם לשלום ההוא יומא דנח נפשיה דלייה זעפא לההוא טייעא ודריה כי רכיב גמלא מהאי גיסא דנהר פפא ושדייה בהך גיטא אמר מאי האי אמרו ליה נח נפשיה דרבה בר נחמני אמרו לפניו רבש"ע כולי עלמא דידך היא רבה בר נחמני דידך את דרבה ורבה דידך אמאי קא אחדבת ליה לעלמא נח זעפא ויש לשאול שאלות הרבה בזה ויתבאר כל אחד במקומו ועל הכל איך היו חולקים ברקיע עם הקב"ה איך אפשר לומר זה ופי' המאמר הזה כי באו לפרש על מי שהוא גדול בתורה כמו שהיה רבה גדול בתורה כמה הוא מעלתו כי הוא חוזק ותוקף של ישראל ומוציא אותם מכח האומות עד שהיה מציל אותם מן הרגע ולכך המלכות שהם תמיד עומדים על ישראל היה עודם ג"כ על הצדיק שהוא חוזק ותוקף ישראל ומוציא את ישראל מכח המלכות ולא היה כונתם בשביל הפסד ממון ולכך רדפו אחריו וזכר שבעה מקומות שהיה גולה מאקרא לאגמא ומאגמא לשחין ומשחין לצריכא ומצריכא לעינא דמיא ומעינא דמיא לפומבדיתא ומפומבדיתא לאגמא ויתיב אגרדא דדיקלא ור"ל כי על ידי זה שהיה נרדף מן המלכות הגיע למדריגה זאת שנתבקש מן הש"י בישיבה של מעלה וכל שהיה יותר נרדוף מן המלכות היה מתקרב יותר אל השי"ת ולכך היו הרדיפת שבע' זה אחר זה נגה כי בשביעי נלקח אל הש"י וזהו מה שכתוב בשש צרות יצילך ובשבע לא יגע בך ופי' זה העולם הזה נברא בשבעת ימי בראשית והעולם הזה הוא אל הרשעים וכמעט שאין לצדיקים בעולם הזה חלק כי לא ברא עולם הזה רק לאחאב וחביריו ומפני שהעולם אשר ברא נברא בשבעה ימים ולכך הרשעים אשר להם עולם הזה רודפי' הצדיק שאין לו עולם הזה בכח שלהם עד ז' ולפיכך אמר בשש צרות יצילך כאשר בא על הצדיק בכוחו ובשביל כי יום השבת שהוא שביעי לה' שהוא קדוש לכך אמר ובשביעי לא יגע בך רע

מפני שהשביעי הוא אל הש"י ולכך בשש צרות יצילך מן הצרות אשר באים על הצדיקים אבל בשביעי שהוא אל הש"י לא יגע בך במה שהצדיקים הם אל ה' ולכך לא יגע בך רק הצדיק נלקח אל הש"י בשביעי אשר הוא שייך אל הש"י וזה תבין ממה שאמר שש שנים יעבוד ובשביעי יצא חפשי כי שש שנים הם ימי חול ולכך אפשר שיעבוד העבד שש שנים ויהיה לאדון שלו אבל בשביעי יצא חפשי ממך כי השביעי הוא לה' כמו שאמרנו ולכך בשנה השביעי יצא מן האדון ויהיה עבד אל הש"י ולכך היה נרדף בשש מקומות ובשביעי לא נגע בו רק נלקח אל הש"י ומפני זה לא היה הרדיפה השביעית על ידי שליח המלך כי אין ראוי דבר זה כי משם נלקח אל הש"י ואין שליח המלך היה מגיע לו כמו שאמר הכתוב בשש צרות יצילך ובשבע לא יגע בך רע כי בשביעי היה מתבקש בישיבה של מעלה על ידי שהיה סבר כי גונדאי המלך רודפים אחריו ומה שא' כי הדר פרצופוה לאחוריו ולא נעשה לו ענין אחר כי נעשה לו דבר זה להודיע לו שיחזור לאחריו ולכך הדר פרצופה לאחריו ובשביל כך אמר אזילנא מהא אי מקטל קטליה וכו' וכל וכל זה שיצא מיד הרודפים ולא יגע בו לכך אמר ג"כ דעיולי לאדרונא וכו כל זה עשה הש"י שלא יהיה רבה בבית גוי ויהיה יוצא לגמרי מיד גוים עד שהיה אל הש"י בשביעי בימי שראוי אל הצדיק שהוא להש"י ומה שאמ' דית' אגרדה דדיקלא ולא על דקלא ממש כי יותר טוב לישר עלמדקלא אבל הדבר הזה כי הצדיק אשר נרדף מן הרשעים הוא דומה לגמרי לאגרצא דדיקלא:

(**לאשר** כי חסר סוף הדרוש לזאת נדפס דברי הגאון זצ"ל בספרו באר הגולה על הגמ' הנ"ל וז"ל)

דע כי במאמר הזה גלו לך על דרכי ה' הישרים אשר הם ישרי' לכל הנבראים לא כמלך בשר ודם אשר גוזר גזירה על עמו ולא ישגיח באיזה עניין הוא אל המקבלים אבל הש"י מעשיו ופעולתיו ישרים אל המקבלים כי כבר התבאר לפני זה כי הבחינה שהו' מצד המקבלי' הוה זולת הבחינה שהו' מצד הנותן ולא יעשה הקב"ה כ"א הוה ראוי ונכון אל המקבלים ג"כ והוא בחינה זולת הכהונה שהוא מצד הנותן. ובפרק א' דיני ממונת אמר רבי יוחנן כל מקום ששואלין המינין תשובתן בצדן נעשה אדם בצלמינו ויברא אלקים את האדם בצלמו הבא נרדה ונבלה שם שפת וירד ה' ראות את העיר המגדל כי שם נגלו אליו האלקי' לאל העונה אותי ביום צרתי כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כ"ה אלהינו בכל קראינו אליו ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ אשר הלכו לו אלקי' לפדות לו לעם עד די כורסון רמיו ועתיק יומין יתיב הנך למה לי א"ר יוחנן אין הק"ב עושה דבר עד שנמלך בפמליא של מעלה שנאמר בגזירת עירין פתגמא ובמאמר קדישין שאלתה ע"כ

הודיעו חכמי' בזה כי מה שכתב נעשה אדם בצלמינו וכיוצא בזה שפי' הדבר שהוא י"ת נמלך בפמליא של מעלה וזהו נעשה אדם ואין הכוונה חלילה שהוא יה' נמלך בפמליא של מעלה וזהו נעשה אדם ואין הכוונה חלילה שהוא ית' צריך לעצה ולהמלכה מברואיו כי הוא ברא אותם ואת שכלם ודעתם ואיך יעלה על דעת האדם לומר כך אבל הפי' הוא שלא ימצא בעולם התנזדות משל זה כאשר רצה הקב"ה לברא את האדם אף כי היה ראוי להיות נברא האדם מצד הפועל שהו' הש"י אם היה לו התנגדות מצד הנמצאים שלא היה לבריאה זאת חבור וקשור עם פמלי' של מעלה עד שהיה כאן התנגדות כי בריאה זאת בשביל שני דברים שייך בו שאלה יותר משאר נבראים הא' שהאדם יש בו דב' מן העליונים הו' הנשמה והחכמה והשכל וכאשר זוכה האדם יש לו מעלה ומדריגה בין העליונים ולפיכך ראוי לבריאה זאת שיהיה לה קשור עם העליונים ולכך ראוי שיהיה בצד שלא ימצא לו התנגדו' לאד' השיגי שכל הנבראי' התחתוני' נבראו בשביל האדם ואם בריאת האד' ראוי ראוים ג"כ כל הנבראים שהם בשבילו וטפילי' אצלו לפי שהו' העיקר לפיכ' בכל הנבראי' לא כתב נעשה רק באדם בשביל כי הקב"ה פועל את הנבראי' וכל פעולותיו ומעשיו אשר הוא עושה הם ישרים וראוים להיות כמו שהו' ראוי מצד הפועל כך הם ראוים מצד הנמצאי' עד שלפי זה יהיה העול' אחד ואין בו התנגדו' וזהו מה שאמרו שאין עושה דבר עד שנמלך בפמליא של מענה להיות בו רצון העליונים שלא יהיה התנגדות אליו ולפיכך כתיב נעשה אדם בצלמינו שר"ל שלא יהיה בריאת האד' מתנגד למלאכים אשר יש לאדם מהלכי' ביניהם כי יוצא האדם ממחיצתו להיות מחיצתו בין העליונים לכך אין ראוי שיהיו העליונים מתנגדים וזה פי' נעשה אדם כי לא היה בריאת אדם עד שהיו מסכימים גם העליוני' על בריאתו כלו' שלא היו מתנגדים לזה העליונים ועוד כי הכל נברא בשבילו לכן תלוי בו הכל וכאשר אין לאדם מתנגד ומקטרג בבריאתו הרי כל שאר נבראי' שהם נבראו לשמש את האדם ראוי להם הבריאה ג"כ ובזה גזירותיו שהוא גוזר בנמצאים הו' ראוי ג"כ מצד בחינת הנמצאים כמו שהו' מצד הפועל כמו שא' בגזירת עירין פתגמא במאמר קדישין שאילתא ואין הכוונה בזה ח"ו שהוא צריך אל עירין ואל קדישין רק פי' כמו שאמרנו שאין מעשיו מתנגדים אליהם מצד הנמצאים אך מעשיו ישרים מוסכמים אל הכל ובדבר זה לא יהיה כאן חילוק ופירוד בעולם ולכך אמרו שהתורה שהיה גזירת ה' ראוי שתהיה נכון ואמת אל הנמצאים כמו שהוא אצל הנותן והגוזר לכך א' שבדין הזה שהוא ספק נגע אם בהרת קודם או שער לבן קודם ודין נגעים חמור בהשגה יותר כמו שאמרו מה לך אצל הגדה כלך אצל נגעים ואהלות נמצא שהלכות אלו חמורת ביותר ועמוקות מאוד ובהלכות אלו מה שהו' חמור

יותר הוא דין זה שהו' ספק נגע כי הדבר שהוא ספק הו' לחומרא בכל מקום וזהו דעת הראשון הפשו' שכל ספק להחמיר ומפני שאמרו הקב"ה נמלך בפמליא של מעלה ר"ל שהש"י רוצה שיהיו הכל מסכימים על גזרותיו וכאשר יש בחינה אצל הנמצאי' שאינו אצל הש"י דבר זה הוא המחלוקת ובדין הזה בפרט היה המחלוק' ויש לך להבין זה בעומק החכמה כי הנגעים בפרט אינם ראוים שיהיו בעולם ואין להם מציאת כלל מצד עצמם רק שהם באים במקרה בלבד ואינה בעצם ולפיכך הש"י אשר הוא מחויב המציאת רחוק ממנו דבר שהוא במקרה כי הוא ית' מחויב המציאת והמקרה אין לו מציאת כלל רק במקרה קרה לכך הש"י מטהר את ספק נגע לומר שלא נמצא הנגע הזה כי מציאתו דבר מקרה ואין לו מציאת אצל הש"י שהוא מחויב המציאת אבל שאר מתיבתא דרקיע אשר הם אפשרי' ואינם מחויבים בעצמם אין אצלם דבר שהוא מקרה כמו הנגעים כאלה ואין להם מציאת כלל רק יש להם מציאת אצלם כי אינם מחויב המציאת ולכך הם מטמאים בספק כי שמא הבהרת היה נמצא רק רבה שהוא יחיד בנגעים ויחיד באהלות וכיון שהוא יחיד בנגעים קרוב ביותר אותו שהוא יחיד אל הש"י שהוא מחויב המציאת ודבר זה מבואר לחכמי לב כי הש"י שהוא אחד לגמרי ואין זולתו הוא מחויב המציאות לגמרי ומי שהוא אחד בדבר מה כמו רבה שהוא יחיד בנגעים בלבד יש לו קירוב אל מחויב המציאת ולכך היה מטהר ספק נגע כי הנגעים המקריים אין בהם מציאת אצלו ג"ב ולכך הספק טהור ומפני כך יצאת נשמתו בטהרה כי בזה היה לו דביקות ביותר אל הש"י כלל הדבר המחויב מציאת מטהר את הספק בפרט ספק נגע כי אין לו מציאת אצלו לכך תולה לומר שאינו נמצא וכבר זה ברור מאוד ליודעי בינה ועוד יש לפרש מפני כי הנגעים כמה שהם נבדלים מ מהעולם הזה וראיה לזה שהנגעים הם נבדלים מן העולם הזה לכך מצות התורה מי שיש בו נגע נאמר עליו מחוץ למחנה מושבו שיהיה האדם נבדל מן הכלל כי הנגע הוא נבדל מן העולם א"כ מצד הנגעים יש כאן שניות כי העולם כולו הוא אחד ועל ידי הנגעים כא' עליו מחוץ למחנה מושבו שיהי' האדם שבו הנגע נבדל ונחלק מן בני אדם והרי כאלו יש כאן שניות לגמרי באש' יש חלוק בנמצאי' כי מי שבו הנגע משתלח חוץ למחנה ולפיכך הש"י שהוא אחד אין אצלו מציאות לנגעים שעל ידו הנגעים נמצא השניות ולכך יש לקרא ק"ש לסלוק הפגעים והנגעים הם ג"כ כמו פגעים שהרי כתיב ונגע לא יקרב באהליך ולכך הש"י מטהר הספק ומפני כי רבה בר נחמיני חיה יחיד בנגעים לכך בענין הזה היה נמשך אחר הש"י שהוא אחד ומעתה כיון שראוי שיהיה הש"י גזירתו אמת אצל הנמצאים כמו שהוא מצד הגוזר אמרו מאן לוכח לברר דין זה מצד הנמצאים וע"ז אמר לוכח רבה בר נחמני שהוא יחיד בנגעים ואהלות

והוא מוכיח כי כן הדין הזה שהור' אף מצד המקבלים את התורה ובזה יהיה גזירה הש"י אמת נגד הכל אף מצד המקבלים והנה רבה לפי השגתו הגדולה כמה שהוה הוא יחיד בנגעים ובאהלות אמר טהור מצד היחידות שבו בהשגה כי היה עומד על אמתת השגה זאת ואלו שאר מתיבתא דרקיע לא היה השגתם כ"כ לעמוד על דבר זה ואצלם זה כמו כל שאר ספיקות שהוא להחמיר ודברים אלו כאשר יבין ויחקור ויעמיק כדברים אלו ימצא שכל הדברים אשר נתבארו הם דברים ברורים והכי מוכח בפרק בתרא דנזיר שאמרו כל ספק' נגעים טהור משנזקק לטומאה ספקו טמא וקאמר מנא ה"מ אמר רבה שנאמר לטהרו ולטמאו הואיל ופתח הכתוב בו תחלה כך הגרסא ז"ל בפרק המדיר בכתובת ופרוך א"ה אפילו משנזקק לטמאה ג"כ ספיקו טהור אלא כי אתמר אהא אם בהרת קודמת וכו' עד ור' ור' יהושיע כיהה מאי כיהה אמר רבה כיהה וטהור ודילמא כיהה וטמא א' רבא קרא לטהרו או לטמאו וכו' והכי פירושו דרבה פי' כיהה דא' ר' יהושע כלו' כיון שאינו ברור אלא ספק בלבד טהור ופריך ודלמא כיהה וטמא ולא דמקשה ארבה דפשיטא שר' יהושיע סובר כיהה וטהור דאל"כ מה בינו לבין ת"ק אלא דפריך מנא ליה לר' יהושע דלמא אדרב' לחומרא אף על גב שאינו נגע ברור הוא טמא לחומרא כמו בכל מקום דאזלינן לחומרא בספק וקאמר כיון דפתח הכתוב בטהרה יש לטהר טפי וזה כמו שפרשנו כי הטהרה הוא בעצם והנגע הוא במקרה ודבר שבעצם הוא קודם למה שבמקרה ולכך מקדים הכתוב הטהרה שהוא בעצם קודם לטומאה שהיא במקרה ומה שזכר ספק זה אם בהרת קודם או שער לבן קודם פי' ר"ת ז"ל דאיירי אפי' אם נזקק לטומאה ולכך צריך קרא דכח הטהרה עדיף ואין כאן מקום זה כי עוד פרשנו שם ענין השמועה הזאת ומה שכתוב לטהרו קודם תוכל להבין כל אשר רמזנו בעניין הנגעים אשר הם דברים חצוניים ולכך הש"י אשר הוא אחד לגמרי הוא מטהר הספק הזה ורבה בר נחמני שהיה יחיד בנגעים ובאהלות היה מסכים אל הטהרה כי מפני שהיא יחיד בנגעים היה עומד על אמיתת עצם הנגעים ומצד עצם אמתתן אין להם מציאות ולפיכך אמרו מאן לוכח רבה בר נחמיני והדברי' האלו עמוקים מאוד ובשביל זה היה לרבה בר נחמני דביקות אל הש"י מצד הטהרה הזאת כמו שאמרנו ומצד הזה הוא עם הש"י ולכך כאשר יצאת נשמתו א' טהור טהור וכל זה כמו שאמרנו כי מצד ההשגה הזאת היה לרבה בר נחמני דביקו' אל הש"י לגמרי ואין ספק באמתת אלו דברים ויותר מן הראוי בארנו כדי להראות לכל העמים כמה גדולים דברי חכמים ולכך בארנו מה שמצאנו בדברי חכמים גנוזים וכמוסים והכל הוא סגנון אחד ואם שהוא נראה מעט שנוי אינו אלא אחד והוא ית' יכפר בעדינו:

ת"ו ש"ל ב"ע